

Maa- ja metsätalous-
ministeriö

Selvitys maaseutuohjelmasta rahoitettujen hankkeiden osuvuudesta ja vaikuttavuudesta saaristoalueilla

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka Suomessa – Arviointeja ja selvityksiä 2026:1

Selvitys maaseutuohjelmasta rahoitettujen hankkeiden osuvuudesta ja vaikuttavuudesta saaristoalueilla

Tommi Ålander, Keimo Sillanpää, Sari Rannanpää, Benjamin Heikkinen

Maa- ja metsätalousministeriö Helsinki 2026

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Maa- ja metsätalousministeriö

CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-366-108-0

ISSN pdf: 2984-5394

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2026

Selvitys maaseutuohjelmasta rahoitettujen hankkeiden osuvuudesta ja vaikuttavuudesta saaristoalueilla

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka Suomessa		Teema	Maaseutu
Arviointeja ja selvityksiä 2026:1			
Julkaisija	Maa- ja metsätalousministeriö		
Tekijä/t Kieli	Tommi Ålander, Keimo Sillanpää, Sari Rannanpää, Benjamin Heikkinen Suomi	Sivumäärä	171
Tiivistelmä			
<p>Selvityksessä arvioitiin, miten Manner-Suomen maaseutuohjelman (2014–2022) toimenpiteet ja rahoitus ovat edistäneet saaristoalueiden kehitystä sekä miten hyvin toimet vastaavat saaristo-ohjelman tavoitteisiin. Selvityksen toteutti TK Eval yhteistyössä NordEvalin kanssa, ja tilaajana toimi maa- ja metsätalousministeriö.</p> <p>Maaseutuohjelmasta (pl. LFA) kohdistui saaristoalueille noin 334 miljoonaa euroa, joista suurin osa ympäristökorvauksiin ja maatalouden toimenpiteisiin. Saariston kehittämiseen keskittyviä kehittämishankkeita oli 493, ja niitä rahoittivat erityisesti Leader ryhmät, jotka olivat keskeisessä roolissa paikallisen infrastruktuurin, palvelujen, yhteisöllisyyden ja matkailun kehittämisessä. Yritystuet (781 kpl) suuntautuivat pääosin matkailuun ja palveluihin, ja niillä oli selkeitä elinkeino ja työllisyysvaikutuksia.</p> <p>Vaikka saaristolle ei ollut erillisiä kohdennettuja toimenpiteitä, ohjelma tuki sitä monipuolisesti erityisesti matkailun, palveluiden ja ympäristötoimien kautta. Suurimmat haasteet liittyivät saariston erityisolosuhteiden riittämättömään huomiointiin tukitasoissa sekä saavutettavuuteen. Selvitys suosittelee saaristokohtaisten tukien vahvistamista, tukikriteerien tarkentamista ja maaseutuohjelman ja saaristopolitiikan tiiviimpää yhteensovittamista.</p>			
Klausuuli	Tämä on maa- ja metsätalousministeriön maatalouspolitiikan valmistelun ulkopuolisen arvioitsijan tekemä arviointi. Raportin sisältö ei edusta maa- ja metsätalousministeriön kantaa.		
Asiasanat	saaristot, saaristopolitiikka, maaseutu, maaseutuohjelma, kehittämishankkeet, yritystuet, rakennetuet, maatilat, alueet		
ISBN PDF	978-952-366-108-0	ISSN PDF	2984-5394
Julkaisun osoite	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-108-0		

Utredning av genomslaget och effekterna i skärgårdsområden hos projekt som finansierats genom landsbygdsprogrammet

EU:s gemensamma jordbrukspolitik i Finland Utvärderingar och utredningar 2026:1	Tema	Landsbygd
Utgivare	Jord- och skogsbruksministeriet	
Författare	Tommi Ålander, Keimo Sillanpää, Sari Rannanpää, Benjamin Heikkinen	
Språk	Sidantal	Finska 171
Referat	<p>I denna utredning bedöms hur åtgärderna och finansieringen i programmet för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland (2014–2020) har främjat utvecklingen i skärgårdsområdena och hur väl åtgärderna motsvarar skärgårdsprogrammets mål. Utredningen har gjorts av TK Eval i samarbete med NordEval och beställts av jord- och skogsbruksministeriet.</p> <p>Ur landsbygdsprogrammet (exkl. LFA) riktades cirka 334 miljoner euro till skärgårdsområdena, största delen till miljöersättningar och åtgärder inom jordbruket. Sammanlagt 493 utvecklingsprojekt fokuserade på utveckling av skärgården och de finansierades särskilt av Leader-grupperna, som var centrala för utvecklingen av den lokala infrastrukturen, tjänsterna, gemenskapen och turismen. Företagsstöden (781 st.) riktades huvudsakligen till turism och tjänster, och de hade märkbara effekter på näringslivet och sysselsättningen.</p> <p>Trots att inga särskilda åtgärder riktades till skärgården, stödde programmet skärgården på ett mångsidigt sätt särskilt genom turism, tjänster och miljöåtgärder. De största utmaningarna hängde samman med tillgänglighet och med att skärgårdens särförhållanden inte beaktades tillräckligt i stödnivåerna. Utredningen rekommenderar att de skärgårdsspecifika stöden stärks, att stödkriterierna preciseras och att landsbygdsprogrammet och skärgårdspolitiken samordnas närmare.</p>	
Klausul	Detta är en utvärdering av beredningen av jord- och skogsbruksministeriets jordbrukspolitik som utarbetats av en extern utvärderare. Innehållet i rapporten representerar inte jord- och skogsbruksministeriets ståndpunkt.	
Nyckelord	gemensam jordbrukspolitik, skärgårdar, effekter, utredning	
ISBN PDF	978-952-366-108-0	ISSN PDF 2984-5394
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-108-0	

Study on the Relevance and Impact of Projects Funded from the Rural Development Programme in Archipelago Areas

Common agricultural policy of the EU in Finland Evaluations and reports 2026:1	Subject	Rural area
Publisher	Ministry of Agriculture and Forestry	
Author(s)	Tommi Ålander, Keimo Sillanpää, Sari Rannanpää, Benjamin Heikkinen	
Language	Pages	Finnish 171

Abstract

The study explored how the measures and funding of the Rural Development Programme for Mainland Finland (2014–2022) have promoted the development of the archipelago areas and how well the actions respond to the objectives of the National Archipelago Programme. The study was commissioned by the Ministry of Agriculture and Forestry and conducted by TK Eval in cooperation with NordEval.

From the Rural Development Programme (excluding LFA), about EUR 334 million in funding was targeted to the archipelago areas, most of this for environment payments and measures concerning agriculture. In 493 development projects the focus was on the development of the archipelago areas. These were mostly funded by the LEADER groups, which have a key role in the development of the local infrastructure, services, the sense of community and tourism. Business subsidies (781 projects) were mainly targeted to tourism and services and they had clear impacts on the businesses and employment.

There were no measures specifically targeted to the archipelago areas, but the programme provided support for these in diverse ways, especially through tourism, services and environmental measures. The greatest challenges concerned the fact that the special circumstances of the archipelago areas were not adequately taken into account in the level of payments and access to them. The recommendations of the study include strengthening the support payments specifically targeted to the archipelago, further specification of the criteria for the payments, and better coordination between the Rural Development Programme and island policy.

Provision

This evaluation of the preparation of agricultural policy at the Ministry of Agriculture and Forestry was conducted by an external expert. The content of the report does not represent the position of the Ministry of Agriculture and Forestry.

Keywords

common agricultural policy, archipelago, impacts, study

ISBN PDF	978-952-366-108-0	ISSN PDF	2984-5394
URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-108-0		

Sisältö

Tiivistelmä	7
1 Johdanto	11
1.1 Selvityksen tavoitteet	11
1.2 Taustaa saaristoalueista	12
1.3 Saaristopolitiikka	14
1.4 Saaristopolitiikan toteuttaminen maaseutuohjelmalla	16
2 Menetelmät	19
2.1 Käytetyt menetelmät ja aineistot	19
3 Selvityksen tulokset	22
3.1 Saaristoon liittyvät tavoitteet	22
3.1.1 Saaristo maaseutuohjelmassa	22
3.1.2 Saaristo alueellisissa suunnitelmissa	26
3.1.3 Saaristo leader-ryhmien paikallisissa kehittämissstrategioissa	30
3.2 Maaseutuohjelman toteutuminen saaristoalueilla	35
3.2.1 Toimenpiteiden, rahoituksen ja tulosten kohdentuminen saaristoalueille	36
3.2.1.1 Kehittämishankkeet	37
3.2.1.2 Yritystuet	53
3.2.1.3 Maatalouden rakennetuet	61
3.2.1.4 Muita näkökulmia kohdentumiseen	82
3.3 Saaristo-ohjelman edistäminen maaseutuohjelman kautta	87
4 Johtopäätökset ja suositukset	105
Lähteet	114
Liitteet	116
Liite 1. Saariston kehittämishankkeisiin liittyvät liitteet	116
Liite 2. Saariston yritystukiin liittyvät liitteet	126
Liite 3. Maatalous saaristoalueilla	139
Liite 4. Maatalouden rakennetuet saaristoalueilla	144
Liite 5. Selvityksessä toteutettujen kyselyiden liitteitä	168

TIIVISTELMÄ

Tämän selvityksen tarkoituksena oli tuottaa kokonaisvaltaista tietoa siitä, kuinka Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014–2020 sekä siirtymäkauden 2021–2022 toimenpiteet ovat edistäneet saaristoalueiden kehitystä ja vastanneet saaristopolitiikan sekä saaristo-ohjelmien tavoitteisiin. Selvityksessä tarkasteltiin rahoituksen kohdentumista, toimenpiteiden vaikuttavuutta, hankkeiden sisältöjä ja tuloksia, alueellisia eroja ja toisaalta myös saaristoalueiden erityispiirteiden huomioimista. Tarkastelu oli ensimmäinen laatuaan laajemmassa mittakaavassa, sillä vuonna 2022 käyttöön otettu uusi saaristoluokitus mahdollisti maaseutuohjelman tukien kohdentumisen analysoinnin paikkatietopohjaisesti ulko-, väli- ja sisäsaaristoon sekä saaristomaisille manneralueille. Tätä ennen tukien ja toimenpiteiden todellista alueellista suuntautumista saaristoalueille ei ole ollut mahdollista arvioida tarkasti.

Selvityksen keskeinen havainto on, että maaseutuohjelma edisti saariston kehittämistä monin tavoin ja rahoitus kohdistui saaristoalueille merkittävästi, mutta ei johdonmukaisesti saaristopolitiikan tavoitteista käsin. Saaristoalueille suuntautuva julkinen rahoitus oli ohjelmakaudella yhteensä noin 334,5 miljoonaa euroa pois lukien luonnonhaittakorvaukset. Suuri osa saaristoalueille kohdistuneesta rahoituksesta kului ympäristökorvauksiin, luonnonmukaiseen tuotantoon ja eläinten hyvinvointitukiin. Tämä kertoo yhtäältä maatalouspoliittisten toimenpiteiden vahvasta roolista saariston kehittämisessä, mutta toisaalta myös siitä, ettei saaristoa eriytetty omaksi kohderyhmäkseen ohjelman suunnittelussa, vaan se näyttäytyy osana laajempaa maaseudun kehittämisen kokonaisuutta.

Tukien kohdentumisessa saaristoalueiden sisäinen vaihtelu oli huomattavaa. Sisäsaaristo ja saaristomaiset manneralueet saivat suurimman osan rahoituksesta, kun taas välisaaristoon kohdistui selvästi vähemmän rahoitusta. Tukia kohdistui kaikkein vähiten ulkosaaristoon. Tämä ei johdu pelkästään ohjelmasta, vaan myös asutusrakenteesta ja siitä, että ulkosaaristossa toimii vain hyvin pieni määrä maataloja ja yrityksiä. Uudet investoinnit ovat siellä harvinaisia, koska saavutettavuus, kuljetuskustannukset sekä infrastruktuurivaatimukset tekevät toiminnan taloudellisesti haastavaksi.

Kehittämishankkeilla oli selvityksen mukaan merkittävä rooli erityisesti saaristo-alueiden paikallisissa tarpeissa. Yhteensä tunnistettiin yli tuhat vähintään osittain saaristoon kohdistuvaa kehittämishanketta, joista lähes viisisataa luokiteltiin sisälöltään saaristokehittämisen hankkeiksi. Näillä hankkeilla oli laaja-alaisia vaikutuksia: hankkeissa kehitettiin muun muassa laitureita, venesatamia, veneväyliä, virkistys- ja matkailureittejä, kulttuuriympäristöjä, kokoontumistiloja, kylärakenteita, palvelujen saavutettavuutta sekä paikallisyhteisöjen toimintamahdollisuuksia. Hankkeisiin sisältyi myös laajakaistarakentamista, joka osoittautui keskeiseksi paitsi paikallisille asukkaille ja kesäasukkaille, mutta myös yrityksille, jotka tarvitsevat luotettavat tietoliikenneyhteydet. Monilla saaristoalueilla digitaalinen saavutettavuus on muodostunut yhtä tärkeäksi kuin tie- tai vesiyhteydet, koska se mahdollistaa etätöy, sähköisen asioinnin ja palvelujen käytön ilman pitkiä kulkumatkoja.

Yritystuet kohdistuivat saaristossa voimakkaimmin matkailuun, palveluelinkeinoihin, elintarvikkeiden jalostukseen sekä veneilyyn liittyviin toimialoihin. Ne loivat uusia palveluita ja työpaikkoja sekä vahvistivat alueen elinkeinorakennetta. Yritystukien kokonaisrahoitus oli saaristossa noin 44,6 miljoonaa euroa, ja niiden avulla syntyi yhteensä yli 108 miljoonan euron yksityinen rahoituspanos. Yritystuet kohdistuivat selvästi eniten sisäsaaristoon ja saaristomaisille manneralueille, kun taas ulkosaariston haastavat olosuhteet näkyivät vähäisenä tukimääränä. Yritystukien vaikutukset näkyivät erityisesti laadun parantumisena, tuotteiden ja palveluiden kehittämisenä, liikevaihdon kasvuna sekä matkailun lisääntymisenä. Ne mahdollistivat investointeja, laitehankintoja, toimitilojen parantamista ja uusien palveluiden käynnistämistä alueilla, joissa yritysten kasvu ja kehittäminen voi muutoin olla haastavaa. Monilla alueilla hankkeet synnyttivät uusia toimintamalleja ja pysyviä yhteistyörakenteita, joiden vaikutusten odotetaan jatkuvan pitkälle ohjelmakauden jälkeen.

Maatalouden rakennetukien ja ympäristötoimenpiteiden osalta selvitys tuo esiin sekä onnistumisia että merkittäviä haasteita. Investointituet mahdollistivat mm. maatalousrakentamista, tuotantotilojen parantamista, kone- ja laitehankintoja sekä energiaratkaisuja. Sukupolvenvaihdoksiin liittyvät aloitustuet puolestaan edistivät maatilojen jatkuvuutta erityisesti sisäsaaristossa ja saaristomaisilla manneralueilla. Haasteita syntyi kuitenkin siitä, että saaristossa investointien kustannukset ovat korkeammat kuin mantereella, mutta tukitasot eivät tätä huomioi. Monilla tiloilla suurimmat tarpeet liittyvät vesienhallintaan, kuten sääätösalojitukset, kastelujärjestelmät, veden varastointi ja valuma-alueiden hallinta. Saaristossa nämä toimet ovat kalliimpia maaperän ja maaston vuoksi, mutta samalla vedenhallinta on alueen maatalouden elinehto. Tuottajat toivat esiin, että ilman kohdennettua lisätukea näiden investointien toteuttaminen on monille tiloille mahdotonta.

Ympäristökorvausten osalta merkittävin havainto oli, että saaristoalueilla toteutetaan laajasti ympäristötoimia, mutta tukitasot eivät riitä kattamaan kustannuksia. Saaristoalueilla moni viljelijä sitoutuu talviaikaiseen kasvipeitteisyyteen, suoja-
vyöhykkeisiin, monimuotoisuustoimiin ja lannan sijoittamiseen peltoon, mutta yksikkökustannukset ovat saaristossa korkeampia kuin muualla Suomessa. Lisäksi vesistöjen heikko tila johtuu suurelta osin valuma-alueilta tulevasta kuormituksesta, joka ei ole saaristossa toimivien tilojen hallittavissa. Perinnebiotooppien hoito ja laidunnus on saaristossa keskeinen luonnon monimuotoisuutta tukeva toimenpide, mutta tukiehtojen kiristyminen ja tilojen pienialaisuus uhkaavat tämän perinteen jatkumista.

Neuvonta näyttäytyy selvityksessä toimenpiteenä, jolla on ollut saariston erityisolosuhteissa hyvin suuri merkitys. Tilat kokivat neuvonnan parantaneen talouden hallintaa, tukiehtojen noudattamista, viljelysuunnittelua, riskienhallintaa, energia-asioiden ymmärtämistä ja investointien valmistelua. Saaristoalueilla neuvonnan merkitys korostuu, koska asiantuntemusta ei ole omalla alueella yhtä helposti saatavilla ja välimatkat ovat pitkiä.

Saaristo-ohjelmien teemojen näkymistä tarkasteltaessa todettiin, että maaseutuohjelman toimenpiteet edistivät parhaiten saariston elinkeinoja ja palveluita sekä luonnon ja ympäristön teemoja. Heikoimmin näkyivät saariston saavutettavuutta, kokonaisturvallisuutta sekä lasten ja nuorten hyvinvointia koskevat tavoitteet. Vaikka hankkeet pyrkivät parantamaan infrastruktuuria ja palveluja, saaristoalueiden erityisongelmat, kuten liikenneyhteydet, riippuvuus merikuljetuksista ja asutuksen vähäisyys, ovat rakenteellisia ja vaativat laajempia politiikkatoimia kuin maaseutuohjelma yksin pystyy tarjoamaan. Samoin turvallisuuden teemat, kuten pelastusyhteyksien toimivuus, varautumiskyky ja kriittiset palvelut, nousivat esiin hankkeissa vain rajallisesti, vaikka tapaustutkimukset osoittivat, että yksittäisillä hankkeilla voi olla merkittävä paikallinen vaikutus.

Selvityksen suositukset korostavat tarvetta vahvistaa saariston erityisasemaa tulevassa CAP-suunnittelussa. Suosituksissa esitetään saaristokohtaisten tukikriteerien kehittämistä, tukiprosenttien korottamista alueilla, joissa kustannustaso on korkeampi, sekä kohdennettujen tukien lisäämistä kasteluun, vesitalouteen ja laidunnukseen. Maaseutuohjelman ja saaristopolitiikan strategista yhteen kytkentää olisi hyvä vahvistaa, jotta molemmat ohjausjärjestelmät tukevat toisiaan systemaattisesti. Digitaalisen ja fyysisen saavutettavuuden vahvistaminen on myös jatkossa edellytys saaristoalueiden pitkäjänteiselle kehitykselle. Yhteisöjen ja kylien rooli palvelujen tuottajina ja ylläpitäjinä kasvaa tulevaisuudessa entisestään, ja siksi

Leader-toiminnan resursseja tulisi tarkastella nimenomaan saariston elinvoiman näkökulmasta. Leader-ryhmien roolia saaristokehittämisessä pidetään jatkossakin välttämättömänä.

Kokonaisuutena selvitys osoittaa, että vaikka saaristo ei ollut ohjelman suunnittelussa keskiössä, ohjelman toimeenpano tuotti laaja-alaisia vaikutuksia saariston elinvoimaan, palveluihin, yhteisöihin, ympäristöön ja elinkeinoihin. Vaikutukset olivat monin paikoin merkittäviä, ja ne loivat perustaa saaristopolitiikan jatkokehittämiselle sekä mahdollisille tulevien ohjelmakausien kohdennetuimmille tuille.

Selvityksen tilasi maa- ja metsätalousministeriö ja sen toteuttivat TK-Eval ja NordEval Oy. Työhön osallistuivat Tommi Ålander (vastuullinen tutkija), Keimo Sillanpää, Sari Rannanpää ja Benjamin Heikkinen. Lisäksi työn toteutukseen osallistui avustavassa roolissa Susanna Haanpää. Työ toteutettiin aikavälillä kesäkuu 2025 – tammi-kuu 2026.

1 Johdanto

1.1 Selvityksen tavoitteet

Tämän selvityksen tavoitteena on arvioida ja analysoida, miten maaseutuohjelman toimenpiteillä ja rahoituksella on edistetty ja parannettu saariston kehitystä ohjelman toiminta-alueella. Arvioinnin tarkoitus on tuottaa johtopäätöksiä ja suosituksia, joilla Suomen CAP-suunnitelmassa 2023–2027 voidaan entisestään parantaa paikkaperustaisen kehittämisen osuvuutta alueiden tarpeisiin sekä saada kokonaiskäsitys, kuinka paljon maaseutuohjelman rahoitusta käytettiin saaristoalueiden kehittämiseen ja millaisia tuloksia ja vaikuttavuutta rahoituksella saatiin aikaan sekä arvioida miten kaksi eri politiikkavälinettä toimivat yhteen.

Selvitys kattaa Manner-Suomen Maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 ja siirtymäkauden 2021–2022 toimenpiteet:

- Koulutus ja tiedonvälitys
- Neuvonta
- Investoinnit fyysiseen omaisuuteen
- Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen
- Maaseudun palveluiden ja kylien kehittäminen
- Ympäristökorvaukset
- Luonnonmukainen tuotanto
- Luonnonhaittakorvaukset
- Eläinten hyvinvointi
- Yhteistyö ja innovaatiot (sisältäen EIP)
- Leader
- Tekninen apu

Selvityksen tuloksia käytetään maaseutuohjelman vaikuttavuuden arvioinnissa. Tuloksia hyödynnetään kuluvan ohjelmakauden CAP-suunnitelman toimeenpanossa sekä 2028–2032 ohjelmakauden suunnittelussa. Lisäksi arvioinnin tuloksia hyödynnetään saaristolain uudistamisessa ja saaristopolitiikan kehittämisessä.

Työssä analysoidaan, miten maaseutuohjelman toimenpiteillä on edistetty saariston kehittämistä. Selvityksen pääkysymys on *”Missä määrin ja miten saariston kehittämistä on edistetty maaseutuohjelman eri toimenpiteillä ja toimeenpanossa?”* Seuraavassa on esillä kaikki työssä käsiteltävät selvityskysymykset.

- Missä määrin ja miten saariston kehittämistä on edistetty maaseutuohjelman eri toimenpiteillä ja toimeenpanossa? Millaisia toimenpiteitä on hyödynnetty, mikä on niiden kokonaismäärä ja mitkä toimenpiteet ovat olleet suosituimpia? Mitä ovat toimenpiteiden parhaat käytännöt?
- Vastaavatko toimenpiteet saariston kehittämisen tarpeisiin? Jos ei, niin mitä asioita jää ulkopuolelle?
- Onko ristiriitoja maaseutuohjelman toteutuksessa ja tukien rajauksissa, kun otetaan huomioon saaristopolitiikan (saaristo-ohjelman) tavoitteet?
- Onko eroja siinä, miten rahoitusta on hyödynnetty saariston kehittämiseksi ELY-keskusten kautta ja Leader-ryhmien kautta?
- Miten toimenpiteiden luokittelua tulisi parantaa, jotta saaristojen kehittämistä kuvaavat toimet olisivat paremmin arvioitavissa?
- Mitä tukia ja tukimuotoja on kohdistunut saaristoalueille: onko eroa suhteessa koko maan tilanteeseen? Onko havaittavissa eroja eri saaristoalueiden välillä?
- Miten hyvin saaristopolitiikan (saaristo-ohjelman) tavoitteet on otettu huomioon, kun ELY-keskus / Leader-ryhmä on tehnyt rahoituspäätöksiä rahoitettavista hankkeista?
- Miten hyvin maatalouden pinta-alaperusteiset tuet ja maatalouden rakennetuet huomioivat saariston erityispiirteet? Mitä vaikutuksia näillä on ollut saaristoalueiden erityispiirteiden kehittämiseen?

1.2 Taustaa saaristoalueista¹

Manner-Suomessa saaristoalueita on yhteensä 56 434 neliökilometriä, mikä on noin 15 prosenttia Suomen pinta-alasta. Vuonna 2022 valmistuneen saaristoluokituksen perusteella saaristoalueista lähes puolet on sisäsaaristoa, kymmenesosa väli-saaristoa, ja ulkosaaristoihin ja saaristomaisiin manneralueisiin kuuluu kumpaankin reilu viidesosa saaristoista. Saaristomaisilla manneralueilla on saaristoalueiden kaltainen vesistöjen aiheuttama rikkonaisuus ja siitä aiheutuva saavutettavuushaitta sekä vesistöjen merkittävä läsnäolo. Sisäsaaristossa maapinta-alaa on pääsääntöisesti enemmän kuin vesipinta-alaa tai saaristoon on kiinteä yhteys mantereelta. Väli-saaristossa saarialaa on pääsääntöisesti vähintään 20 prosenttia tai saaristoon on yhteys saaristoliikenteellä (lautta, lossi, yhteysalus). Ulkosaaristossa on merialueilla

¹ Tähän taustakatsaukseen saaristosta on hyödynnetty Suomen saaristoalueiden tilannekuvaa (tehty 2024), joka kuvaa hyvin maaseutuohjelman 2014–2022 päättymisajankohtaa.

saaristoa, jonne ei ole kiinteää tieyhteyttä. (<https://mmm.fi/saaristo/saaristoluokitus>). Saaristoalueet ovat lähes kokonaan maaseutua; harvaan asuttua maaseutua on yli kaksi kolmasosaa, ydinmaaseutua kymmenesosa ja kaupungin läheistä maaseutua reilu kuudesosa saaristoalueista. (Rannanpää et al. 2024.)

Saaristoalueilla asui vuoden 2023 lopussa vakituisesti 131 800 henkilöä (2,4 % Manner-Suomen väestöstä). Saaristoaluetarkastelusta on rajattu pois yli 15 000 asukkaan keskustaajamat, eli niin sanotut urbaanit saaristoalueet. Saaristoväestöstä 41 prosenttia asui rannikkoalueilla ja 59 prosenttia sisämaassa. Saaristolaisista yli puolet asui saaristomaisilla manneralueilla. Toiseksi eniten väestöä oli sisäsaaristoissa, kun taas välisaaristoissa ja ulkosaaristoissa vakituisia asukkaita oli vain vähän. Saaristoväestöstä reilu kaksi kolmasosaa asui maaseudulla ja neljännes kehysalueilla. Saaristoväestöä asui jokaisessa Manner-Suomen maakunnassa ja 158 kunnassa eli hieman yli puolessa kunnista. (Rannanpää et al. 2024.)

Saaristoalueilla vakituisesti asuvan väestön määrä on vähentynyt ja ikääntynyt viimeksi kuluneiden 40 vuoden aikana. Vuonna 1980 saaristolaisia oli 162 300 ja vuoden 2023 lopussa heitä oli noin 30 500 vähemmän. Vuosina 1980–2023 vähintään 65 vuotta täyttäneiden lukumäärä lisääntyi saaristoalueilla 16 000 henkilöllä. Vastavasti työikäisistä 18–29-vuotiaiden määrä väheni 18 600:lla. (Rannanpää et al. 2024.)

Vapaa-ajan asuntojen lukumäärä saaristoalueilla on lisääntynyt kymmenen prosenttia vuosien 2005 ja 2023 välillä ja nyttemmin vapaa-ajan asunnot kattavatkin merkittävän osan saariston asuntokannasta. Manner-Suomen saaristoalueilla sijaitti vuoden 2023 lopussa 150 000 vapaa-ajan asuntoa, mikä vastasi noin kolmannesta koko maan vapaa-ajan asunnoista. Saaristoalueiden vapaa-ajan asunnoista reilu puolet sijaitti vuonna 2023 sisäsaaristossa, kolmannes saaristomaisilla manneralueilla, reilu kahdeksasosa välisaaristossa ja neljä sadasosaa ulkosaaristossa. (Rannanpää et al. 2024.)

Saaristoalueilla asuvaan työvoimaan kuului vuoden 2022 lopussa reilut 57 000 henkilöä. Heistä työllisiä oli 92 prosenttia eli vajaat 53 000 henkilöä. Saariston työikäisten työllisyysaste oli 78,3 prosenttia. Työpaikkoja saaristoalueilla oli vuoden 2022 lopussa vajaat 39 000. Työpaikoista yli puolet (58 %) sijaitti sisäsaaristossa ja reilu kolmasosa (38 %) saaristomaisilla manneralueilla. Saaristoalueista eniten työpaikkoja oli vuonna 2022 Varsinais-Suomen saaristossa (8 200 työpaikkaa), Pohjois-Savossa (5 900) ja Vaasan seudulla (3 100). Saaristoalueiden työpaikoista vuonna 2022 puolet oli palvelualoilla. Työpaikoista reilu kolmasosa oli jalostuksessa eli teollisuuden ja rakentamisen toimialoilla. Alkutuotannossa eli maa-, metsä- ja kalatalouden toimialoilla oli kymmenesosa työpaikoista. Toimialoista eniten työpaikkoja oli teollisuudessa (noin 9 100 työpaikkaa ja 23 % saaristoalueiden työpaikoista).

Saaristoalueiden työpaikat vähenivät vuosina 1990–2022 reilulla 8 000 työpaikalla. Valtaosa vähenemästä tapahtui alkutuotannossa eli maa-, metsä- ja kalataloudessa. (Rannanpää et al. 2024.)

1.3 Saaristopolitiikka

Suomessa on toteutettu saaristopolitiikkaa jo vuodesta 1949 lähtien. Saaristopolitiikan lähtökohdana on taloudellisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä aluekehittäminen. Tällä hetkellä saaristopolitiikka perustuu saaristolakiin (Laki saariston kehityksen edistämisestä 494/1981), jonka tavoitteena on turvata saariston kiinteä asutus luomalla väestölle riittävät mahdollisuudet toimeentuloon, liikkumiseen ja peruspalveluiden saantiin sekä suojaamaan saariston maisemaa ja luontoa ympäristöhaitoilta. Saaristolain uudistaminen on parhaillaan käynnissä, ja sen arvioitu valmistumisaika on vuoden 2026 lopussa.

Saariston kehittämisen suuntaviivat luodaan erillisellä saaristo-ohjelmalla, joka antaa tuen saaristo- ja vesistöalueiden kehittämistyölle niin alueellisella kuin kansallisella tasolla. Saaristo-ohjelmia on tähän mennessä laadittu seitsemän (vuosina 1995, 2003, 2007, 2012² ja 2017³, 2020⁴ ja 2024⁵). Vuonna 2018 valmistuneen saaristopolitiikan arvioinnin mukaan ”saaristo-ohjelmien tavoitteet ja toimintalinjat ovat johdettu saaristolain tavoitteista. Siksi ohjelmat ovat jokseenkin kaikki yhteiskuntakehityksen osa-alueet kattavia ja ne ovat pysyneet rakenteeltaan ja esitystavaltaan pitkälti samanlaisina. (Hirvonen ym., 2018.)

Uusimman, vuosina 2024–2027 toteutettavan, saaristo-ohjelman tavoitteet liittyvät saariston fyysiseen ja digitaaliseen saavutettavuuteen, palvelujen turvaamiseen, elinkeinoihin sekä luontoon ja ympäristön kehittämiseen. Vuosina 2020–2023 saaristo-ohjelman (Ihmisten saaristo - Saaristo- ja vesistöalueiden valtakunnallinen kehittämisohjelma vuosille 2020–2023) visiona sen sijaan oli hyvän elämän saaristo. Ohjelmassa oli viisi teemaa, joille oli esitetty keskeisimmät tavoitteet (Taulukko 1).

-
- 2 Valtakunnallinen saaristopoliittinen toimenpideohjelma 2012–2015.
 - 3 Saaristo-ohjelma 2017–2019: Saaret, meri, järvet, joet ja rantavyöhyke aluekehitystekijöinä. (Maa- ja metsätalousministeriö, 2017)
 - 4 Ihmisten saaristo – Saaristo- ja vesistöalueiden valtakunnallinen kehittämisohjelma vuosille 2020–2023. (Maa- ja metsätalousministeriö, 2020)
 - 5 Saaristo kansallisena rikkautena: Saaristo- ja vesistöalueiden valtakunnallinen kehittämisohjelma vuosille 2024–2027. (Maa- ja metsätalousministeriö, 2024a)

Taulukko 1. Saaristo-ohjelman 2020–2023 teemat ja keskeiset tavoitteet.

Saaristo-ohjelman 2020–2023 teemat	Teeman keskeiset tavoitteet
1. Saariston yhteydet ja liikkuminen	<p>Turvataan saaristoalueiden saavutettavuus.</p> <p>Kehitetään saaristoliikennettä ympäristövaatimukset, turvallisuus ja eri käyttäjäryhmien tarpeet huomioiden.</p> <p>Saatetaan yksityistielossien takana asuvat samaan asemaan muun saariston asutuksen kanssa.</p> <p>Kehitetään veneilyinfrastruktuuria koko rannikolla mm. laajentamalla tarkoituksenmukaista satama- ja palveluverkkoa.</p> <p>Edistetään saariston liikenteen turvallisuutta</p>
2. Asuminen, lapset ja nuoret	<p>Edistetään monipaikkaista asumista ja elämäntapaa nostamalla monipaikkaisuus osaksi päätöksentekoa.</p> <p>Tuetaan paikkariippumattoman työn edellytyksiä.</p> <p>Tuetaan vapaa-ajan asukkaiden mahdollisuuksia osallistua mökkipaikkakunnan päätöksentekoon.</p> <p>Vaikutetaan maankäyttö- ja rakennuslain tulkintoihin saaristossa asumista edistävään suuntaan. Lisätään joustavuutta rakentamiseen ja rakennusten muutostöihin, mm. loma-asuntojen muuttaminen vakituisiksi asunnoiksi.</p> <p>Tehdään saaristosta houkutteleva ja turvallinen asuinympäristö lapsiperheille varmistamalla, että lapsille suunnatut palvelut ovat kunnossa, esimerkiksi koulut, kuljetukset, kirjasto- ja kulttuuripalvelut, sekä harrastusmahdollisuudet. Edistetään erilaisia lapsille suunnattujen palveluiden kokeiluja.</p> <p>Edistetään lainsäädännön kehittämistä monimuotoisen koulunkäynnin mahdollistavaan suuntaan, johon kuuluu osana mm. etäkoulunkäynti / etäopetus.</p>
3. Elinkeinot ja palvelut	<p>Turvataan saariston peruspalvelut hyödyntäen uusia palveluntuotannon malleja (ml. etä-, digi- ja liikkuvat palvelut).</p> <p>Edistetään moniyrittäjyyttä mm. kalastuksen, lähiruuan ja matkailun yhdistelmillä kiinnittäen samalla huomiota innovatiivisiin ratkaisuihin.</p> <p>Turvataan maa-, metsä ja kalatalouden (ml. ammattikalastus) edellytykset saaristossa.</p> <p>Turvataan elinkeinon harjoittaminen koko kalatalouden arvoketjussa. Kehitetään kestävä matkailua ja siihen liittyviä kilpailukyisiä ympärivuotisia palveluita.</p>

Saaristo-ohjelman 2020–2023 teemat	Teeman keskeiset tavoitteet
4. Saaristokulttuuri	<p>Tunnistetaan saaristokulttuuriin ja -maisemaan perustuvien tapahtumien ja toiminnan potentiaali elävöittää saaristoa (myös taloudelliset vaikutukset).</p> <p>Kehitetään matkailijoita kiinnostavia saaristokulttuuriin liittyviä sisältöjä.</p> <p>Edistetään saariston vahvojen luonnonympäristöjen, kuten kansallispuistojen ja maailmanperintökohteiden, hyödyntämistä.</p> <p>Edistetään saariston brändityötä.</p>
5. Luonto ja ympäristö	<p>Edistetään saaristoluonnon ja vesistöjen, erityisesti Itämeren suojelua.</p> <p>Edistetään saariston omavaraisen energiantuotannon järjestämistä esimerkiksi kokeiluilla.</p> <p>Kehitetään saariston vesi- ja jätehuoltoa ekologisesti kestäväksi.</p> <p>Kannustetaan maa- ja metsätaloudessa sekä kalataloudessa ympäristöä ja vesistöä vähemmän kuormittaviin toimintatapoihin.</p> <p>Hyödynnetään ja tuetaan ammattikalastusta Itämeren ravinnekuorman keventämiseksi.</p>

Vuosina 2020–2023 toteutettu saaristo-ohjelma ei pitänyt sisällään konkreettisia toimenpiteitä, vaan saaristoasiain neuvottelukunta määrätti saaristo-ohjelman tavoitteita tukevat toimenpiteet vuosittaisessa toimintasuunnitelmassaan. Saaristo-ohjelmaa toteutettiin pääsääntöisesti erinäisten keinojen (mm. politiikkavaikuttaminen ja viestintä) sekä olemassa olevien rahoitusvälineiden kautta.

1.4 Saaristopolitiikan toteuttaminen maaseutuohjelmalla

Osa saaristopolitiikan tavoitteista toteutettiin EU:n osarahoittaman Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014–2020 kautta (Maa- ja metsätalousministeriö, 2024b). Maaseutuohjelmalla tähdättiin elinvoimaisen maaseudun säilymiseen, ympäristön tilan paranemiseen, uusiutuvien luonnonvarojen kestäväan käyttöön, eläinten hyvinvoinnin parantamiseen ja osaamisen kehittämiseen rahoittamalla yritys- ja kehittämishankkeita sekä maatalouden rakenteen ja kilpailukyvyyn kehittämiseen, maatalousympäristön parantumiseen ja eläinten hyvinvointiin liittyviä toimia.

Manner-Suomen maaseutuohjelman rahoituksesta valtaosa kohdistui maatalouteen. Toimenpiteiden M02, M10, M11, M13 ja M14 kokonaisrahoitus ja toimenpiteiden M04 ja M06 rahoituksesta valtaosa kohdistui maatalouteen. Taulukossa 2 on eritelty maaseutuohjelman toimenpiteiden EU-rahoitus (EU:n maaseuturahasto

sekä elpymisvarat) koko ohjelmakaudelle. EU-rahoituksen lisäksi ohjelmassa oli kansallista rahoitusta, keskimäärin 42 %, sekä osalle toimenpiteistä (mm. M13) kansallista lisärahoitusta.

Taulukko 2. Maaseutuohjelman toimenpiteiden EU-rahoitus ohjelmakaudella 2014–2020 ja siirtymäkaudella 2021–2022 (Manner-Suomen maaseutuohjelma 2014–2020 (versio 12.1)).

Koodi	Toimenpide	EU-tuki 2014-2022
M01	Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet	34 713 000
M02	Neuvonta-, tilanhoito- ja lomituspalvelut	20 987 400
M04	Investoinnit fyysiseen omaisuuteen	299 427 600
M06	Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen	146 470 000
M07	Peruspalvelut ja kylien kunnostus maaseutualueilla	71 082 000
M10	Maatalouden ilmasto ja ympäristö	949 768 565
M11	Luonnonmukainen tuotanto	262 584 026
M13	Tuet alueille, joilla on luonnonolosuhteista johtuvia tai muita erityisrajoitteita	1 056 909 567
M14	Eläinten hyvinvointi	229 320 600
M16	Yhteistyö	74 828 000
M19	Leader	158 340 000
M20	Tekninen tuki	43 470 000
	Yhteensä	3 347 900 757

Manner-Suomen maaseutuohjelmaa toimeenpantiin valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Toimenpiteiden hallinnointi oli jaettu ELY-keskusten ja Ruokaviraston välillä siten, että hehtaari- ja eläinyksikköperusteiset tuet (mm. ympäristösitoumukset, luonnonhaittakorvaus, luomusitoumus sekä eläinten hyvinvointi) ja neuvontakorvaus hallinnoitiin Ruokavirastosta, kun taas maatalouden rakenne- ja kehittämistuet sekä alueelliset yritys- ja kehittämistuet hallinnoitiin ELY-keskuksista. Kauden 2014–2020 alueellisia toimia varten varattiin ohjelmakauden alussa 602 miljoonaa euroa, jonka määrä kasvoi siirtymäkaudelle 2021–2022 elpymisvarojen myötä. Ohjelmakauden alussa valitut 54 paikallista toimintaryhmää (Leader-ryhmä)

toteuttivat paikkaperustaista kehittämistä paikallisten kehittämisstrategioiden kautta. Ohjelmakauden alussa Leader-ryhmien rahoitukseen varattiin 300 miljoonaa euroa julkista rahoitusta, josta EU:n osuus oli 42 %, valtion 38 % ja kuntien 20 %.

Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014–2020 toteumasta ja vaikuttavuudesta on laadittu erinäisiä selvityksiä ja arviointeja, mutta maaseutuohjelman tukien kohdentumista saaristoalueille tai sen vaikutuksia saaristokehittämisen edellytyksiin ei ole selvitetty. Osasyyn tähän on ollut saariston määritelmän puuttuminen. Vuonna 2022 valmistunut saaristoluokitus⁶, jossa Suomen saaristoalueet on jaoteltu sisä-, väli- ja ulkosaaristoon sekä saaristomaisiin manneralueisiin tilastollisen ja paikkatietopohjaisen alueluokituksen perusteella, mahdollistaa tukien kohdentumisen tarkastelun. Saaristoluokituksen perusteella Manner-Suomen saaristoalueen laajuus on noin 56 000 km² eli noin 15 % Manner-Suomen pinta-alasta. Saaristoalueita sijaitsee eniten Varsinais-Suomessa, Etelä-Savossa, Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa (9 %), Uudellamaalla ja Pohjanmaalla. Suomen 308 kunnasta 56 % (174 kuntaa) sisältää saaristoalueita. (Rannanpää ym., 2022 ja Rannanpää ym., 2023.)

6 Suomen ympäristökeskus, Saaristoluokitus https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Rakennettu_ymparisto/Tietojarjestelmat_ja_aineistot/Yhdyskuntarakenne

2 Menetelmät

2.1 Käytetyt menetelmät ja aineistot

Selvityksessä oli kaksi kokonaisuutta: saariston kehittäminen maaseutuohjelman keinojen avulla sekä saaristo-ohjelman toimintaperiaatteiden, sisältöteemojen ja tavoitteiden toteutumisen edistäminen maaseutuohjelman kautta. Selvityskokonaisuudet ja niihin liittyvät kysymykset olivat:

1. **Miten maaseutuohjelmalla on edistetty saariston kehittämistä?**
 - Miten saariston kehittäminen on huomioitu Manner-Suomen maaseutuohjelmassa?
 - Miten saariston kehittäminen on huomioitu ELY-keskusten alueellisissa maaseudun kehittämissuunnitelmissa ja Leader-ryhmien paikallisissa kehittämisstrategioissa?
 - Mitä tukia ja tukimuotoja on kohdistunut saaristoalueille: onko eroa suhteessa koko maan tilanteeseen? Onko havaittavissa eroja eri saaristoalueiden välillä?
 - Millaisia toimenpiteitä on hyödynnetty, mikä on niiden kokonaismäärä ja mitkä toimenpiteet ovat olleet suosituimpia?
 - Mitä ovat toimenpiteiden parhaat käytännöt?
 - Onko eroja siinä, miten rahoitusta on hyödynnetty saariston kehittämiseksi ELY-keskusten kautta ja Leader-ryhmien kautta?
 - Miten hyvin maatalouden pinta-alaperusteiset tuet ja maatalouden rakennetuet huomioivat saariston erityispiirteet? Mitä vaikutuksia näillä on ollut saaristoalueiden erityispiirteiden kehittämiseen?
 - Missä määrin ja miten saariston kehittämistä on edistetty maaseutuohjelman eri toimenpiteillä ja toimeenpanossa?

2. **Miten maaseutuohjelmalla on edistetty saaristo-ohjelman toimintaperiaatteiden, sisältöteemojen ja tavoitteiden toteutumista?**
 - Miten hyvin saaristopolitiikan (saaristo-ohjelman) tavoitteet on otettu huomioon, kun ELY-keskus / Leader-ryhmä on tehnyt rahoituspäätöksiä rahoitettavista hankkeista?
 - Vastaavatko toimenpiteet saariston kehittämisen tarpeisiin? Jos ei, niin mitä asioita jää ulkopuolelle?

- Onko ristiriitoja maaseutuohjelman toteutuksessa ja tukien rajauksissa, kun otetaan huomioon saaristopolitiikan (saaristo-ohjelman) tavoitteet?
- Miten toimenpiteiden luokittelua tulisi parantaa, jotta saaristojen kehittämistä kuvaavat toimet olisivat paremmin arvioitavissa?

Hyödynsimme selvityksessä useaa näkökulmaa triangulaatio-periaatteen mukaisesti. Sovelsimme työssä sekä aineisto- että menetelmätriangulaatiota. Aineistotriangulaatio viittaa siihen, että selvityskysymyksiä tarkastellaan enemmän kuin yhden aineiston ja tietolähteen kautta (esimerkiksi rekisteriaineistot ja kyselyt eri kohderyhmille). Menetelmätriangulaatio puolestaan tarkoittaa sitä, että hyödynnämme aineiston käsittelyssä erilaisia menetelmiä. Tässä selvityksessä merkittävässä roolissa olivat sekä määrälliset että laadulliset aineistoanalyysit.

Selvityksen aineisto koostui olemassa olevista dokumenteista (mm. Ihmisten saaristo – Saaristo- ja vesistöalueiden valtakunnallinen kehittämisohjelma vuosille 2020–2023, Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, ELY-keskusten alueelliset maaseutus suunnitelmat, Leader-ryhmien strategiat sekä muut relevantit selvitykset ja raportit), seurantatiedoista, haastatteluista ja sähköisistä kyselyistä.

Hyrrä-tietopalvelusta selvitystä varten saatiin rekisteritiedot maaseutuohjelmasta rahoitettujen hankkeiden rahoitus- ja indikaattoritiedot koskien maatalousinvestointeja, investointeja ja kehittämishankkeita sekä hehtaari- ja eläinyksikköperusteisia tukia seuraaville toimenpiteille ja alatoimenpiteille (2014–2020–2022):

- M01 Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet
- M02 Neuvonta
- M04 Investoinnit fyysiseen omaisuuteen
- M06 Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen
- M07 Peruspalvelut ja kylien kunnostus maaseutualueilla
- M10 Maatalouden ilmasto ja ympäristö (kaikki alatoimenpiteet)
- M11 Luonnonmukainen tuotanto
- M13 Eläinten hyvinvointi
- M016 Yhteistyö
- M019 Leader.

Lisäksi Ruokavirasto toimitti selvitystä varten seuraavat mautilojen taustatiedot Vipu-palvelusta:

- Tilakoko
- Peruslohkot
- Vuokratut lohkot
- Tuotantosuunta
- Eläimet / tai eläinyksiköt.

Selvityksessä toteutettiin sidosryhmien, kehittämishankkeiden, yritystukien ja rakennetukien kyselyt. Sidoryhmäkysely tehtiin syys-lokakuussa 2025. Sidoryhmäkysely kohdistettiin ELY-keskusten maaseutupäälliköille ja kehittämisvastaaville sekä Leader-ryhmille, joiden alueella on saaristoluokituksen mukaisesti saaristo-alueita. Sidoryhmäkyselyyn vastasi yhteensä 23 vastaajaa. Vastausprosenttia ei voida laskea kyselylle luotettavasti, sillä kohderyhmän edustajille annettiin mahdollisuus välittää kyselyä vastattavaksi omassa organisaatiossaan. Mautiloilta kohdistuvien tukien kysely toteutettiin marras-joulukuussa 2025. Kysely kohdistettiin kaikille saaristoalueilla oleville mautiloilta, jotka olivat saaneet joko mautilojen investointitukea ja/tai nuorten viljelijöiden aloitustukea ohjelmakaudella 2014–2022. Kyselyyn saatiin yhteensä 72 vastausta, jolloin vastausprosentti oli 17 %. Kehittämishankkeiden kysely toteutettiin marraskuussa 2025. Kehittämishanke-kysely kohdistettiin saaristoalueille koodattujen kehittämishankkeiden edustajille, ja se tavoitti yhteensä 238 vastaajaa. Vastauksia kyselyyn saatiin yhteensä 48, eli vastausprosentiksi muodostui 20. Yritystukien kysely toteutettiin marraskuussa 2025 kaikille saaristoalueilla sijaitseville yrityksille, jotka olivat saaneet yritystukea (investointi tai perustamistuki) ohjelmakaudella 2014–2022. Kyselyyn saatiin yhteensä 93 vastausta, jolloin vastausprosentti oli 16 %.

Haastattelut toivat selvitettäviin kysymyksiin monipuolista ja syvempää näkemystä, jotka tukivat dokumenttitarkastelusta, seuranta-aineistosta ja kyselyistä syntyneitä kuvia aiheesta. Yleisten aihetta käsittelevien haastattelujen lisäksi saaristo-ohjelmien viittä teemaa käsittelevissä case-tarkasteluissa tehtiin haastatteluja hankkeiden edustajille. Yhteensä haastatteluja kohdistui 22 eri asiantuntijaan. Haastattelut toteutettiin puhelimitse ja Teams-yhteydellä. Haastattelut toteutettiin kesä-joulukuun 2025 aikana.

Selvityksen alustavien tulosten perustella järjestettiin tulostyöpaja Teamsissä joulukuun alussa 2025. Työpajaan osallistui yhteensä 17 henkilöä. Siinä käsiteltiin selvityksen havaintoja ja keskusteltiin niistä

3 Selvityksen tulokset

3.1 Saaristoon liittyvät tavoitteet

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma (myöhemmin maaseutuohjelma) edisti maaseutualueiden kehittymistä ohjelmakaudella 2014–2020 ja siirtymäkaudella 2021–2022. Sen EU-tasolta johdettuina tavoitteina⁷ oli, että

1. osaaminen, tiedonvälitys, innovaatiot ja yhteistyö maaseudulla lisääntyvät,
2. ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen ilmastonmuutokseen tehostuvat,
3. luonnon monimuotoisuus lisääntyy, vesistöjen tila ja maatalouskäytössä olevan maaperän tila paranevat,
4. maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat,
5. maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu ja
6. maaseutuyritykset vastaavat kuluttajien kysyntään ja arvostukseen tuottamalla laadukasta ruokaa ja parantamalla eläinten hyvinvointia.

Maaseutuohjelman tavoitteita edistettiin ohjelma-asiakirjassa määritellyillä toimenpiteillä valtakunnallisesti (hallinnoijana Ruokavirasto), alueellisesti (hallinnoijana 15 ELY-keskusta) ja paikallisesti (hallinnoijana 54 paikallista Leader-ryhmää).

3.1.1 Saaristo maaseutuohjelmassa

Tässä luvussa käsitellään kysymystä siitä, miten saariston kehittäminen on huomioitu Manner-Suomen maaseutuohjelmassa.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa saaristoon liittyviä mainintoja on vain muutama.

⁷ (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetus (EU) N:o 1305/2013, annettu 17. päivänä joulukuuta 2013, Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahasto) tuesta maaseudun kehittämiseen ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1698/2005 kumoamisesta, 2013)

Nykytilan kuvaukseen on sisällytetty tilastoja Suomen sisävesien ja merialueen pinta-aloista sekä pinta- ja pohjavesien tilasta. Nykytilan kuvauksessa mainitaan myös, että luonnonolosuhteista johtuva peltojen hajanaisuus rajoittaa tilakoon kehittymistä erityisesti vesistöjen rikkomilla alueilla. Hajanaisesta tilusrakenteesta ja pitkistä etäisyyksistä aiheutuvat korkeat kuljetuskustannukset ja tuotantokustannukset rasittavat maataloustuotantoa etenkin Itä- ja Pohjois-Suomessa sekä saaristossa.

SWOT-analyysissä tai tarpeiden kuvauksessa saaristoa tai vesistöjä ei ollut mainittu lainkaan.

Maaseutuohjelmassa ei ollut erityisiä saaristoon kohdentuvia toimenpiteitä, mutta joissakin tuissa oli erityisehtoja saaristoon liittyen.

Yritysten investointituet (M06)

Yritysten investointitukien tukitasoja oli korotettu portaittain (tukialueet I-III) harvemmin asutuilla maaseutualueilla alueiden kehittämisestä annetun lain (7/2014) periaatteiden mukaan.⁸ Erityisesti tukialue I sisälsi runsaasti saaristokuntia (Enonkoski, Hailuoto, Puumala ja Sulkava) sekä saaristo-osakuntia (Hirvensalmi, Mikkeli, Savonlinna, Kuopio, Tervo, Juuka, Kitee, Lieksa, Liperi, Rääkkylä, Vaala). II-tukialueen kunnista Salo on saaristo-osakunta.

Mikroyritykselle ja pienelle yritykselle voitiin myöntää tukea investointeihin I tukialueella 35 % ja II-III tukialueilla 20 % lukuun ottamatta Viitasaaren, Pihtiputaan, Konneveden, Kannonkosken, Karstulan, Kinnulan, Kivijärven, Kyyjärven ja Saarijärven kuntia, joissa tukiprosentti oli 30. Mikroyritykselle voitiin kuitenkin myöntää tukea investointeihin kaikilla I-III tukialueiden saaristoalueilla (ilman kiinteää tieyhteyttä olevat saaret) 35 % (de minimis).

⁸ (7/2014 Laki alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista, 2014) ja (80/2015 Valtioneuvoston asetus maaseudun yritystuista, 2015)

Taulukko 3. Investointituen määrä eri tukialueilla eri kokoisille yrityksille (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, s. 284).

Tukialue	Pieni yritys	Mikroyritys ilman kiinteää tieyhteyttä olevilla saarilla
I ⁹	35 %	35 %
II ¹⁰	20 %*	35 %
III ¹¹	20 %	35 %

* tukiprosentti oli 30 % seuraavissa kunnissa: Viitasaari, Pihtipudas, Konnevesi, Kannonkoski, Karstula, Kinnula, Kivijärvi, Kyyjärvi ja Saarijärvi

- 9 Alueiden kehittämisestä annetun lain (7/2014) 47 §:ssä tarkoitettuun ensimmäiseen tukialueeseen kuuluvat seuraavat kunnat: Enonkoski, Heinävesi, Hirvensalmi, Joroinen, Juva, Kangasniemi, Mikkeli, Mäntyharju, Pertunmaa, Pieksämäki, Puumala, Rantasalmi, Savonlinna, Sulkava; Iisalmi, Juankoski, Kaavi, Keitele, Kiuruvesi, Kuopio, Lapinlahti, Leppävirta, Maaninka, Pielavesi, Rautalampi, Rautavaara, Siilinjärvi, Sonkajärvi, Suonenjoki, Tervo, Tuusniemi, Varkaus, Vesanto, Vieremä; Ilomantsi, Joensuu, Juuka, Kitee, Kontiolahti, Lieksa, Liperi, Nurmes, Outokumpu, Polvijärvi, Rääkkylä, Tohmajärvi, Valtimo; Hyrynsalmi, Kajaani, Kuhmo, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi, Sotkamo, Suomussalmi, Vaala; Enontekiö, Inari, Kemi, Kemijärvi, Keminmaa, Kittilä, Kolari, Muonio, Pelkosenniemi, Pello, Posio, Ranua, Rovaniemi, Salla, Savukoski, Simo, Sodankylä, Tervola, Tornio, Utsjoki, Ylitornio; Alavieska, Haapajärvi, Haapavesi, Hailuoto, Ii, Kalajoki, Kempele, Kuusamo, Kärsämäki, Liminka, Lumijoki, Merijärvi, Muhos, Nivala, Oulainen, Oulu, Pudasjärvi, Pyhäjoki, Pyhäjärvi, Pyhäntä, Raahe, Reisjärvi, Sievi, Siikajoki, Siikalatva, Taitvalkoski, Tyrnävä, Utajärvi, Ylivieska; Halsua, Kannus, Kaustinen, Kokkola, Lestijärvi, Perho, Toholampi ja Veteli.
Valtioneuvoston asetus 445/2014 alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista annetussa laissa tarkoitetuista tukialueista
- 10 Toiseen tukialueeseen kuuluvat seuraavat kunnat: Salo ja Somero.
Valtioneuvoston asetus 445/2014 alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista annetussa laissa tarkoitetuista tukialueista
- 11 Muut kuin tukialueet I ja II, lukuun ottamatta Ahvenanmaata

Luonnonhaittakorvaus (M13)

Luonnonhaittakorvauksen ehtona oli, että viljelijän tukikelpoisen maatalousmaan ala on vuosittain vähintään 5 ha. Saaristossa sijaitsevan tilan tukikelpoiseksi maatalousmaan alaksi riitti vuosittain vähintään 3 ha. Saaristoalueet oli määritelty Valtioneuvoston asetuksessa 5/2015 maatalouden tukien tukialueista ja niiden saaristoksi luettavista osa-alueista.¹²

Yhteistyö (M16)

Yhteistyötoimenpiteen kuvauksessa mainittiin, että ”innovatiivisilla yhteistyötoimenpiteillä tavoitellaan myös vaikutuksia erityisesti Itämeren tilaan, ympäristön monimuotoisuuteen ja ilmaston muutokseen sopeutumiseen, ottaen huomioon erityisesti Saaristomerren valuma-alue. Nämä hankkeet tukevat erityisesti toimenpidettä M10. Sillä on sivuvaikutuksia kohdealueilla 2A, 3A ja B, 4A, B ja C, 5A, B, C, D sekä 6A.” Lisäksi yhteistyötoimenpiteen alla tuettavina toimina mainittiin mm. paikallisilla markkinoilla toimivien ja/ tai lyhyen tuotantoketjun yritysten uudenlaisia

12 Tukialueen AB saaristoalueet. Ulkosaaristo: Inkoo (Lövö, Orslandet, Storramsjö ja Älgsjölandet), Kaarina (Jauhosaari), Kemiönsaari (entinen Hiittisten kunta), Kustavi (Lypyrtti ja Vartsala), Loviisa (Byön, Killingö, Kälkö, Sondarö ja Våtskär), Masku (Matalluoto), Naantali (Aasla, Ampuminmaa, Auva, Häviluoto, Iso-Kuusinen, Iso-Maisaari, Kaarnitta, Kaita, Koivusaari, Korvenmaa, Kramppi, Kruunumaa, Kuivanen, Lapilan saari, Liettinen, Pakinainen, Pyytti, Pähkinäistenmaa, Ruotsalainen, Sakoluoto, Samsaari, Taipalus, Tammi-luoto, Tammislouo, Vähä-Kaita ja Vähä-Maisaari sekä entinen Velkuan kunta lukuun ottamatta Teersalon aluetta), Parainen (Attu, Björkholm, Heisala, Jermo, Kuggö, Miellisholm, Sorpo ja Tammo sekä entisten Houtskararin, Iniön, Korppoon ja Nauvon kuntien alueet), Porvoo (Pikku-Pellinki, Suur-Pellinki ja Sundö), Raasepori (Björkholm, Brändö, Danskog, Elgö, Halstö, Koö, Långö, Prästön, Skärlandet ja Ängholm), Salo (Angelansaari, Luotsisaari, Pettu, Vartsalansaari sekä Kemiönsaari-nimisestä saaresta Salon kuntaan kuuluva osa), Sauvo (Österö), Taivassalo (Keräsaari), Turku (Kulho) ja Uusikaupunki (Niitty-luoto, Vasikkamaa ja Ytterin saaret)

Tukialueen AB saaristoalueet. Sisäsaaristo. Hartola (Kotisalo, Nautsalo sekä Urrionsaari), Hämeenlinna (Salpasalon saari), Jämijärvi (Palo-, Maja- ja Lehtisaari sekä Uimaluoto), Jämsä (Taivas-, Kukkaro-, Kaijan- ja Karhusalon saaret sekä Mustasaari), Kangasala (Ihonsaari ja Vänninsalo), Kouvola (Kinansaari ja Salonsaari), Kuhmoinen (Musta- ja Haukkasalon saaret), Lappeenranta (Mietin- ja Kilpiänsaari), Orivesi (Rekisaari), Padasjoki (Hinttolan saari), Sysmä (Salonsaari)

Tukialueen C saaristoalueet. Enonkoski (Ihamaniemi), Hankasalmi (Paanalan ja Tuomarin saaret), Heinävesi (Hentulan- ja Viitasaari sekä Luutsalon saari), Hirvensalmi (Mielevän-, Puukon- ja Pääskynsaari, Saari-Kuitusen ja Säkkisalonsaaret), Joroinen (Kos-tonsaari), Joutsa (Jout-, Konna-, Lampo- ja Pantilansaari), Juankoski (Kallinsalo), Jyväskylä (Jänissaari, Kilvensalo ja Rutaniemi), Kangasniemi (Iso Mökärän ja Rämiiäisen saaret), Kannonkoski (Selkäsaari), Keuruu (Hulpio-, Korpisen- ja Palosaari), Kitee (Suit-sansaari ja Suursaari)

toimintamalleja, markkinoiden kehittymistä ja menekinedistämistoimia, ”maatilan tuote” tai ”saariston tuote” nimikkeen alla tuotettujen tuotteiden tuottajien yhteistyöryhmien perustamista ja menekinedistämistoimia.

3.1.2 Saaristo alueellisissa suunnitelmissa

Tässä luvussa käsittelyssä on kysymys siitä, miten saariston kehittäminen on huomioitu ELY-keskusten alueellisissa maaseudun kehittämissuunnitelmissa.

ELY-keskusten laatimat maaseudun alueelliset kehittämissuunnitelmat sisältävät alueellisesti määriteltyjä painopisteitä, jotka liittyvät ELY-keskusten rahoittamiin toimenpiteisiin (yritys- ja hanketuet sekä maatalouden rakennetuet).

Saaristo mainittiin neljän ELY-keskuksen alueellisessa suunnitelmassa (Etelä-Savo, Pohjanmaa, Varsinais-Suomi ja Uusimaa). Vesistöt sen sijaan mainittiin yhdeksässä alueellisessa suunnitelmassa (Etelä-Savo, Häme, Kaakkois-Suomi, Lappi, Pirkanmaa, Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo, Satakunta ja Uusimaa). Tosin kolmesta alueellisesta suunnitelmasta puuttui nykytilan kuvaus ja kuudesta SWOT-analyysi.

Nykytilan kuvaus

Saaristoisuus ja vesistöisyys mainittiin alueellisissa suunnitelmissa nykytilan kuvauksessa lähinnä monipaikkaisuuden, vesiensuojelun ja matkailun näkökulmasta.

Varsinais-Suomi

- Monipaikkaisuus: Saaristossa suhteellisesti eniten kesämökkejä koko maassa, saaristokuntien väkimäärä moninkertaistuu kesälomakaudella
- Matkailu: saariston matkailupotentiaali, tuotetarjonta koostuu pääosin pienten yrittäjien tuottamista palveluista, matkailun sesonkiluonteisuus, saaristoreittien palvelukyvyn kehittäminen, kaksikielinen kulttuuriperinne rikkautena, matkailupotentiaalin hyödyntäminen edellyttää kulttuuri- ja luonnonmaisemasta huolehtimista
- Ympäristö ja luonto: Kaikille merkittäville saaristomereen laskeville vesistöalueille on tehty suojavyöhykkeiden yleissuunnitelmat. Suojavyöhykkeitä on perustettu parhaimmillaan yli 50 % arvioidusta suojavyöhyketarpeesta.
- Saaristomeren ja vesistöt: Saaristomeren on Varsinais-Suomen merkittävin vesialue. Sitä rasittaa valuma-alueen intensiivisen maatalouden päästöt sekä tiivis asutus. Saaristomeren kokonaisuudessaan rehevöitynyt viime vuosikymmenten aikana.

- Vuonna 1999 käynnistyi laaja yhteistyöohjelma Pro Saaristomeri, jonka tavoitteena oli Saaristomeren vesien tilan heikkenemisen pysäyttäminen ja vesien tilan ja käyttökelpoisuuden parantaminen niin sisävesissä kuin merialueellakin sekä näiden alueiden käyttömuotojen yhteensovittaminen. Ohjelmaan sisältyi myös Saaristomeren valuma-alueen pintavesien vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2016-2021, joka sisälsi vesienlaadun parantamiseen ja luonnon monimuotoisuuteen liittyviä toimenpiteitä.¹³

Pohjois-Savo

- Vesistöt: Maakunnan järvien veden laatu on pääosin hyvä. Eniten kuormitusta ja ongelmia on luonnostaan runsasravinteisilla järvillä, joiden viljaville valuma-alueille on keskittynyt paljon maataloutta.
- Matkailu: Voimavaroja ovat vesistöt sekä metsä- ja järviluonto monipuolinen kulttuuri- ja tapahtumatarjonta, hyvät ostosmatkailumahdollisuudet, neljä vuodenaikaa, runsas loma-asutus, hiljaisuus ja puhtaus.

Kaakkois-Suomi

- Matkailu: Alueen monipuolista luontoa kuten maisemaa, metsää ja vesistöjä hyödynnetään matkailun kehittämisessä aiempaa määrätietoisemmin.

Lisäksi Pohjois-Karjalan, Satakunnan, Lapin ja Pirkanmaan alueellisissa suunnitelmissa kuvattiin vesistöjen tilaa ja mainittiin vesistökuormituksen olevan yksi tärkeimmistä alueen haasteista.

SWOT-analyysi

SWOT-analyysissä vesistöt nähtiin eri perspektiiveistä (mahdollisuus, vahvuus, heikkous, uhka). Näille kaikille yhteistä on se, että vesivarojen hyvä kunto on edellytys asumiselle sekä elinkeinojen ja matkailun kehittymiselle. SWOT-analyysissä saaristoa ja vesistöjä oli käsitelty kattavasti ainoastaan Varsinais-Suomen alueellisessa suunnitelmassa.

13 (Kipinä-Salokannel, 2015). Pro Saaristomeri -ohjelmaa jatkaa Saaristomeriohjelma, olla edistetään vesiensuojelutoimenpiteitä Saaristo-meren valuma-alueella ja pyritään saamaan alue pois HELCOMin hot spot -listalta. (Laurila ym., 2022)

Varsinais-Suomi

- Vahvuus: kalatalouden harjoittaminen alueella, merellinen ja puhdas luonto, loma- ja kakkosasuminen yleistä
- Heikkous: Saariston etäisyydet ja kulkuyhteydet, Vesistöjen ja muun luonnonympäristön kunnon heikkeneminen
- Mahdollisuus: Laaja kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö Saaristomeren kunnon parantamiseksi
- Uhka: Saaristomeren ja muun luonnon ympäristön tilan huononeminen

Satakunta

- Mahdollisuus: Puhtaus ja turvallisuus luovat mahdollisuudet sekä asumisen että matkailun kehittymiselle. Puhdas luonto, vesivarat, rikas kulttuuri ja turvallinen toimintaympäristö luovat puitteet niin satakuntalaiselle maaseutuasumiselle, vapaa-ajan vieton kuin elinkeinojen kehittämisllekin.

Häme

- Vahvuus: runsaat vesistöt ja pohjavesivarat, runsas loma-asutus

Tavoitteet ja toiminta

Saaristo tai vesistöt eivät olleet yhdenkään alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman painopisteenä tai läpileikkaavana tavoitteena. Sen sijaan painopisteen sisällöissä saaristo tai vesistöt on mainittu seitsemässä alueellisessa suunnitelmassa. Yleisesti ottaen saaristo ja vesistöt näkyvät alueellisissa suunnitelmissa sekä suojelun kohteina että kehityspotentialina. Ne yhdistävät ympäristönsuojelun, elinkeinotoiminnan, matkailun, kulttuuriperinnön ja hyvinvoinnin teemoja eri alueilla niiden omista vahvuuksista käsin.

Useissa alueellisissa suunnitelmissa (Uusimaa, Pirkanmaa, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala, Kaakkois-Suomi ja Etelä-Savo) painotetaan vesistöjen suojelua ja kestävä hyödyntämistä. Esimerkiksi Uudellamaalla pyritään vähentämään maatalouden hajakuormitusta ja tukemaan vesiensuojeluun tähtäviä yhteistyöhankkeita. Pirkanmaalla ja Pohjanmaalla pyrittiin panostamaan konkreettisesti vesihuoltoon, kun taas Kaakkois-Suomessa ja Etelä-Savossa keskitytään maatalouden ympäristövaikutusten vähentämiseen osana vesistöjen suojelua. Lisäksi Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa vesistöjen puhtaus ja kalakannat mainittiin keskeisinä luonnonvaroina, joita halutaan hyödyntää matkailussa ja virkistystoiminnassa sekä suojella vesienhoitosuunnitelmien avulla.

Saaristo mainitaan erityisesti Uudenmaan ja Pohjanmaan suunnitelmissa, joissa korostetaan sen kulttuurihistoriaa sekä merkitystä kulttuuriperinnön säilyttämisessä ja virkistyskäytössä. Pohjanmaa painottaa saariston ja luontokohteiden kehittämistä kestäväen luontomatkailun avulla, kun taas Uudellamaalla saaristoalueet nähdään osana maaseudun hyvinvointia ja kulttuuriarvoja.

Matkailun kehittämisessä vesistöt ja saaristo nähdään tärkeinä vetovoimatekijöinä. Satakunnassa ja Hämeessä pyritään hyödyntämään luonnonympäristöä ja vesistöjä matkailun tukena, esimerkiksi reitistöjen ja kulttuurikohteiden tuotteistamisella.

Alueellisissa maaseudun kehittämissuunnitelmissa ei pääsääntöisesti ollut asetettu tavoitteita saaristoon tai vesistöihin liittyen. Poikkeuksen tähän teki Uusimaa, jonka 'Menestyvä elinkeinoelämä' -painopisteen laadullisina tavoitteina oli säilyttää saariston perinteiset elinkeinot sekä edistää matkailua sekä sitä tukevia palveluyrityksiä saariston herkkää luontoa häiritsemättä. 'Hyvinvoiva maaseutuväestö' -painopisteen tavoitteena puolestaan oli edistää maaseudun ja saariston kulttuuriperinnön vaalimista etenkin yleishyödyllisiä investointeja rahoittamalla. Lisäksi Uudenmaan 'Energiatehokas maaseutu ja puhdas ympäristö' -painopisteessä oli vesiensuojeluun liittyviä tavoitteita.

Etelä-Savon suunnitelman toimeenpanoon oli otettu mukaan periaate alueen tasa-painoisesta kehityksestä. Suunnitelmassa mainittiin, että kehittämistoimenpiteissä ja tiedottamisessa huomioidaan myös maakunnan reuna-alueet ja saaristoalueet.

Selvityksessä toteutetussa sidosryhmäkyselyssä kysyttiin ELY-keskuksen edustajien omaa näkemystä siitä, miten saariston kehittäminen (saaristo- ja vesistöalueet) on huomioitu ELY-keskuksen alueellisessa maaseudun kehittämissuunnitelmassa (2014–2022) vastaajien alueilla. Pääsääntöisesti saaristoa ei ole huomioitu erikseen suunnitelmissa, mutta vesistö nousee esille useammin. Vesistöt on huomioitu suunnitelmissa ja niiden toteutuksessa lähinnä ympäristö- ja elinkeinonäkökulmasta. Esimerkkinä on nostettu esille Kokemäenjoen-Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelman 2022–2027 toimeenpanoa tukevat maaseuturahaston toimenpiteet. Lisäksi saaristo nousee esille mm. saaristomatkailuteeman kautta. Pääsääntöisesti saariston ei ole sanottu kuitenkaan eroavan muusta maaseudun kehittämisestä suunnitelmissa.

ELY-keskuksen edustajilta kysyttiin, kuinka keskeisessä roolissa saariston kehittäminen on ollut ELY-keskuksen alueellisessa maaseudun kehittämissuunnitelmassa (2014–2022) heidän alueellaan. Vastaukset vaihtelivat siten, että vain yksi vastaaja totesi, että saariston kehittäminen on ollut suunnitelmassa keskeistä ja kolme vastaajaa näki, ettei saariston kehittäminen ole ollut lainkaan keskeistä heidän

suunnitelmissaan. Loput vastaukset sijoittuvat näiden väliin muodostaen selvän enemmistön vastaajajoukossa. Näin ollen voidaan sanoa, että saariston kehittäminen näkyy vastaajien mielestä pääsääntöisesti vähän heidän suunnitelmissaan.

3.1.3 Saaristo Leader-ryhmien paikallisissa kehittämisstrategioissa

Tässä luvussa käsitellään sitä, miten saariston kehittäminen on huomioitu Leader-ryhmien paikallisissa kehittämisstrategioissa.

Leader-ryhmien paikallisissa maaseudun kehittämissuunnitelmissa saaristo oli mainittu 15 strategiassa. Näistä kaksi mainitsi ainoastaan saariston (Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry ja Rieska-Leader ry). Sen sijaan 13 strategiassa oli mainittu saaristo ja vesistöt (Kehittämisyhdistys SILMU ry, Pomoväst rf, I samma båt rf, Varsin Hyvä ry, Leader Ravakka, Leader Sepra, Rajupusu ry, Vaara-Karjalan Leader ry, Aktion Österbotten rf, Nouseva Rannikkoseutu ry, Oulun Seudun Leader ry ja Peräpohjolan Leader ry, Outokaira Tuottamhan ry). Ainoastaan vesistöt oli mainittu 35 ryhmän strategiassa. Kolmen ryhmän (Suupohjan Kehittämisyhdistys ry, Yhyres ry ja Keskipiste-Leader ry) strategioissa saaristoja tai vesistöjä ei mainita lainkaan.

Nykytilan kuvaus

Nykytilan kuvauksissa vesistöt mainitaan tyypillisesti alueen maantieteen kuvauksen yhteydessä. Yleisesti ottaen vesistöisyys ja saaristoisuus nähdään voimavarana, joka luo mahdollisuuksia matkailulle, yrittäjyydelle ja elinvoimalle, mutta vaativat myös erityistä huomiota ympäristönsuojelussa, saavutettavuudessa ja palveluiden järjestämisessä.

Saaristoalueiden Leader-ryhmillä on huomattavissa kaksi eri tapaa käsitellä saaristoa. Nimittäin parissa strategiassa (Aktion Österbotten ja I Samma Båt) nykytilan kuvaus on laadittu kuntatasolla, jolloin saaristoa ei ole käsitelty erikseen vaan saaristo on osa jokaista toiminta-alueen kuntaa. Muutamissa strategioissa (rannikon ryhmät Kehittämisyhdistys SILMU, Pomoväst, Leader Sepra sekä Saimaan alueen ryhmät Rajupusu, Piällysmies, Leader Länsi-Saimaa ja Veej'jakaja) kerrotaan saaristoalueiden erityispiirteistä (elinkeinot, monipaikkaisuus, kulttuuri) sekä vesistöjen aiheuttamista etäisyshaitoista.

Useat ryhmät nostavat nykytilan kuvauksissa esiin saaristojen ja vesistöjen arvon osana alueen vetovoimaa, maisemaa, perinnettä ja identiteettiä (esim. Ravakka, Piällysmies, Rajupusu, Pomoväst, Vaara-Karjala, Nouseva Rannikkoseutu).

Saaristo- ja vesistöalueet nähdään erityisesti matkailun vetureina. Vesistöt ja saaristot mahdollistavat matkailun, virkistyksen, kulttuuritoiminnan ja sesonkiluonteiset palvelut (SILMU ry ja Oulujärvi Leader).

Kalastusmatkailu, vesiretkeily ja luontomatkailu korostuvat useiden ryhmien strategiassa (mm. Keski-Karjala, Etelä-Karjala, Viisari, Tunturi-Lappi). Useilla alueilla matkailun kehittämisessä hyödynnetään kansallispuistoja ja muita vesistöihin liittyviä luontokohteita (esim. Rajupusu, Pohjoisin Lappi, Sepra).

Saaristo ja vesistöt ovat myös tärkeitä vapaa-ajanviettopaikkoja (esim. SILMU, Kuudesta, Oulujärvi Leader), mutta niiden saavutettavuus ja palveluiden järjestäminen voivat olla haasteellisia. Saaristoalueilla on pysyvää asutusta, ja strategioissa korostetaan niiden tarpeiden huomioimista (Sepra, Aktion Österbotten).

Useissa strategioissa painotetaan vesistöjen tilan parantamista ja ympäristöhaittojen torjuntaa (esim. Aisapari, Jetina, Pomoväst). Vesistöjen kuormitusta pyritään vähentämään kunnostushankkein, ja tulevaisuudessa tarvitaan lisää resursseja suojelemaan. Vesistöt, erityisesti Saimaa, nähdään myös resurssina energia- ja elintarviketuotannolle sekä kuljetusinfrastruktuurille (esim. Veej'jakaja, Jetina, Rajupusu). Toisaalta ne voivat lisätä infrarakentamisen kustannuksia.

SWOT-analyysi

Leader-ryhmien SWOT-analyyseissä erityisesti vesistöt, joissakin strategioissa myös saaristo, esiintyvät laajasti ja monipuolisesti sekä vahvuuksina, mahdollisuuksina että uhkina ja heikkouksina. Vesistöt ja saaristot nähdään erityisesti vahvuutena, erityisesti luontoarvojen, viihtyisyyden, elämänlaadun ja puitteiden luomisen näkökulmasta. Sen sijaan saaristoon ja vesistöihin pohjautuva uusi liiketoiminta nähdään mahdollisuutena, kun taas heikkouksiksi mainitaan usein saavutettavuus. Uhissa puolestaan korostuvat vesistöihin ja saaristoihin kohdistuvat riskit ja uhat sekä väestön väheneminen. Alla on yhteenveto paikallisten kehittämisstrategioiden SWOT-analyysien saaristo- ja vesistömaininnoista jäsennehtynä nelikentän mukaan:

Vahvuudet

- Luonnon monimuotoisuus ja kauneus: Vesistöt tuovat maisemallista arvoa, viihtyvyyttä ja elämänlaatua (esim. Karhuseutu, Joensuun Seutu, Pyhäjärvisseutu, Viisari).
- Laajat ja monipuoliset vesistöt: Suuret järvet (esim. Oulujärvi, Kallavesi), joet (Kymijoki, Vuohijärvi), meri ja saaristo (esim. Pomoväst, I samma båt) tarjoavat monipuolisuutta.

- Hyvät puitteet virkistykseen, asumiseen ja elinkeinoin: Erityisesti luonto- ja kalastusmatkailulle, vesiliikenteelle ja elämiskäytölle (esim. Kalakukko, Pirkan Helmi, Ravakka).
- Saaristo- ja meriluonto erityisasemassa rannikkoalueilla: Saaristokulttuuri ja -identiteetti, Itämeri-yhteistyö, kansallispuistot (esim. I Samma Båt, Sepra, Pomoväst).

Mahdollisuudet

- Luonto- ja vesistöperhainen matkailu: Uusia reittejä, ohjelmalveluja, kalastusmatkailua ja kulttuuriin sidottua matkailua voi kehittää (esim. Kalakukko, Pohjois-Kymen Kasvu, Nouseva Rannikkoseutu).
- Hyödyntämättömät kalakannat ja vesivarat: Potentiaalia luonnonvarojen entistä tehokkaampaan ja vastuullisempaan käyttöön (esim. Piällysmies, Viisari, Peräpohjola).
- Saaristoyhteisöjen kehittäminen: Yhteisöllisyyden ja identiteetin vahvistaminen saaristossa (I samma båt).
- Kansainvälinen yhteistyö ja ekologiset innovaatiot: Natura-alueet, biosfäärialueet, ekomatkailu, luomuviljely (esim. I samma båt, Ravakka, Veej'jakaja).

Heikkoudet

- Alueellinen hajanaisuus ja saavutettavuusongelmat: Esimerkiksi saariston pirstaleisuus ja heikot liikenneyhteydet (I samma båt, Päijänne-Leader).
- Vesistöjen hyödyntämättömyys: Erityisesti kalastusmatkailun osalta (Peräpohjola, Viisari).
- Tukijärjestelmien puute vesistöjen suojelussa: Kosteikot ja laskeutusaltaat eivät saa tarpeeksi tukea (Etelä-Karjalan Kärki).

Uhat

- Vesistöjen kuormittuminen, rehevöityminen ja saastuminen: Uhka sekä luontoympäristölle että matkailulle ja elinkeinoille (esim. Jyväsräihi, Ravakka, Pyhäjärvisseutu, Varsin Hyvä).
- Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden kato: Korostuu mm. vesistöalueiden herkkyytenä (esim. Varsin Hyvä, Sepra).
- Kaivostoiminta ja öljy-/kemikaalionnettomuudet: Erityisesti pohjoisessa ja rannikolla (Tunturi-Lappi, Pomoväst).
- Maa- ja vesialueiden käyttöön liittyvät ristiriidat: Esim. suojelun ja hyödyntämisen välinen jännite (I samma båt, Ravakka).
- Ympärivuotisen asutuksen väheneminen saaristossa: Muuttoliike ja loma-asumisen lisääntyminen heikentävät yhteisörakenteita (I samma båt).

Painopisteet

Niissä Leader-strategioissa, joissa oli mainittu joko saaristo ja/tai vesistöt (yhteensä 50), ne oli pääsääntöisesti sisällytetty muihin painopisteisiin (esim. kylätoiminnan kehittäminen, yhteisöt, ympäristö ja elinkeinot). Poikkeuksena tähän ovat I Samma Båt ja Silmu ry.

I Samma Båt -toimintaryhmän visiona vuodelle 2020 oli saariston elinvoimaisuuden ylläpitäminen ympärivuotisesti. Koko Saaristo – Aktiivista hyvinvointia -strategian johtoajatus oli ”Saaristo elää ja kehittyy – perinteisiin luottaen mutta ajassa eläen”. Näin ollen koko paikallinen kehittämisstrategia oli itse asiassa alueen saariston kehittämisstrategia, jonka painopisteet Asuminen ja ympäristö, Työ, Palvelut ja Yhteisöllisyys kattoivat strategian kattavat yleisteeman eli saariston elinvoimaisuuden ylläpitämisen ympärivuotisesti. Strategian kaikki tavoitteet liittyivät saaristoon, mutta siinä oli mainittu myös erityisiä saaristoon liittyviä tavoitteita (Uusia palvelumuotoja saaristoon sekä Saaristokulttuuri tulee näkyvämmäksi ja kulttuurinharjoittajien toimintaedellytykset paranevat).

Silmu ry:n Silmusta Kasvua 2014–2020 -strategiassa saaristo oli yksi neljästä painopisteestä. Saaristo-painopisteen yleistavoitteena oli kehittää saaristoa ja saaristolaisen elinolosuhteiden parantamista. Muita tavoitteita olivat:

- Monimuotoisen saaristoyrittäjyyden vahvistaminen
- Matkailupalvelujen kehittäminen
- Saariston asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien ja oman edunvalvonnan lisääminen
- Saaristoympäristön tilan parantaminen ja elävöittäminen
- Saaristolaisilmeen kehittäminen ja uusien tapahtumien ja tuotteiden luominen
- Mahdollistaa ympärivuotisen asumisen ja työskentelyn saaristossa
- Saaristokulttuurin ja -historian vaaliminen ja tallentaminen
- Lasten ja nuorten toimintamahdollisuuksien turvaaminen

Silmu ry:n saaristohankkeissa pyrittiin tukemaan alueita, joille ei ole kiinteätä tietä tai lossia, mutta joilla on ympärivuotisia asukkaita.

Toimenpiteet

Vaikka suurimmalla osalla Leader-ryhmistä ei ollut erityisiä painopisteitä tai tavoitteita saaristoon tai vesistöihin liittyen, strategioista löytyi kuitenkin runsaasti niitä kehittäviä toimia. Laajimmillaan ne fokusoituivat yhteisöllisyyteen, osallisuuteen

ja saaristolaisten elämänlaatuun. Ne keskittyivät erityisesti saaristo- ja vesistömatkailun kehittämiseen, vesistöjen hyödyntäminen elinkeinolliseen toimintaan sekä vesistöjen kunnostukseen ja suojeluun.

I Samma Båt rf:n ja Silmu ry:n strategioissa saaristoa tarkasteltiin osana sosiaalista ja kulttuurillista ympäristöä eikä ainoastaan taloudellisesti tai ekologisesti. Kuten aiemmassa kappaleessa mainittiin, I Samma Båt rf:n strategiassa oli kokonaisvaltainen näkökulma saariston ympärivuotiseen elinvoimaan ja Silmu ry:n strategia painotti saaristolaisten hyvinvointia ja palveluita. Eri toimenpiteillä edistettiin saarisalueiden kokonaisvaltaista kehitystä.

Saaristo- ja vesistömatkailun kehittämisestä ja saavutettavuuden parantamista (infrastrukturi ja palvelut kuten satamat, reitit, rannat) painottivat erityisesti Leader Sepra ry, Oulun Seudun Leader ja Veej’jakaja. Näissä strategioissa saaristo ja vesistöt nähtiin taloudellisen kehityksen ja palveluinnovaatioiden mahdollistajina. Sepran strategiassa oli laaja painotus saaristomatkailuun, kalastuksen tuotteistamiseen, saavutettavuuteen ja kulttuuritarinoihin, kun taas Oulun Seudun Leader pyrki kehittämään vesistöinfraa (uimarannat, melontareitit, kalastuspaikat). Veej’jakajalla sen sijaan vesistöt olivat olennainen matkailu- ja elämystuotteita (luontohoiva, seikkailut).

Vesistöjen hyödyntäminen uusien elinkeinojen lähteenä näkyi myös muutamassa strategiassa. Näissä ajatuksena oli, että vesistöt tarjoavat uudenlaista potentiaalia esimerkiksi hyvinvointipalveluissa sekä ruokaketjussa. Esimerkiksi Aisapari ry:n strategiassa vesistöt ja kulttuurimaisemat mainittiin elämysten ja työn lähteenä, kun taas Karhuseutu ry nosti esiin green care -toiminnan.

Vesistöjen kunnostus- ja suojelutoimenpiteinä mainittiin tyypillisesti vesistöjen hoitosuunnitelmat ja vesistöjen kunnostukset, joilla parannettiin vesistöjen tilaa sekä torjuttiin vesistöjen rehevöitymistä ja umpeenkasvua. Näitä toimia tukivat mm. Pomoväst rf, Koillismaan Leader, Kuudestaan ry, Leader Pyhäjärvisseutu, Piällysmies, Leader Länsi-Saimaa ry ja Varsinais-Suomen Jokivarsikumppanit. Vesistöt mainittiin myös maisema-, kulttuuri- ja kyläympäristöjen hoidon yhteydessä. Esimerkiksi Jyväskylän strategiassa mainittiin kylämaisemien siistiminen ja vesistöt osana maisemaa.

Selvityksessä toteutetussa **sidosryhmäkyselyssä** kysyttiin Leader-ryhmien edustajien omaa näkemystä siitä, miten saariston kehittäminen (saaristo- ja vesistöalueet) on huomioitu heidän paikallisissa kehittämisstrategioissansa (2014–2022). Leader-ryhmien edustajien vastauksissa korostuvat hyvin samat näkemykset kuin ELY-keskusedustajilla. Saariston kehittämisen teemat ovat pääosin samoja kuin

yleisesti maaseutualueilla, joten siinä mielessä ne nähtiin yhteneväisiksi maaseudun kehittämisen tavoitteiden kanssa. Usein saaristoon ei ole asetettu erityishuomioita, vaan ne ovat mukana kokonaisstrategioissa. Kuten edellä tuli esille, osassa toimintaryhmien strategioissa on kuitenkin havaittavissa saaristoon ja vesistöön kohdistuvia kirjauksia ja toimenpiteitä. Yhtenä esimerkkinä saariston näkymisestä kehittämissuunnitelman toteutumisessa tuotiin esille yritys- ja hanketukien sekä maatalouden rakennetukien myöntäminen saaristo-osakuntiin. Toimenpiteitä oli siten toteutettu saaristoon ja parhaimmillaan seurantaakin asiasta tehty. Lisäksi saaristo ja vesistöalueet kerrottiin olevan näkyvillä mm. Kalaleaderissä, vesistöjen parantamistoimissa ja erilaisissa saaristomatkailuun kohdistuvissa toimenpiteissä.

Leader-ryhmien edustajilta kysyttiin myös sitä, kuinka keskeisessä roolissa saariston kehittäminen on ollut ryhmien kehittämissstrategioissa (2014–2022) heidän alueellaan. Näkemykset vaihtelivat sen välillä, että saariston kehittäminen näkyy vähän tai ei ollenkaan suunnitelmissa. Ensimmäinen ryhmä muodosti selvän enemmistön vastaajajoukossa.

3.2 Maaseutuohjelman toteutuminen saaristoalueilla

Manner-Suomen maaseutuohjelman julkinen rahoitus koko ohjelmakaudelle oli 12,97 miljardia euroa julkisia varoja (EU- ja kansallinen rahoitus). Nämä luvut sisältävät myös kansallisen lisärahoituksen toimenpiteisiin M04 Investoinnit fyysiseen omaisuuteen, M06 Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen ja M13 Luonnonhaittakorvaus.

Hieman yli puolet rahoituksesta oli kohdennettu luonnonhaittakorvauksiin (56,1 %). Leader-toimintaan oli varattu 383 miljoonaa euroa (2,9 % julkisesta rahoituksesta), yhteistyötoimenpiteisiin 164,5 miljoonaa euroa (1,3 % julkisesta rahoituksesta) ja koulutukseen ja tiedonvälitykseen 85,7 miljoonaa euroa (0,7 % julkisesta rahoituksesta), kun taas tila- ja yritystoiminnan kehittämiseen oli varattu 380,7 miljoonaa euroa (2,9 % julkisesta rahoituksesta). (Rannanpää ym., 2025.)

Taulukko 4. Manner-Suomen maaseutuohjelman julkisen rahoituksen jakautuminen toimenpiteittäin (Ruokavirasto: Hyrrä- ja Viputietokannat).

Toimenpide	Tuki (milj. euroa)	Osuus rahoituksesta
Koulutus ja tiedonvälitys	85,55	0,7 %
Neuvonta	45,6	0,4 %
Inv. fyysiseen omaisuuteen	1 280,4	9,9 %
Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen	380,74	2,9 %
Maaseudun palvelujen ja kylien kehittäminen	135,36	1,0 %
Ympäristökorvaukset	2 236,34	17,2 %
Luonnonmukainen tuotanto	359,8	2,8 %
Luonnonhaittakorvaukset	7 296,4	56,1 %
Eläinten hyvinvointi	539	4,1 %
Yhteistyö ja innovaatiot	164,5	1,3 %
Leader	383	2,9 %
Tekninen apu	90	0,7 %
Yhteensä	12 996,79	100 %

3.2.1 Toimenpiteiden, rahoituksen ja tulosten kohdentuminen saaristoalueille

Saaristoalueille kohdistui ohjelmakaudella 2014–2022 yhteensä (luonnonhaittakorvaukset pois lukien) noin 334,5 miljoonaa euroa maaseutuohjelman julkista rahoitusta. Suurin osa rahoituksesta, 48,2 prosenttia, myönnettiin ympäristökorvauksiin, joiden tukisummaa oli noin 161,2 miljoonaa euroa. Luonnonmukaisen tuotannon tukemiseen ohjattiin noin 37,3 miljoonaa euroa, mikä vastasi 11,2 prosenttia saaristoalueiden rahoituksesta, ja eläinten hyvinvointiin noin 22,1 miljoonaa euroa eli 6,6 prosenttia. Tila- ja yritystoiminnan kehittämiseen käytettiin noin 42,6 miljoonaa euroa, mikä oli 12,7 prosenttia saaristoalueiden rahoituksesta. Investointeihin fyysiseen omaisuuteen kohdistui noin 35,7 miljoonaa euroa eli 10,7 prosenttia, ja maaseudun palvelujen sekä kylien kehittämiseen noin 29,2 miljoonaa euroa eli 8,7

prosenttia saaristoalueiden rahoituksesta. Neuvontaan myönnettiin noin 4,4 miljoonaa euroa, koulutukseen ja tiedonvälitykseen noin puoli miljoonaa euroa ja yhteistyöhön sekä innovaatioihin noin 1,5 miljoonaa euroa.

Taulukko 5. Maaseutuohjelman julkisen rahoituksen jakautuminen saaristoalueilla 2014–2022 Ruokavirasto: Hyrrä- ja Vipu-tietokannat, omat laskelmat). LFA (M13) ei mukana.

Toimenpide	Tuki (milj. euroa)	Osuus saaristoalueiden rahoituksesta
M01 Koulutus ja tiedonvälitys*	516 715	0,2 %
M02 Neuvonta	4 362 263	1,3 %
M04 Investoinnit fyysiseen omaisuuteen*	35 705 620	10,7 %
M06 Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen*	42 593 303	12,7 %
M07 Maaseudun palvelujen ja kylien kehittäminen*	29 217 052	8,7 %
M10 Ympäristökorvaukset	161 178 170	48,2 %
M11 Luonnonmukainen tuotanto	37 297 189	11,2 %
M14 Eläinten hyvinvointi	22 077 646	6,6 %
M16 Yhteistyö ja innovaatiot	1 510 951	0,5 %
Yhteensä	334 458 909	

3.2.1.1 Kehittämishankkeet

Kehittämishankkeita ei ole mahdollista erotella saaristoluokituksen perusteella, koska kehittämishankkeiden yhteystiedot viittaavat hanketoteuttajan osoitteeseen. Yleishyödyllisten investointien osalta pystytään tarkistamaan investoinnin kohde saaristoalueella, mutta yleisten kehittämishankkeiden osalta tämä ei ole mahdollista, sillä toteutuspaikka viittaa kuntiin. Osa kehittämishankkeista on luonteeltaan paikallisia. Näitä ovat esimerkiksi yhteen kylään, kuntaan tai Leader-ryhmän toiminta-alueeseen kohdistuvat hankkeet. Alueelliset kehittämishankkeet puolestaan kattavat ELY-keskusalueen ja alueiden väliset hankkeet useamman Leader-ryhmän tai ELY-keskuksen.

Kehittämishankkeet (toimenpiteet M01 Koulutus ja tiedonvaihto, M07 Peruspalvelut ja kylien kehittäminen sekä M16 Yhteistyö) koodattiin tässä selvityksessä manuaalisesti. Ensimmäisenä tarkasteltiin, kohdistuuko hanke maantieteellisesti saaristoon eli onko saaristoalueita mukana hankealueessa. Näitä hankkeita löytyi yhteensä 1 083 kappaletta, joista Leader-ryhmien rahoittamia hankkeita oli 75 % (813 kpl) ja ELY-keskuksen 25 % (270 kpl). Näitä laajempia hankkeita ovat muun muassa alueelliset kylien kehittämishankkeet ja temaattiset kehittämishankkeet (esim. maatilojen energiatehokkuuden kehittäminen). Toiseksi tarkasteltiin hankkeen sisältöä hankesuorituksen perusteella. **Selkeästi saariston kehittämiseen keskittyviä hankkeita löytyi koodauksen perusteella yhteensä 493 kappaletta.** Näistä Leader-ryhmien rahoittamia hankkeita oli 84 % (413 kappaletta) ja ELY-keskuksen hankkeita oli 16 % (80 kappaletta). **Saariston kehittämiseen keskittyvien hankkeiden rahoitus oli yhteensä noin 32,6 miljoonaa euroa.**

Saariston kehittämiseen keskittyviä kehittämishankkeita on rahoitettu kokonaisuutena katsottuna eniten Varsinais-Suomen, Kaakkois-Suomen ja Etelä-Savon ELY-keskusten alueella. Näiden kolmen ELY-alueen osuus on vajaa puolet (44 %) saariston kehittämishankkeiden lukumäärästä ja julkisesta rahoituksesta (41 %).

Taulukko 6. Saariston kehittämiseen keskittyvien kehittämishankkeiden jakauma ELY-alueittain (Ruokavirasto: Hyrrä-tietokanta).

ELY-alue	Hankkeet, kpl	Osuus saariston kehittämiseen keskittyvistä hankkeista	Yhteensä €	Osuus yht €
Etelä-Pohjanmaa	4	1 %	149 667	0 %
Etelä-Savo	55	11 %	3 284 588	10 %
Häme	13	3 %	416 988	1 %
Kaakkois-Suomi	44	9 %	4 604 339	14 %
Kainuu	7	1 %	488 182	1 %
Keski-Suomi	34	7 %	2 258 622	7 %
Lappi	14	3 %	609 773	2 %
Pirkanmaa	38	8 %	2 866 768	9 %
Pohjanmaa	46	9 %	2 744 320	8 %
Pohjois-Karjala	29	6 %	1 045 834	3 %
Pohjois-Pohjanmaa	11	2 %	1 192 421	4 %
Pohjois-Savo	19	4 %	1 401 633	4 %
Satakunta	36	7 %	1 034 822	3 %
Uusimaa	26	5 %	1 754 786	5 %
Varsinais-Suomi	117	24 %	8 754 414	27 %
Kaikki yhteensä	493		32 607 157	

Saariston kehittämiseen keskittyviä kehittämishankkeita on toteutettu etenkin alatoimenpiteissä 7.4 Maaseudun palvelut (28 %), 7.3 Laajakaistainfrastruktuuri ja sähköiset palvelut (25 %), 7.5 Vapaa-aika ja matkailuinvestoinnit (17 %) ja 7.6 Kulttuuri- ja luonnonperintö (11 %). Näiden neljän alatoimenpiteen rahoitus kattaa 81 % saariston kehittämiseen keskittyneiden kehittämishankkeiden yhteenlasketusta rahoituksesta.

ELY-keskukset ja Leader-ryhmät ovat rahoittaneet euromääräisesti melko saman verran saariston kehittämiseen keskittyviä alatoimenpiteiden 7.4 Maaseudun palvelut ja 7.5 Vapaa-aika ja matkailuinvestoinnit hankkeita, mutta ELY-keskusten hankkeiden kokoluokka on ollut huomattavasti Leader-ryhmiä suurempi.

Alatoimenpiteen 7.3 Laajakaistainfrastruktuuri ja sähköiset palvelut hankkeet ovat puolestaan olleet lähes yksinomaan ELY-keskusten rahoittamia. Alatoimenpiteen 7.6 Kulttuuri- ja luonnonperintö hankkeet taas ovat lähes kokonaan Leader-ryhmien rahoittamia.

Taulukko 7. Saariston kehittämiseen keskittyvien kehittämishankkeiden jakauma alatoimenpiteittäin (Ruokavirasto: Hyrrä-tietokanta).

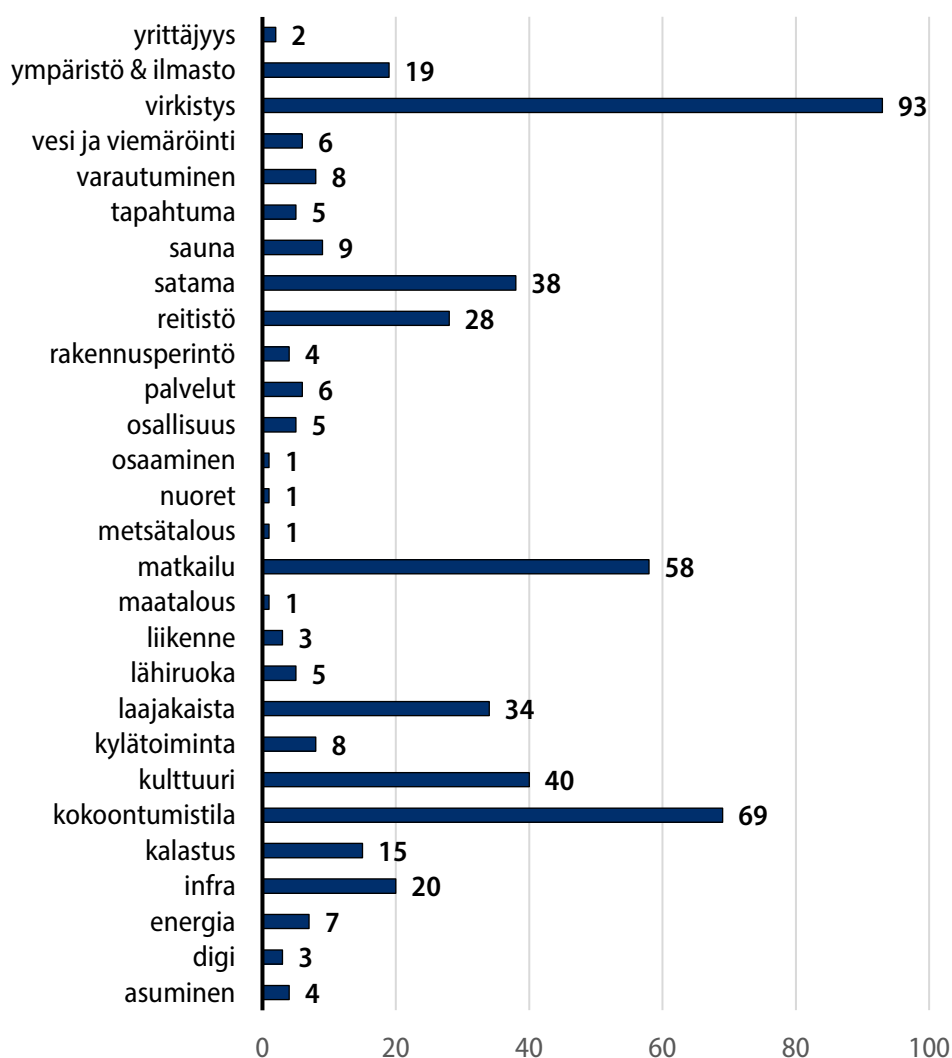
Alatoimenpide	Hankkeet, kpl	Osuus hankkeista	Yht. €	Osuus yht. €
1.1 Ammatillinen koulutus ja tietojen hankkiminen	3	1 %	86 608	0 %
1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet	9	2 %	430 107	1 %
7.1 Selvitykset ja suunnitelmat	35	7 %	1 177 251	4 %
7.2 Pieninfrastruktuurin luominen, parantaminen ja laajentaminen	35	7 %	1 541 996	5 %
7.3 Laajakaistainfrastruktuuri ja sähköiset palvelut	35	7 %	8 155 001	25 %
7.4 Maaseudun palvelut	164	33 %	9 229 269	28 %
7.5 Vapaa-aika ja matkailuinvestoinnit	106	22 %	5 675 992	17 %
7.6 Kulttuuri- ja luonnonperintö	79	16 %	3 437 543	11 %
16.10 Muut yhteistyöhankkeet	7	1 %	1 207 691	4 %
16.2 Uusien tuotteiden ja menetelmien kehittäminen	2	0 %	188 060	1 %
16.3 Mikroyritysten yhteistyö	17	3 %	1 362 439	4 %
16.5 Energian säästöä ja ympäristön tilaa parantavat menetelmät	1	0 %	115 200	0 %
Kaikki yhteensä	493	100 %	32 607 157	100 %

Saariston kehittämiseen liittyvät hankkeet (kuva 1 alla) ovat liittyneet erityisesti virkistykseen (19 %, 93 hanketta), yhteisöllisten kokoontumistilojen parannukseen (14 % eli 69 hanketta), matkailuun (12 %, 58 hanketta), kulttuuriin (8 %, 40 hanketta), satamien kehittämiseen ja parannukseen (8 %, 38 hanketta), laajakaistaan (7 %, 34 hanketta) reitistöihin 6 %, 28 hanketta). ELY-keskusten rahoittamilla saariston kehittämishankkeilla tuettiin erityisesti laajakaistarakentamista (32 hanketta), matkailua (18), reitistöjä (9) ja satamia (6). Laajakaistahankkeista yli puolet

(18) sijoittui Varsinais-Suomen ELY-keskuksen alueelle, Leader-ryhmien rahoittamilla hankkeilla puolestaan kehitettiin erityisesti yhteisöllisiä kokoontumistiloja (69 hanketta), kulttuuria ja kulttuuriperintöä (40), matkailua (40), satamia (32), infrastruktuuria, esim. vesihuoltoa (16) ja kalastusta (14).

Saariston kehittämiseen liittyvien hankkeiden tarkempi temaattinen tarkastelu löytyy liitetaulukosta 1.

Kuvio 1. Saariston kehittämiseen keskittyvien hankkeiden (kpl) fokus.

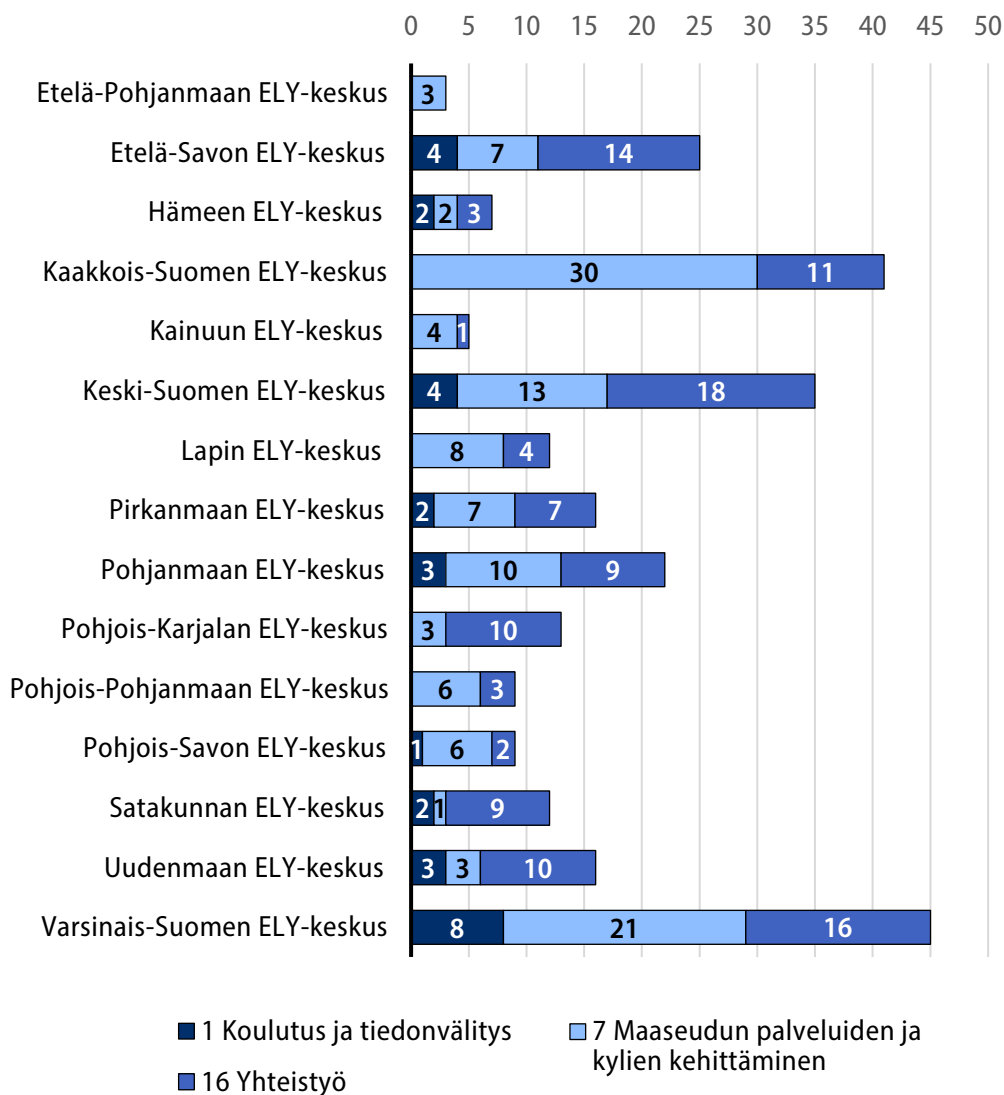

ELY-keskusten rahoittamat saariston kehittämiseen keskittyvät kehittämishankkeet painottuvat etenkin toimenpiteeseen 7 Maaseudun palveluiden ja kylien kehittäminen, jonka osuus ELY-keskusten rahoittamista hankkeista on 86 %. Toimenpiteen 7 hankkeet painottuvat etenkin Varsinais-Suomen ja Kaakkois-Suomen ELY-keskusten

alueille. Yhteistyöhankkeiden osuus ELY-keskusten rahoittamista hankkeista on 12 %. Liki puolet ELY-keskusten rahoittamista yhteistyöhankkeista on toteutettu Varsinais-Suomen saaristoalueilla.

ELY-keskukset rahoittivat saaristoalueille hankkeita erityisesti alatoimenpiteiden 16.3 Mikroyritysten yhteistyö (53 hanketta, julkinen tuki 6,6 miljoonaa euroa), 7.3 Laajakaistainfrastruktuuuri ja sähköiset palvelut (42 hanketta, julkinen tuki 10,7 miljoonaa euroa), 7.4 Maaseudun palvelut (37 hanketta, julkinen tuki 9,5 miljoonaa euroa) ja 16.10 Muut yhteistyöhankkeet (39 hanketta, julkinen tuki 7,7 miljoonaa euroa).

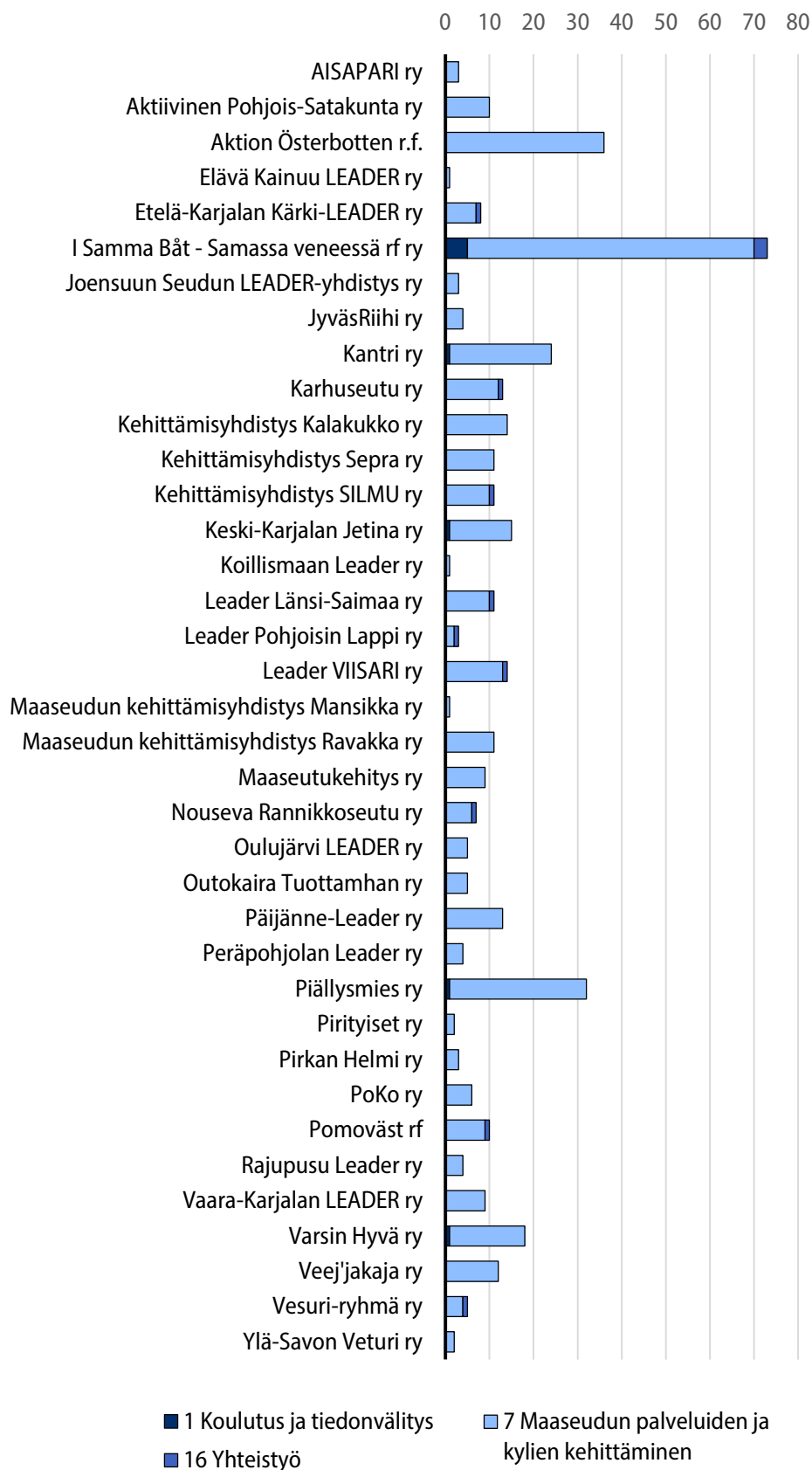
Kuvio 2. Saariston kehittämiseen keskittyvät ELY-keskusten rahoittamat kehittämishankkeet toimenpiteittäin (kpl) (Ruokavirasto: Hyrrä-tietokanta).

Leader-ryhmien rahoittamat saariston kehittämiseen keskittyvät kehittämishankkeet painottuvat etenkin toimenpiteeseen 7 Maaseudun palveluiden ja kylien kehittäminen, jonka osuus Leader-ryhmien rahoittamista hankkeista on 94 %. Saariston kehittämiseen keskittyvä hankkeita ovat rahoittaneet eniten I Samma Båt - Samassa veneessä ry (73 hanketta, joiden julkinen tuki oli yhteensä 2,53 miljoonaa euroa), Aktion Österbotten r.f. (36 hanketta, joiden julkinen tuki oli yhteensä 1,54 miljoonaa euroa) ja Piällysmies ry (32 hanketta, joiden julkinen tuki oli yhteensä 1,05 miljoonaa euroa).

Leader-ryhmät rahoittivat saaristoalueille hankkeita erityisesti alatoimenpiteiden 7.4 Maaseudun palvelut (154 hanketta, julkinen tuki 4,84 miljoonaa euroa), 7.5 Vapaa-aika ja matkailuinvestoinnit (92 hanketta, julkinen tuki 2,97 miljoonaa euroa) ja 7.6 Kulttuuri- ja luonnonperintö (77 hanketta, julkinen tuki 2,89 miljoonaa euroa).

Kuvio 3. Saariston kehittämiseen keskittyvät Leader-ryhmien rahoittamat kehittämiss-hankkeet toimenpiteittäin (kpl) (Ruokavirasto: Hyrrä-tietokanta).

Selvityksessä toteutetuilla case-tarkasteluilla saatiin lisätietoa erilaisten saaristoon kohdistuneiden hankkeiden toiminnasta ja tuloksista. Case-tarkasteluun valittiin erilaisia hankkeita saaristo-ohjelmien eri teemoihin kohdistuen. Pyhtään Kaunissaaren Saaristolaismuseon kehittäminen oli yksi valituista caseista ja se kuvaa hyvin toteutunutta kehittämishanketoimintaa saaristoalueella kulttuuriteemaan liittyen.

Case: Pyhtään Kaunissaaren Saaristolaismuseon kehittäminen

Kaunissaaren Saaristolaismuseon kehittäminen uusilla palveluilla ja digitoimalla (-hanke) edustaa selvityksen tapaustutkimusten joukossa saaristo-ohjelman saaristokulttuuriteemaa.

Kaunissaari sijaitsee Itäisen Suomenlahden ulkosaaristossa kuuluen Pyhtään kuntaan. Kaunissaaren vanha kalastajakylä on valtakunnallisesti suojeltua perinnemaisemaa. Kaunissaaren Saaristolaismuseo sijaitsee 1200-luvulla asutetun kalastajakylän satama-alueella. Nykyisellään Kaunissaarella on ympärivuotisia asukkaita noin 10. Kesäaikaan saari herää eloon asukasluvun moninkertaistuessa kesäasukkaiden palatessa mökeille, veneilijöiden vierasvenesatamaan ja matkailijoiden uimarannoille. Kaunissaaren nähtävyyksiin kuuluu persoonallinen saaristolaismuseo. Museon museoesineistön kerääminen on aloitettu jo 1940-luvulla ja esineistön kerääminen johti museotoiminnan aloittamiseen Kaunissaarella 1960-luvulla (www.saaristolaismuseo.fi). Nykyiset omistajat Jukka-Pekka Rekonen ja Marjukka Korhonen pitävät museota auki kesäisin, ylläpitävät rakennuksia ja järjestävät opastuksia. Ylläpitoon osallistuu myös Kaunissaaren asukkaita. Kaunissaaren Saaristolaismuseon kannatusyhdistys on perustettu 2016 kehittämään museon toimintaa (www.sepra.fi).

Kaunissaaren Saaristolaismuseon kehittäminen uusilla palveluilla ja digitoimimalla

- Rahoittaja: Kehittämisyhdistys Sepra ry
- Kehittämishanke (2014-2022)
- Toimenpide: Kehittämishanke
- Alatoimenpide: 7.6 Kulttuuri- ja luonnonperintö

Hankkeen kesto: 20.6.2017-3.6.2020, jatkui muutospäätöksellä 7.3.2022 saakka.

- Hankkeen toteuttajat: Kaunissaaren Saaristolaismuseon kannatusyhdistys ry
- Hankkeen toteutunut rahoitus (julkinen 46 860 euroa) kokonaisbudjetti 62 176 euroa.

Kaunissaaren Saaristolaismuseon kehittäminen uusilla palveluilla ja digitalisoimalla on Leader Sepra ry:n rahoittama kehittämishanke. Hankkeen tavoitteena oli parantaa matkailijoiden kokemusta ja saavutettavuutta museosta. Hankkeessa tehdyt toimenpiteet kohdistuivat tiivistetysti perinneaineiston tutkimiseen, digitalisoimiseen, tallentamiseen ja esille saattamiseen.

Saaristolaismuseossa on arviolta esineitä esillä noin 1500 liittyen hylkeenpyyntiin, saaristolaiskättilön toimintaan, seprakauppaan, kalastukseen, saaristolaiskotien arkeen ja merkitsemisjärjestelmiin saaren asuttamisesta alkaen. Aluksi hankkeessa kehitettiin ulkonäyttelytiloja, luettelointi esineistö ja digitoitiin arkisto. Ulkotiloja saatiin hankkeen avulla lisää museokäyttöön, jonka myötä saatiin lisättyä naisnäkökulmaa näyttelyyn. Museon tietoaaineisto siirrettiin sähköiseen muotoon, mikä mahdollisti digitaalisten palveluiden kehittämisen, kuten verkkonäyttelyn matkailijoille. Saaristolaismuseoon luotiin uusi ”Elämää Kaunissaarella -näyttelykokonaisuus, jossa hyödynnettiin modernia digitaalista näyttelytekniikkaa sovitettuna Saaristolaismuseon visuaaliseen maailmaan. Museota elävöitettiin tuottamalla lyhytfilmi, jossa hyödynnettiin mm. vanhoja kaitafilmejä. Lisäksi käytettiin hyväksi saarelaiden sitaatteja elävästä elämästä kautta vuosikymmenten. Keskeisiä kysymyksiä, joihin pureuduttiin, olivat mm. Mikä tekee saaristossa elämisestä ainutkertaista? Mitä erityistaitoja karun, mutta kauniin luonnon armoilla eläminen vaatii? Kuinka elettiin ja selvittiin, mitä työtä tehtiin selviämisen eteen, miten juhlittiin ja miten Kaunissaarella iloittiin ja rentouduttiin. Aineistoa saatiin tuotettua hankkeessa myös englanniksi, mikä on lisännyt omalta osaltaan museon kävijäkokemusta.

Hankkeessa toteutetut toimenpiteet ovat lisänneet Saaristolaismuseon kiinnostavuutta, mutta kävijämäärien valossa tätä on vaikea todentaa, sillä hankkeen toiminta-ajalle sekä sen jälkeiselle ajalle liittyy kaksi isosti (kulttuuri)matkailuun vaikuttavaa kehityskulkua. Ensimmäinen on koronaepidemia ja toinen on Venäjän aloittaman Ukrainan sodan vaikutukset matkailijamääriin, sillä Venäjältä matkailijoita ei enää museoon ole tullut. Museo on auki kesäisin ja kävijämäärät ovat pysyneet viime vuosina hyvin samankaltaisina. Hankkeen päättymisen jälkeen ei ole käynnistynyt museoon liittyviä jatkokehitysprosesseja, joten suoraa jatkumoa kehittämiseksi ei ole vielä nähtävissä. Kokonaisuudessaan hankkeen keskeisin tulos on perinnetiedon ja kulttuurihistoriallisen tiedon säilyttämisessä. Hankkeessa tehtyjen toimien johdosta tämä tieto on säilymässä.

Kehittämishankkeiden indikaattorit¹⁴ ovat toteutuneet vaihtelevasti. Selkeimmin tavoitteet ylitettiin yli tavoitetason tehtyjen talkootyötuntien määrän osalta (toteuma 1142 %). Myös hankkeissa mukana olevien yritysten (209 %) ja organisaatioiden määrässä (200 %) ylitettiin tavoitteet selvästi. Yli tavoitetason päästiin myös aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden, hankkeen aikana työllistyneiden ja hankkeessa mukana olleiden muiden toimijoiden määrissä. Lisäksi koulutuspäivien, infotilaisuuksien ja julkaistun materiaalin lukumäärissä, rakennettujen/kunnostettujen/varustettujen rakennusten ja rakennelmien määrässä ja laadituissa/päivitettyissä suunnitelmissa toteuma ylitti tavoitteet hieman. Parissa tavoitteessa päästiin myös hyvin lähellä tavoiteltua: tuettavien verkon liittymien määrä ja ympäristöä parantavissa toimet. Tavoitellusta jäätiin jonkin verran yritysten yhteisten uusien palveluiden ja tuotteiden määrässä ja koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lukumäärässä. Selkeimmin tavoitellusta jäätiin hankkeiden vaikutuksesta syntyneissä uusissa yrityksissä ja esittelytilaisuuksien lukumäärässä (molemmat 47 %).

14 Näistä Leader-ryhmien rahoittamia hankkeita oli 413 kappaletta ja ELY-keskuksen rahoittamia hankkeita oli 80 kappaletta.

Taulukko 8. Saaristoon kohdistuneiden kehittämishankkeiden (493 kpl) indikaattoritoteuma (Ruokavirasto: Hyrrä-tietokanta).

Indikaattori	Tavoite	Toteuma	Toteuma %
Aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrä yht.	82 891	109 195	132 %
Hankkeen aikana työllistyneiden määrä yht.	242	310	128 %
Hankkeen vaikutuksesta syntyneet uudet yritykset	32	15	47 %
Hankkeeseen osallistuvat organisaatiot	1 849	3 690	200 %
Hankkeessa kehitetyt uudet tuotteet ja menetelmät	244	247	101 %
Hankkeessa mukana olevien yritysten määrä	772	1 615	209 %
Hankkeessa mukana olleiden muiden toimijoiden määrä	320	430	134 %
Julkaistun materiaalin (sis. verkkojulkaisut) lukumäärä	571	610	107 %
Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lukumäärä yht.	431	294	68 %
Koulutuspäivien lukumäärä	544	622	114 %
Laaditut ja päivitettyt suunnitelmat	618	675	109 %
Rakennetut/kunnostetut/varustetut rakennukset ja rakennelmat	740	760	103 %
Tuettavan/tuetun verkon liittymien lukumäärä	2 514	2 389	95 %
Tuettujen esittelytilaisuuksien (demonstraatio) lukumäärä	49	23	47 %
Tuettujen infotilaisuuksien lukumäärä	97	106	109 %
Tuetussa hankkeessa tehdyt talkootyötunnit	223 825	295 379	132 %
- joista yli tavoitetason olevat talkootyötunnit	7 481	85 419	1142 %
Ympäristöä parantavat toimet	1 053	952	90 %
Yritysten yhteisten uusien palveluiden / tuotteiden määrä	164	122	74 %

Kehittämishankekselyssä tiedusteltiin hankkeiden edustajilta hankkeissa aikaansaatuja **merkittävimpiä tuloksia**. Tulokset liittyivät pääosin yleisesti kehittämistoimintaan maaseudulla, eikä niissä välttämättä ollut nähtävissä mitään erityistä saaristoalueellisuutta. Nämä voidaan ryhmitellä seuraaviin teemoihin: infrastruktuurin kehittäminen ja palveluiden parantaminen, nopeiden

tietoliikenneyhteyksien ja valokuituverkkojen rakentaminen, vesihuollon ja vesien-suojelun edistäminen, kulttuurin ja paikallisen identiteetin vahvistaminen, matkailun kehittyminen, harrastusmahdollisuuksien monipuolistuminen, yritystoiminnan edistäminen ja turvallisuuden ja viihtyvyyden lisääntyminen. Näistä erityisesti infrastruktuurin kehittämisessä oli nähtävillä saaristonäkökulmaa mm. yleisten laitureiden ja satama-alueiden kehittämisessä. Lisäksi saavutettavuusnäkökulman nähtiin tukevan erityisesti matkailua: kävijämäärät ovat kasvaneet ja matkailun edellytykset ovat vahvistuneet.

Kehittämishankkeiden edustajat toivat esiin monipuolisesti näkökulmia siitä, **miten saaristoalueiden kehittäminen näkyy** heidän hankkeidensa tuloksissa. Kokonaisuudessaan vastaajat kokivat, että saaristoalueiden kehittäminen näkyy laajasti infrastruktuurin, yhteisöllisyyden, turvallisuuden, ympäristön ja elinkeinojen vahvistumisena sekä matkailun kasvuna. Vastauksissa korostui erityisesti toimivien tietoliikenneyhteyksien rakentaminen, mikä mahdollisti etätyön ja digitaalisten palveluiden käytön myös alueilla, joissa se aiemmin ei ollut mahdollista. Tämä paransi niin vakituisten asukkaiden kuin kesäasukkaiden arkea ja lisäsi alueen houkuttelevuutta asumisen kannalta. Liikkumisen ja saavutettavuuden parantaminen oli toinen keskeinen teema vastauksissa. Saaristossa veneily on välttämätöntä, joten laitureiden ja satamien kunnostaminen sekä uusien rakenteiden rakentaminen helpottivat kuljetuksia ja lisäsivät turvallisuutta. Esimerkiksi veneliikenteen turvallisuus ja pääsy virkistyskohteisiin paranivat merkittävästi, ja uudet mahdollisuudet oleskeluun ja harrastuksiin saivat kiitosta veneilijöiltä.

Kulttuuriperinnön ja paikallisen identiteetin vahvistaminen nousi myös esille. Julkaisu-avulla nostettiin esille saariston kulttuuriperintöä, ja tapahtumissa sekä lähi-tuottajien toiminnalla edistettiin yhteisöllisyyttä. Kyläyhteisöt, kalastuskunnat ja urheiluseurat hyötyivät uusista tiloista ja rakenteista, jotka lisäsivät yhteisön aktiivisuutta ja monipuolistivat harrastusmahdollisuuksia – esimerkiksi ulkokuntosalin rakentaminen ja erilaiset tapahtumat. Hankkeiden vaikutukset ulottuivat myös ympäristön tilaan: vesistöjen vedenlaadun parantuminen ja metsätalouden kuormituksen vähentäminen koettiin tärkeänä, sillä nämä toimet hyödyttävät sekä saaristo- että sen läheisiä alueita. Lisäksi vesijohtoverkoston rakentaminen ja jätevesien hallinta edistivät paikallista infrastruktuuria ja ympäristönsuojelua.

Matkailun kehittämisen todettiin olleen monella alueella näkyvää, esimerkiksi Koli-Vuonislahden ja Bromarvin sanottiin saaneen enemmän näkyvyyttä ja vierailijoita, ja uusien palveluiden myötä matkailijat viipyivät pidempään. Myös kameravalvonta ja esteettömät rakenteet lisäsivät turvallisuutta ja saavutettavuutta erilaisille kävijäryhmille. Yritystoiminnan ja palveluiden kehittäminen näkyi erityisesti vesistöön pohjautuvissa matkailupalveluissa sekä nopeiden verkkoyhteyksien

mahdollistamisessa maatalousyrityksille ja vapaa-ajan kiinteistöille. Näin hankkeiden nähtiin tukevan paikallista elinkeinoelämää ja edistävän saaristoalueiden elinvoimaa.

Kehittämishankkeiden edustajilta tiedusteltiin myös sitä, **miten saariston toimijat** (asukkaat, yritykset, yhteisöt) **ovat hyötyneet hankkeista**. Kyselyvastausten perusteella saariston asukkaat, yritykset ja yhteisöt ovat hyötyneet hankkeista sekä arjen, elinkeinojen, yhteisöllisyyden että ympäristön näkökulmasta. Vastauksissa toistuu siten pääsääntöisesti aiemmin esille tulleet teemat. Lisäksi tässä kohtaanousee esille vahvasti yritysten toimintaedellytysten parantuminen nopeiden tietoliikenneyhteyksien sekä jossain määrin myös vesihuollon parantumisen ansiosta. Joissakin tapauksissa myös on nähty, että kiinteistöjen arvo on noussut ja uudisrakentamista on käynnistynyt kehittämisen myötä. Nähdyt hyödyt ovat kokonaisuudessaan aika yleisiä maaseutualueita koskettavia hyötyjä, eikä niissä ollut nähtävissä erityistä saaristonäkökulmaa.

Kehittämiskyselyn vastaajat ottivat kantaa myös **hankkeiden pitkäaikaisiin vaikutuksiin**. Kyselyvastausten perusteella hankkeilla on ollut selvästi pitkäaikaisia vaikutuksia, ja ne ovat edistäneet pysyvien rakenteiden ja toimintamallien syntymistä saaristoalueilla. Hankkeiden vaikutuksesta nähtiin syntyneen rakenteita ja toimintamalleja, joiden ylläpito ja kehittäminen on jatkunut hankerahoituksen päätyttyä paikallisten toimijoiden, yhdistysten ja yritysten voimin. Tällaisia ovat mm. laiturit, satamarakenteet, ulkokuntosalit, palloilukentät, leikkipuistot ja tapahtuma- ja kulttuurirakenteet. Luonnollisesti myös kuituverkot nähtiin tässäkin kohtaa pitkäaikaisiksi vaikutuksiksi. Perinnebiotooppien laidunnus ja muut ympäristötoimet ovat jatkuneet, mikä on nähty myös pitkäaikaiseksi vaikutukseksi. Joissakin tapauksissa myös yritysten yhteistyö on nähty juurtuneen niin hyvin, että se nähtiin pysyväksi käytännöksi. Vastaajien mielestä hankkeiden toteuttamaa toimintaa on jatkettu siten hankerahoituksen päätyttyä kokonaisuudessaan hyvin. Hankkeet ovat rakentaneet pohjan ja toimijat ovat ylläpitäneet ja kehittäneet infrastruktuuria tämän jälkeen. Myös erilaiset yhteistyömuodot ovat saaneet jatkoa. Yleispiirre vastauksista on kuitenkin se, etteivät toteutetut kehittämishankkeet ole saaneet jatkoa uusilla konkreettisilla toimilla, joilla luotaisiin hankkeessa kehitetyn asian jatkoksi uusia kehityspolkuja, vaan jatkotoiminta on pääsääntöisesti keskittynyt ylläpitämään hankkeessa kehitettyä.

Kehittämishankkeiden edustajilta kysyttiin sitä, **eroavatko saaristoalueella toteutettujen hankkeiden vaikutukset muualla toteutettujen vastaavien hankkeiden vaikutuksesta**. Luonnollisesti kaikilla vastaajilla ei ollut tällaista vertailevaa kokemusta, mutta niiden vastaajien perusteella, joilla kokemusta asiasta oli, voidaan nähdä, että merkittäviä eroja ei ole saaristoalueella toteutettujen hankkeiden

vaikutuksissa verrattuna muualla toteutettuihin vastaaviin hankkeisiin. Monet toteavat, että vaikutukset ovat samankaltaisia sekä saaristo- että muilla alueilla, erityisesti liittyen yhteisöllisyyteen, rakenteiden pysyvyyteen ja toiminnan jatkuvuuteen. Kuitenkin joitakin eroja tuodaan esiin. Saaristoalueiden erityispiirteiksi mainitaan saavutettavuuden haasteet sekä matkailun suurempi rooli, mikä tekee paikallisista vetovoimatekijöistä tärkeämpiä juuri saaristossa. Kokonaisuutena voidaan todeta, että vaikutukset ovat pääosin samansuuntaisia, mutta saaristoalueilla korostuvat saavutettavuuteen, matkailuun ja yhteisöllisyyteen liittyvät erityispiirteet sekä talkootyön merkittävä panos. Näiden tekijöiden kautta saaristohankkeilla voi olla paikallisesti vahvempi yhteisöllinen ja taloudellinen vaikutus, vaikka suuria eroja vaikutusten kokonaislaajuudessa ei useimpien vastaajien mukaan olekaan.

Case: Kokkolan saaristomatkailuselvitys

- Rahoittaja: Pirityiset ry
- Hanketyyppi: Kehittämishanke (2014-2022)
- Alatoimenpide: 7.1 Selvitykset ja suunnitelmat
- Hankkeen kesto: 8/2016 – 2/2017
- Hankkeen toteuttaja: Kokkolanseudun Kehitys Oy (KOSEK)
- Hankkeen rahoitus: Budjetti 36 500 euroa, tuki 100 % (julkinen tuki yhteensä)

Hankkeessa selvitettiin olemassa olevat palvelut ja niiden saavutettavuus sekä tuettiin palvelutuotteiden kehittämisestä kiinnostuneiden yritysten ja yhteisöjen keskinäistä verkostoitumista. Hankkeessa kartoitettiin merellisen luontomatkailun mahdollisuudet eri aktiviteettien mm. (saunominen, uinti, avantouinti, veneily, virkistyskalastus, pilkkiminen, melonta, sukellus, sup-lautailu, lintubongaus, moottorikelkkailu, geokätköily, historia, luontopolut ja vaellusreitit ja ratsastus) näkökulmasta. Hankkeessa kartoitettiin myös saaristomatkailun kohteita rannikolla ja saarissa sekä luotiin katsaus olemassa oleviin retkeily-, pyöräily- ja melontareitteihin saaristoalueilla. Lisäksi hankkeessa järjestettiin ideailtoja.

Hanke antoi sysäyksen Keski-Pohjanmaan matkailun kehittämiselle, joka jatkui laajempaan kokonaisuuteen. Hankkeen aikana kerätyn tiedon ja luodun yhteistyöverkoston keskustelujen perusteella Keski-Pohjanmaan matkailun kehittämisessä siirryttiin yhtenäiseen kokonaisuuteen ”mereltä erämaahan”. Tämä muutos synnytti uudenlaisia palveluja ja vahvisti ymmärrystä siitä, että alueen vetovoima tulisi rakentaa useampien elementtien varaan. Tuloksena oli uusia ohjelmapalveluja, kuten tarinallisia saaristoretkiä, melonta- ja SUP-palveluja sekä talvitoimintoja jäällä. Lisäksi koulutuspuolella KP-Edun Perhon toimipiste sisällytti merellisyyden osaksi luonto-ohjaajakoulutustaan, ja opiskelijat toimivat apuohjaajina yrityksissä ja Villa Elbassa.

Hankkeen aikana syntynyt avoin keskustelu yrittäjien ja kuntien välillä johti siihen, että useita uusia hankkeita ja yritysten investointihankkeita käynnistyi eri rahoitusinstrumenttien (mm. EAKR, Maaseuturahasto, Harvaan asutun maaseudun matkailuhankerahoitus ja Interreg Aurora). Kunnat lähtivät hakemaan rahoitusta reitistöjen kunnostamiseen ja matkailun palvelurakenteiden parantamiseen. Esimerkiksi Salamajärven kansallispuiston Peuranpolun kunnostus eteni tämän kautta, Perhonjoen melontareittiä parannettiin, ja saaristossa Kokkolassa Södra Trutklippanin mökki ja sauna kunnostettiin matkailukäyttöön.

Hankkeen aikana luotu yrittäjien välinen yhteistyöverkosto jäi pysyväksi osaksi alueen matkailutoimintaa, ja aiemmin hiipunut matkailuyhdistys elävöityi uusien yrittäjien myötä. Yhteydenpito ja tiedonkulku jatkuvat aktiivisesti esimerkiksi yrittäjien omassa Whatsapp-ryhmässä.

Myös Tankarin majakkasaarella on tapahtunut kehitystä saaristoselvitykseen perustuen. Vaikka kävijämäärää ei voida lisätä laivan kapteenien puutteen ja saaren infrastruktuurin (ruokailumahdollisuudet ja saniteettitilat) vuoksi, palveluiden laatu on parantunut selvästi viime vuosina. Tankarissa on tehostettu jätehuoltoa, kehitetty sähköverkkoa ja vesihuoltoa. Tankarin majakkasaarella kävi kesällä 2025 noin 8 000 vierailijaa. Suurin osa saapui Tankarille MS Jenny-aluksella. Tankarin majakkasaaren esteettömyys on edelleen yksi sen vahvuuksista, ja se on Suomessa harvinainen esimerkki esteettömästä saaristokohteesta.

3.2.1.2 Yritystuet

Yritystukien tarkastelu aloitettiin kohdistamalla saatu rekisteriaineisto saaristo-alueille ja valitsemalla tarkasteluun vain saaristoluokituksen 2022 mukaisesti saaristoalueisiin kohdistuneet yritystuet. Yritystuet (toimenpiteet 4.2 Elintarvikkeiden valmistus, 6.2 Yrityksen perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan sekä 6.4 Investoinnit maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen) koodattiin saaristoalueille käyttämällä tuensaajien osoitetietoa tai koordinaattitietoa. Epäselvissä tapauksissa, joissa osoitetiedoissa oli havaittavissa kahta erilaista sijaintitietoa, koodauksen oikeellisuus tarkastettiin manuaalisesti. Tarkastelun lopputuloksena saaristoalueille kohdistuneita yritystukia löydettiin 781. Näiden saaristoon kohdistuvien yritystukihankkeiden rahoitus (julkinen tuki) oli yhteensä noin 44,6 miljoonaa euroa. Näistä ELY-keskuksen hankkeita oli 446 ja Leader-ryhmien rahoittamia hankkeita 336. Rahoituksen jakautumisen näkökulmasta ELY-keskuksen hankkeiden osuus oli noin 85 % ja Leader-ryhmien rahoittamia hankkeita oli noin 15 %. Kokonaisuudessaan saaristoon kohdistuneet yritystuet muodostivat noin 10 % koko maaseutuohjelmasta myönnettyistä yritystuista. 44,6 miljoonan julkinen tuki keräsi myös yritystuen ympärille reilut 108 miljoonaa euroa yksityistä rahoitusta (ml. omarahoitus). Kokonaisuudessaan yritystukiin kohdistui yhteensä rahoitusta ohjelmakaudella vajaa 153 miljoonaa euroa.

Taulukko 9. Saaristoon kohdistuva yritystuki jaoteltuna yksityiseen rahoitukseen/omarahoitukseen ja julkiseen tukeen (Ruokavirasto: Hyrrä-tietokanta).

Kohdentuminen saaristoalueelle (kaikki saaristoluokat)	Yksityinen+ omarahoitus	Julkinen tuki yht.	Rahoitus yhteensä
Yritystuki (2014–2022)	108 337 364 €	44 623 227 €	152 960 591 €

Tarkasteltaessa yritystuen tarkempaa **kohdistumista saaristoalueille** havaitaan, että yritystuet kohdistuvat vahvasti sisäsaaristoon (julkinen tuki noin 22,6 miljoonaa euroa) ja saaristomaisille manneralueille (julkinen tuki noin 18,4 miljoonaa euroa). Välisaaristoon tukea on kohdistunut ohjelmakauden aikana noin 3 miljoonaa euroa ja ulkosaaristoon noin 650 000 euroa, josta suurin osa on kohdistunut Pohjois-Pohjanmaalle Hailuotoon. Välisaaristoon kohdistuneita yritystukia on erityisesti Varsinais-Suomessa. Sisäsaaristoon kohdistuneita yritystukia on erityisesti Etelä-Savossa ja Varsinais-Suomessa, kun taas saaristomaisille manneralueille kohdistuneita yritystukia on erityisesti Pohjois-Karjalassa (nähtävissä liitteessä 2 tarkemmin).

Saaristoon kohdistuneita yritystukia on kohdistunut maantieteellisesti katsottuna eniten Etelä-Savon, Varsinais-Suomen ja Pohjois-Karjalan ELY-keskusten alueille. Näiden kolmen ELY-alueen osuus on puolet (50 %) saariston yritystukien lukumäärästä ja julkisesta rahoituksesta osuus on reilut puolet (59 %) yritystukien osalta.

Taulukko 10. Saaristoalueille kohdistuneen yritystuen jakautuminen ELY-keskuksittain (Ruokavirasto: Hyrrä-tietokanta).

ELY-alue	Hankkeet, kpl	Osuus saaristoon kohdistuvista yritystuki-hankkeista	Julkinen tuki yhteensä €	Osuus %
Etelä-Pohjanmaa	-		-	
Etelä-Savo	143	18,3	11 825 599 €	26,5
Häme	6	0,8	655 282 €	1,5
Kaakkois-Suomi	22	2,8	446 286 €	1,0
Kainuu	25	3,2	600 141 €	1,3
Keski-Suomi	66	8,5	3 656 970 €	8,2
Lappi	15	1,9	590 918 €	1,3
Pirkanmaa	60	7,7	2 445 155 €	5,5
Pohjanmaa	43	5,5	2 583 865 €	5,8
Pohjois-Karjala	122	15,6	6 893 542 €	15,4
Pohjois-Pohjanmaa	16	2,0	1 878 386 €	4,2
Pohjois-Savo	96	12,3	3 601 080 €	8,1
Satakunta	4	0,5	87 284 €	0,2
Uusimaa	34	4,4	1 786 663 €	4,0
Varsinais-Suomi	129	16,5	7 572 056 €	17,0
Kaikki yhteensä	781		44 623 227 €	

Seuraavassa taulukossa on esillä yritystukien jakautuminen alatoimenpiteisiin. Saaristoon kohdistuneita yritystukihankkeita on toteutettu etenkin alatoimenpiteessä 6.4 Investoinnit maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen (81 % osuus hankkeista ja 79 % osuus rahoituksesta). Yrityksen

perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan (6.2) on muodostanut 19 % yritystukihankkeiden määrästä ja 7 % rahoituksesta. Eli tuen koko per yritystukihanke on ollut tässä kohtaa muita alatoimenpiteitä pienempi. Elintarvikkeiden valmistukseen (4.2) on kohdistunut kymmenesosa yritystukihankkeista ja 15 % yritystukiin liittyneestä rahoituksesta.

Taulukko 11. Saaristoon kohdistuvien yritystukien jakauma alatoimenpiteittäin (Ruokavirasto: Hyrrä-tietokanta).

Alatoimenpide	Hankkeet, kpl	Osuus hankkeista	Yht. €	Osuus yht. €
4.2 Elintarvikkeiden valmistus	77	10 %	6 535 759	15 %
6.2 Yrityksen perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan	148	19 %	3 049 416	7 %
6.4 Investoinnit maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen	556	81 %	35 038 052	79 %
Yhteensä	781		44 623 227	

Saaristoluokittainen tarkastelu osoittaa, että erityisesti investoinnit maatalouden ulkopuoliseen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen kohdistuvat sisäsaaristoon (noin 19 miljoonaa euroa, 54 %). Yrityksen perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan (noin 2 miljoonaa euroa, 65 %) ja elintarvikkeiden valmistus painottuvat saaristoalueista vahvimmin saaristomaisille manneralueille (noin 3,4 miljoonaa euroa, 52 %). Yrityksen perustamistukea maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan on kohdistunut ulkosaaristoon erittäin vähän.

Tarkasteltaessa alatoimenpidekohtaisen rahoituksen jakautumista **ELY-keskusten ja Leader-ryhmien** välillä nähdään, että ELY-keskuksilta kohdistui saaristoalueille yritystukia vahvasti investoinneissa maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen (86 % ja noin 30,3 miljoonaa euroa) ja elintarvikkeiden valmistuksessa (83 %, 5,4 miljoonaa euroa). Yrityksen perustamistuessa maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan Leader-ryhmien rahoitus nousee hieman isompaan osuuteen (noin 1/3) ELY-keskusten rahoituksen muodostaessa noin kaksikolmasosaa (68 %, noin 2,1 miljoonaa euroa) tästä rahoituksesta. Tarkemmat lueumat ovat nähtävissä liitteessä 2.

Rekisteriaineiston pohjalta tarkasteltiin myös sitä, **mille toimialoille** yritystuet ovat kohdistuneet saaristoalueilla (tuen hakijan mukaan). Saaristoon kohdistuneet yritystuet ovat osuneet yhteensä 235 eri toimialaan (5-numeroisella tasolla). Seuraavassa on esillä 20 toimialaa, joihin on kohdistunut eniten yritystukia saaristoalueilla. Matkailuala nousee toimialoista selvästi esille. Lomakylät-toimialaluokkaan on kohdistunut eniten rahoitusta ja tämän lisäksi tukea on kohdistunut merkittävästi hotellit-, ravintolat-, leirintäalueet-, varauspalvelut- ja lomamökkien vuokraus -toimialaluokkiin. Näin ollen näiden esillä olevien 20 suurimman toimialan sisällä on useita matkailuun kohdistuvia luokkia. Saaristolle tyypillisiä toimialoja on noussut myös tähän listaukseen, kuten vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing sekä laivojen ja veneiden korjaus ja huolto.

Taulukko 12. Yritystuen jakautuminen toimialoittain (TOL-luokitus) saaristoalueilla (Ruokavirasto: Hyrrä-tietokanta).

Hakijan toimiala, toimialaluokitus (TOL-2008)	Julkinen tuki, euroa
55209 - Lomakylät yms. majoitus	3 587 924 €
55101 - Hotellit	1 869 645 €
56101 - Ravintolat	1 660 870 €
16100 - Puun sahaus, höyläys ja kyllästys	1 623 566 €
77340 - Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing	1 254 960 €
46310 - Juures-, vihannes- marja- ja hedelmätukkukauppa	1 232 449 €
55300 - Leirintäalueet, asuntovaunu- ja matkailuvaunualueet	1 228 951 €
10130 - Liha- ja siipikarjatuotteiden valmistus	1 165 490 €
68209 - Muiden kiinteistöjen vuokraus ja hallinta	1 034 045 €
46170 - Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan agentuuritoiminta	981 936 €
33150 - Laivojen ja veneiden korjaus ja huolto	945 332 €
01110 - Viljakasvien (pl. riisin), palkokasvien ja öljysiemenkasvien viljely	939 701 €
70220 - Muu liikkeenjohdon konsultointi	796 813 €
01500 - Yhdistetty kasvinviljely ja kotieläintalous (sekatilat)	741 545 €
20140 - Muiden orgaanisten peruskemikaalien valmistus	733 600 €
79900 - Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.	648 654 €
16239 - Muu rakennuspuusepäntuotteiden valmistus	578 461 €
35301 - Kaukolämmön ja -kylmän erillistuotanto ja jakelu	546 700 €
11050 - Oluen valmistus	546 555 €
55903 - Lomamökkien vuokraus	537 363 €

Tarkasteltaessa laajemmin toimialoja saaristossa nousee esille myös mm. metallialaan liittyvä toiminta sekä myös viljely ja elintarviketuotanto. **Matkailun yritystuet kohdistuvat hyvin vahvasti sisäsaaristoon ja mannermaisille saaristoalueille**, mutta myös välisaaristoon on kohdistunut selvästi matkailuun liittyneitä yritystykä. Välisaaristossa nousee erityisesti esille maatilamatkailu, leirintäalueet ja kahvila-ravintolat. Sisäsaaristolle ominaisia matkailun lisäksi (muille saaristoluokille ei kohdistu näitä ollenkaan tai erityisen vähäisessä määrin) ovat suuruusjärjestyksessä: vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing, juures-, vihannes- marja- ja hedelmätukkukauppa, muu rakennuspuusepäntuotteiden valmistus, muiden osien ja tarvikkeiden valmistus moottoriajoneuvoihin, metallirakenteiden ja niiden osien valmistus, metallien käsittely ja päällystäminen, metallien työstö, nosto- ja siirtolaitteiden valmistus, maalaus, munatukkukauppa ja muualla luokittelematon elintarvikkeiden valmistus. Metallialan toimintaa kohdistuu siten erityisesti sisäsaaristoon. Lisäksi laivojen ja veneiden korjaukseen ja huoltoon keskittyvistä yritystuista iso osa kohdistuu sekä sisäsaaristoon että välisaaristoon. Saaristomaisille manneralueille keskittyy puolestaan vahvasti mm. ravintolat, puun sahaus, höyläys ja kyllästys, liha- ja siipikarjatuotteiden valmistus, elintarvikkeiden, juominen agentuuritoiminta, muiden orgaanisten peruskemikaalien valmistus ja kaukolämmön ja -kylmän erillistuotanto ja jakelu (ks. enemmän tietoa liite 2).

Rahoituksen jakautuminen ELY-keskusten ja Leader-ryhmien välillä osoittaa, että Leader-ryhmien rahoitusta kohdistuu eniten toimialoista ravintoloihin, oluen valmistukseen, viljakasvien, palkokasvien ja öljysiementen viljelyyn, elintarvikkeiden valmistukseen, varauspalveluihin (ml. matkaoppaiden palvelut) ja leirintäalueisiin. Leader-ryhmien rahoitusta kohdistuu kokonaisuudessaan yhteensä 128 eri toimialaan (TOL 5-numeroluokituksella). Liitteessä on esillä tarkemmin kohdistumista eri toimialoihin. Leader-rahoitusta on kohdentunut kaikille saaristoluokille ja rahoituksen osuus (huomioon ottaen myös ELY:n rahoitus) on merkittävässä roolissa ulkosaaristossa kohdistuen siellä oluen valmistukseen, matkailuun, ravintolatoimintaan ja esittävän taiteen tukemiseen. ELY-keskusten rahoitus kohdistuu puolestaan vahvemmin jo aiemmin mainittuun matkailuun, vesiliikenteeseen sidoksissa olevaan toimintaan, mutta myös juures-, vihannes- marja- ja hedelmätukkukauppaan, liha- ja siipikarjatuotteiden valmistukseen ja puun sahaukseen, höyläykseen ja kyllästyseen (näissä panostukset vähintään yli miljoona euroa julkista tukea, ks. liite 2).

Yritystukihankkeiden indikaattoritoteumissa näkyy osaltaan matkailualalle tehdyt panostukset. Tämä näkyy mm. kausikäytössä olevien vuodepaikkojen lukumäärän, majoitusvuorokausien, matkailutuotteiden ja palveluiden ja ohjelmalveluiden vierailijoiden ja asiakasvuorokausien määrän lisääntymisenä ohjelmakauden aikana (ks. seuraava taulukko). Lähtötasoon nähden on onnistuttu lisäämään toteumaa. Ympärivuotisten vuodepaikkojen määrää on niin ikään lisätty. Toteuma suhteessa

tavoiteltuun tasoon on onnistuttu saavuttamaan vain ympärivuotisissa vuodepaikoissa, muissa indikaattoreissa on jääty tavoitellusta. Toteuma suhteessa lähtötasoon on kasvanut lähestulkoon kaikissa indikaattoreissa. Vahvimmin lähtötasosta on edetty ohjelmapalveluiden asiakasvuorokausissa ja polttopuun määrän lisäämisessä. Huomattavaa lisäystä on tapahtunut elinkeinotoiminnan tuloksessa (kasvu noin 21,7 miljoonaa euroa suhteessa lähtötasoon) ja liikevaihdon kehittämisessä (kasvu noin 193,8 miljoonaa euroa suhteessa lähtötasoon).

Raportoidut työllisyysvaikutukset eri ikä- ja sukupuoliryhmissä tarkoittavat yhteensä 965 työpaikan kasvua lähtötilanteeseen nähden. Työpaikkojen kasvu suhteessa alkutilanteeseen on ollut suurinta naisilla ja erityisesti naisten osalta, jotka ovat 29-v tai yli.

Taulukko 13. Saaristoon kohdistuneiden yritystukien (alatoimenpiteet 4.2, 6.2 ja 6.4) indikaattoritoteuma (Ruokavirasto: Hyrrä-tietokanta).

	Lähtötaso	Tavoite	Toteuma	Toteuma % (toteuma/ tavoite)	Muutos (toteuma/ lähtötaso)	Muutos % (muutos/ lähtötaso)
Elinkeinotoiminnan tulos, €	33 461 259	100 615 847	55 145 612	55	21 684 353	65
Hake/murske, i-m3/vuosi	246 900	524 900	385 050	73	138 150	56
Kausikäytössä olevat vuodepaikat, kpl	1 383	3 038	2 531	83	1 148	83
Liikevaihto, €	480 528 303	850 418 739	674 311 628	79	193 783 326	40
Lämpöä, MWh/vuosi	18 048	51 880	20 960	40	2 912	16
Majoitusvuorokaudet, kpl/vuosi	381 894	633 409	506 119	80	124 225	33
Matkailutuotteet/palvelut	78 188	117 763	93 973	80	15 785	20
Ohjelmapalveluiden asiakasvuorokausia, kpl/vuosi	16 548	122 098	33 077	27	16 529	100
Ohjelmapalveluiden vierailijoita, kpl/vuosi	537 949	992 448	744 151	75	206 202	38
Polttopuu, p-m3/vuosi	3 820	9 050	7 559	84	3 739	98
Sähköä, MWh/vuosi	0	20 000	0	0	0	0
Ympärivuotiset vuodepaikat	3 079	4 867	5 039	104	1 960	64
Työpaikat, Miehet 29 v. tai yli	1 789	2 357	2 199	93	410	23
Työpaikat, Miehet alle 29 v.	698	1 178	886	75	187	27
Työpaikat, Naiset 29 v. tai yli	659	1 138	910	80	251	38
Työpaikat, Naiset alle 29 v.	364	809	481	59	117	32

Tarkasteltaessa **yritystukikyselyyn** vastanneiden yrityshankkeiden tuloksia selvästi eniten hankkeissa on ollut aikaansaannoksia liittyen yritysten toiminnan laadun paranemiseen, tuotekehitykseen sekä uusien tai parantuneiden tuote- ja palveluinnovaatioiden syntymiseen. Myös tulokset, joissa keskiössä on ollut liiketoimintaosaamisen kehittyminen ja työllisyyden säilyminen, ovat olleet yrityshankkeissa tärkeässä roolissa. Vähiten yrityshankkeiden tulokset ovat liittyneet kansainvälistymisvalmiuksien kehittymiseen, muiden yritysten kanssa tehtävän yhteistyön edistämiseen sekä ympäristönsuojelun huomioimisen edistämiseen yritysten toiminnassa. Nämä tulokset eivät tuo esille varsinaisesti mitään erityistä saaristoalueilla toimimisen näkökulmasta, vaan kertovat enemmänkin kehittämistoiminnan tuloksellisuudesta maaseudulla yritysten näkökulmasta (vastausjakaumat tarkemmin esillä liitteissä).

Yritystukikyselyssä saatujen vastausten perusteella näiden hankkeiden **tärkeimmät tulokset** liittyivät pääsääntöisesti yleiseen yritysten kehittämiseen, eikä niissä useimmissa tapauksissa ollut erityistä saaristoalueulottuvuutta. Tässä mielessä tilanne oli sama kuin edellä tarkasteltujen kehittämishankkeiden kohdalla. Yrityshankkeiden merkittävimmät tulokset koskivat yritystoiminnan kasvun ja kehityksen mahdollistamista, työllisyyden ja omavaraisuuden vahvistamista, toiminnan tehostamista, uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämistä sekä vastuullisuuden ja ympäristövaikutusten huomioimista. Joissakin yrityshankkeissa on kuitenkin tuen avulla pystytty vastaamaan erityisesti saaristoalueiden tarpeisiin. Tällöin kyselyvastauksissa mainitut tulokset liittyivät saariston saavutettavuuden, työskentelyolosuhteiden ja palveluiden parantumiseen, kuten uusien laitureiden ja toimitilojen rakentamiseen sekä palveluiden monipuolistumiseen saaristoalueilla.

Kuten kehittämiskyselyssä myös yritystukikyselyssä vastaajat ottivat kantaa **hankkeiden pitkäaikaisiin vaikutuksiin**. Useimmilla kyselyyn osallistuneilla yrityshankkeilla on ollut pitkäaikaisia vaikutuksia ja monet niistä ovat samalla edistäneet pysyvien rakenteiden ja toimintamallien syntymistä saaristoalueilla. Vaikutukset näkyvät sekä yritysten omassa toiminnassa että laajemmin alueellisella tasolla saaristo- ja rannikkoalueilla. Monet vastaajat kertovat, että hankkeen ansiosta heidän yrityksensä toiminta jatkuu edelleen, tuotanto on kasvanut, uusia tuotteita ja palveluita on kehitetty sekä asiakaskunta laajentunut. Osa mainitsee investointien mahdollistaneen yritystoiminnan jatkumisen ja jopa kasvun. Esimerkiksi tuotantotilojen parantaminen, uudenlaisten palveluiden lanseeraus ja logistiikan helpottuminen mainitaan useassa vastauksessa. Yritysten omavaraisuus ja taloudellinen vakaus ovat vahvistuneet, ja joidenkin yritysten tulevaisuuden suunnitelmat ovat selkeyntyneet. Vastaajista osa nostaa esiin, että hanke mahdollisti ulkopuolisten urakoitsijoiden käytön ja uusien työpaikkojen syntymisen, mikä puolestaan on tuonut alueelle

uusia asukkaita ja yrittäjiä. Myös luonto- ja ympäristövaikutukset mainitaan esimerkiksi kierrätyslannoitteiden käytön vakiintumisena ja ravinnekuormituksen vähene-
misenä rannikkoalueilla.

Joissakin yritystutkimuksien vastauksissa mainitaan konkreettisia pysyviä rakenteita, kuten rakennuksia, toimitiloja, laitureita, tai pysyviä palveluja, jotka palvelevat sekä paikallisia että matkailijoita pitkällä aikavälillä. Vastaajat nostavat esiin myös uusia toimintamalleja, kuten uusien työskentelytapojen käyttöönottoa sekä yhteistyöverkoston syntyä. Vastauksissa todetaan myös, että uudenlaiset toimintamallit ja vaikutukset tulevat näkyviin vasta tulevina vuosina, kun toimintaa kehitetään edelleen.

Valtaosa yritystutkimuksien vastaajista kertoo toiminnan jatkuvan hankkeen päätymisen jälkeen; yritykset ovat vakiinnuttaneet paikkansa ja osa laajentanut toimintaansa. Jotkut mainitsevat, että yritystuen mahdollistamat investoinnit ja kehitystoimet ovat antaneet yritykselle vahvemman pohjan seuraaviksi vuosiksi, vaikka kaikki suunnitellut kehityspolut eivät vielä olisikaan toteutuneet. Useat vastaajat tuovat esiin myös sen, että hankkeen ansiosta on syntynyt uusia pysyviä tuotteita ja palveluita, joita myydään edelleen, sekä että yritysten verkostoituminen alueella on vahvistunut. On myös mainintoja siitä, että toiminta on vakaalla pohjalla ja että oikeat toimintamallit löytyvät vähitellen, kun vanhat ja turhiksi osoittautuvat käytännöt jäävät pois toiminnan kehittymisen myötä.

3.2.1.3 Maatalouden rakennetuet

Saaristoalueille kohdentuvat maatalouden rakennetuet (M4.1 Maatalouden investoinnit ja M6.1 Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki) luokiteltiin maatalon koordinaattien perusteella eri saaristoluokkiin. **Saaristoalueille rahoitettiin yhteensä 491 maatalousinvestointia** (5 % koko Suomen maatalousinvestointien määrästä ohjelmakaudella 2014–2022) sekä **155 nuoren viljelijän aloitustukea** (7 % koko Suomen nuoren viljelijän sekä nuoren elinkeinoharjoittajan aloitustuista ohjelmakaudella 2014–2022). Eniten maatalousinvestointeja ja aloitustukia toteutettiin saaristomaisilla manneralueilla. Rakennetukien kappalemäärät laskivat mitä kauemmaksi saaristoon mennään. Ulkosaaristossa toteutettiin ohjelmakaudella 2014–2022 vain neljä maatalousinvestointia. Ulkosaaristoon ei myönnetty yhtään nuoren viljelijän aloitustukea (saaristoluokkiin kohdistuminen esillä tarkemmin liitetäulukoissa liitteessä 4).

Taulukko 14. Maatalouden rakennetukien kohdistuminen saaristoalueille, kpl (Ruokavirasto: Vipu-tietokanta).

	Saaristoalueet yhteensä
4.1 Maatalouden investoinnit	491
6.1 Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki	155
Yhteensä	646

Maatalouden rakennetukia myönnettiin saaristoalueille yhteensä noin 33,7 miljoonaa euroa. Tästä maatalousinvestointien osuus oli 29,2 miljoonaa euroa ja nuorten viljelijöiden aloitustuen osuus 4,5 miljoonaa euroa. Maatalousinvestointien keskimääräinen suuruus saaristoalueilla oli noin 59 400 euroa. Investoinnit olivat keskimäärin suurimpia välisaaristossa (noin 88 700 euroa) ja pienimpiä ulkosaaristossa (noin 42 300 euroa).

Taulukko 15. Maatalouden rakennetukien kohdistuminen saaristoalueille, euro (julkinen tuki) (Ruokavirasto: Vipu-tietokanta).

	Saaristoalueet yhteensä
4.1 Maatalouden investoinnit	29 169 861 €
6.1 Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki	4 505 835 €
Yhteensä	33 675 696 €

Maatalouden rakennetukien vivuttama yksityinen tai oma rahoitus saaristoalueilla oli yhteensä noin 17 miljoonaa euroa. Tästä noin 15,8 miljoonaa oli maatalouden investointien osuus ja noin 1,3 miljoonaa nuorten viljelijöiden aloitustuen osuus.

Taulukko 16. Yksityisen/oman rahoituksen kohdentuminen maatalouden rakennetukiin saaristoalueilla, euro (Ruokavirasto: Vipu-tietokanta).

	Saaristoalueet yhteensä
4.1 Maatalouden investoinnit	15 768 287 €
6.1 Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki	1 264 342 €
Yhteensä	17 032 629 €

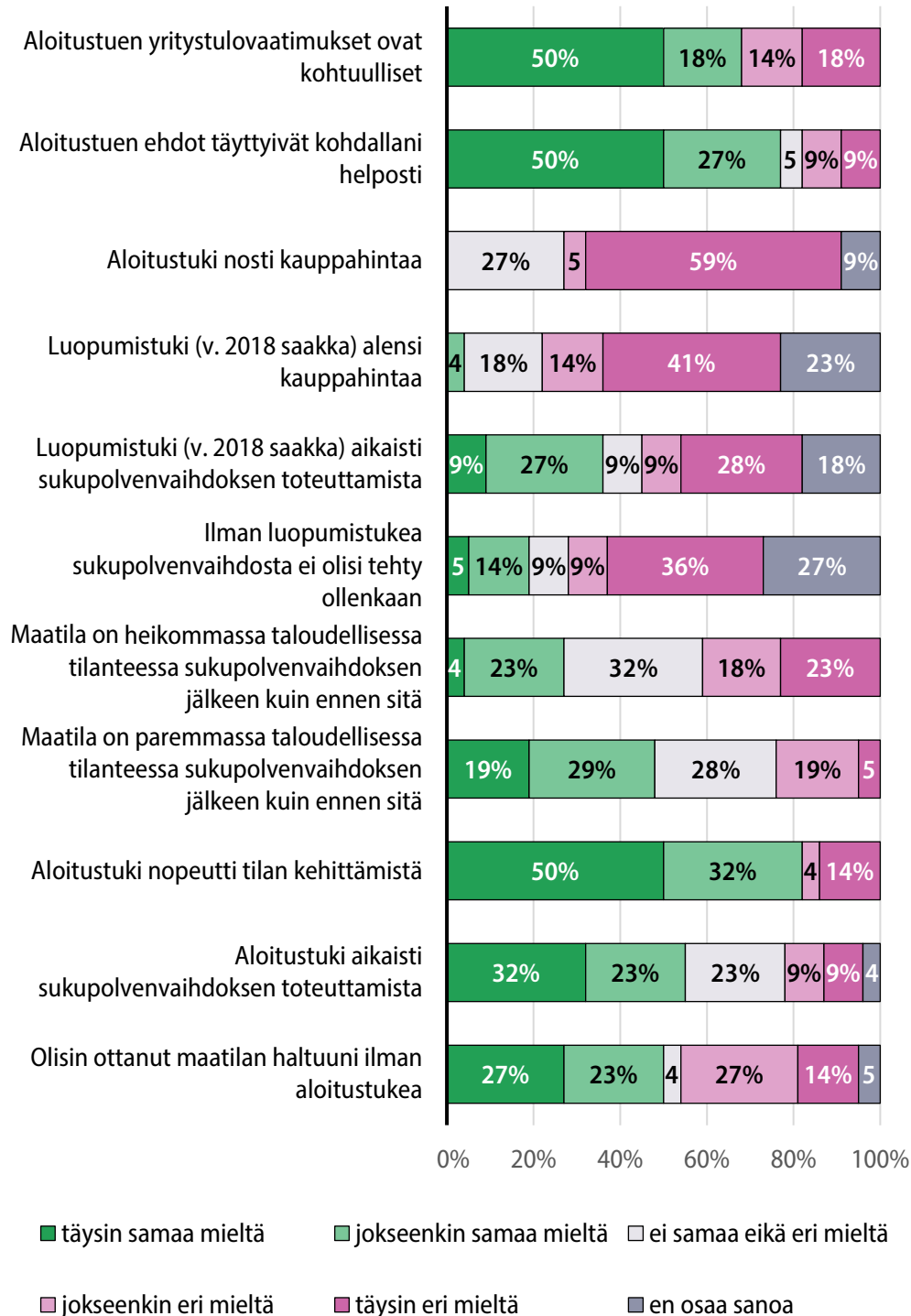
Maatalouden rakennetukia on saaristoalueilla rahoitettu eniten Pohjois-Savossa, Varsinais-Suomessa, Etelä-Savossa, Pohjois-Karjalassa ja Keski-Suomessa. Näiden viiden ELY-keskuksen osuus on noin kolme neljäsosaa (76 %) saaristoalueiden rakennetukien lukumäärästä ja noin kaksi kolmasosaa julkisesta rahoituksesta (65 %).

Arvioinnissa toteutetun **viljelijäkyselyn** vastaajista noin kolmasosa (n=24) oli toteuttanut sukupolvenvaihdoksen ohjelmakauden 2014-2022 aikana ja noin kaksi kolmasosaa (n=46) ei ollut. Sukupolvenvaihdoksen toteuttaneista valtaosa (n=22) oli saanut nuoren viljelijän aloitustukea sukupolvenvaihdokseen. Ne, jotka eivät olleet saaneet tukea (n=2) eivät olleet kuulleet nuoren viljelijän aloitustuesta.

Vastaajista reilu neljä viidesosaa (82 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä) oli sitä mieltä, että aloitustuki nopeutti maatalon kehittämistä. Puolet vastaajista (50 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä) olisi ottanut maatalon haltuun ilman aloitustukea, kun taas 41 % ei olisi. Vastaajat eivät pääosin nähneet aloitustuen nostaneen kauppahintaa (64 % jokseenkin tai täysin eri mieltä).

Kuvio 4. Viljelijäkyselyyn vastanneiden näkemykset aloitustukeen ja sukupolvenvaihtoon liittyviin kysymyksiin (n=21-22).

Mitä mieltä olet seuraavista aloitustukea ja sukupolvenvaihdosta koskevista väittämistä (N=21-22)

Sukupolvenvaihdoksen jälkeen maataloilla on erityisesti tehostettu tuotantoa, korjattu tai rakennettu tilan rakennuksia, investoitu parempiin koneisiin ja laitteisiin, panostettu tuotannon kasvuun ja uusiin viljelymenetelmiin (ks. seuraava kuva).

Kuvio 5. Viljelijäkyselyyn vastanneiden vastaukset kehittämistoimista sukupolven vaihdoksen jälkeen.

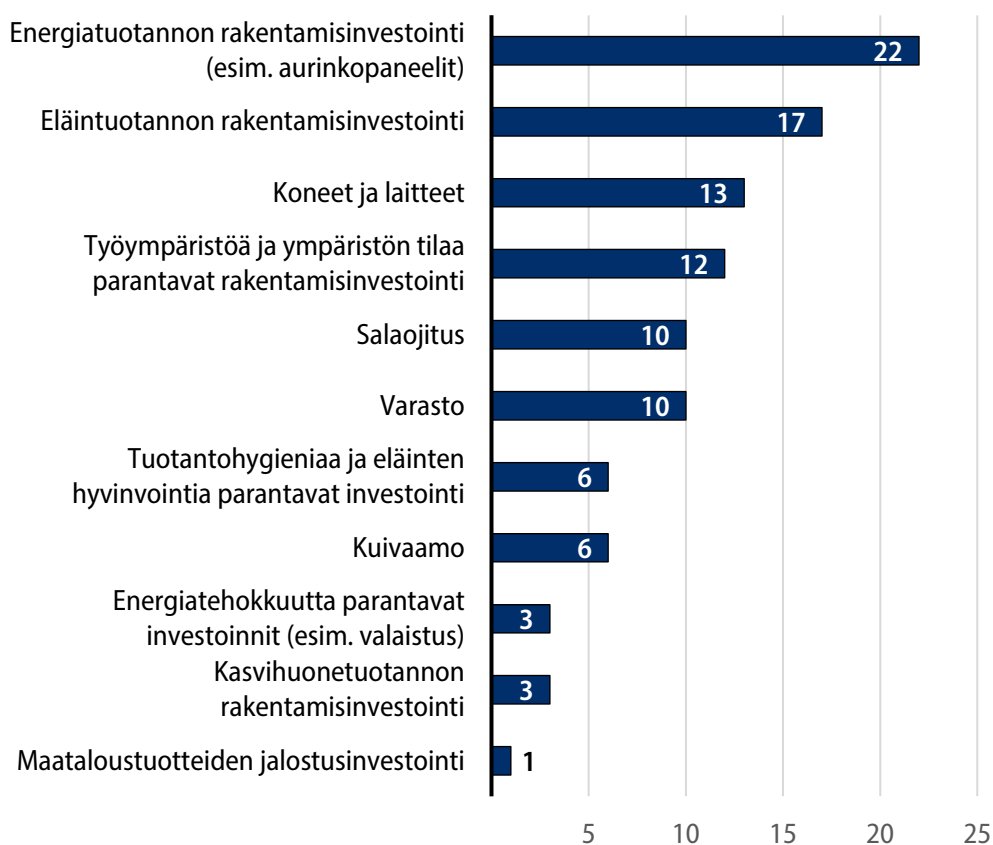
Mitä kehittämistoimia tilalla on toteutettu sukupolvenvaihdoksen jälkeen? (Vastausten lkm)

Arvioinnissa toteutetun viljelijäkyselyn vastaajista vajaa neljä viidennestä (77 %) oli saanut maatalan investointitukea ohjelmakauden 2014–2022 aikana. **Investointeja** oli toteutettu erityisesti energiatuotannon rakentamisinvestointeihin, eläintuotannon rakentamisinvestointeihin, koneisiin ja laitteisiin sekä työympäristöä ja ympäristön tilaa parantaviin investointeihin (ks. seuraava kuvio).

Kuvio 6. Viljelijäkyselyyn vastanneiden vastaukset siitä, minkälaisia investointeja on toteutettu.

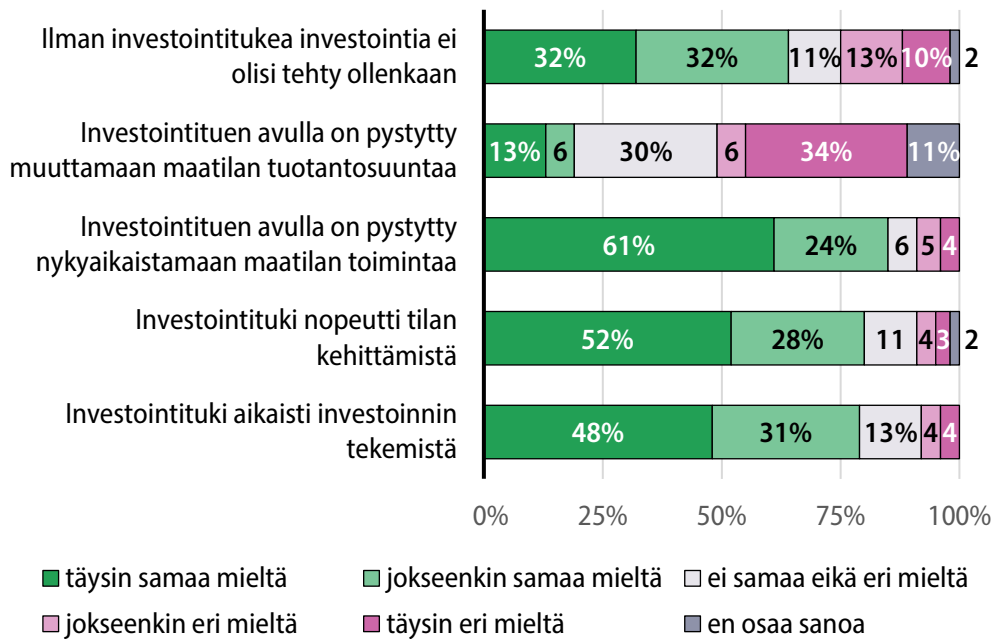
**Minkälaisen investoinnin toteutitte maaseuturahaston tuella?
(Vastausten lkm)**

Maatiloilta pyydettiin näkemyksiä myös **investointituen vaikutuksesta** maatalon kehittämisessä. Investointitukea käyttäneet tilat raportoivat useista positiivisista vaikutuksista. Erityisen tärkeänä vaikutuksena nähtiin maatalon nykyaikaistaminen (85 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä), tilan kehittäminen (70 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä) sekä investoinnin aikaistaminen (70 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä).

Kuvio 7. Viljelijäkyselyyn vastanneiden näkemykset investointituen vaikutuksesta maatalan kehittämisessä (n=53-54).

**Mikä on investointituen vaikutus maatalan kehittämisessä?
(N=53-54)**

Ne, jotka eivät olleet saaneet investointitukea, eivät olleet hakeneet sitä pääosin tukeen liittyvän byrokratian vuoksi. Osa oli käyttänyt muita rahoitusmuotoja, kun taas osa ei ollut tarvinnut investointitukea. Myös tilan taloudellinen tilanne sekä tulevaisuuden epävarmuus olivat estäneet joitakin viljelijöitä käyttämään investointitukea.

Asiantuntijahaastatteluiden pohjalta voidaan todeta, että investointituet toimivat sinänsä hyvin, mutta saaristoalueiden viljelijöiden investointihalukkuus on vähäisempää kuin mantereella. Investointituen haasteena saaristossa ovat korkeammat kuljetus- ja materiaalikulustannukset. Haastateltavien mukaan saaristossa investointien tukiprosenttia pitäisikin nostaa ja mahdollistaa myös kastelujärjestelmien ja veden varastoinnin tukikelpoisuus. Merialueen saariston tuottajat toivovat erityisesti korkeampaa investointitukiprosenttia, jotta kotieläintuotannon jatkuminen olisi mahdollista. Esimerkiksi Varhaisperunan tuotanto edellyttää luotettavia kastelumahdollisuuksia, mutta saaristossa investoinnit kastelujärjestelmiin ovat kalliita, minkä vuoksi tarvittaisiin kohdennettuja investointitukia.

M10 – Maatalouden ilmasto ja ympäristö

Maatalouden ilmasto- ja ympäristötoimenpide oli Manner-Suomen maaseutuohjelman yksi suurimmista toimenpiteistä. Toimenpiteen avulla viljelijät sitoutuivat toimenpiteisiin, jotka parantavat vesistöjen tilaa, lisäävät luonnon monimuotoisuutta sekä edistävät ilmastomuutoksen hillintää ja sopeutumista.

Maatalouden ilmasto- ja ympäristötoimenpiteellä oli ohjelmakaudella 2014–2022 runsaasti alatoimenpiteitä, jotka oli ryhmitelty ympäristökorvausten ja -sitoumusten alle.

Ympäristösitoumus koostui seuraavista toimista:

- Tilakohtaiset toimet:
 - Ravinteiden tasapainoinen käyttö; sisältää suojakaistavaatimuksen
- Lohkokohtaiset toimet:
 - Ravinteiden ja orgaanisten aineiden kierrättäminen
 - Lietelannan sijoittaminen peltoon
 - Valumavesien hallinta
 - Ympäristöhoitonurmet
 - Peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys
 - Orgaanisen katteen käyttö puutarhakasveilla ja siemenperunalla
 - Peltoluonnon monimuotoisuus
 - Puutarhakasvien vaihtoehtoinen kasvinsuojelu

Ympäristösopimukset sen sijaan koostuivat seuraavista toimista:

- Kosteikkojen hoito
- Maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoito
- Kurki-, hanhi- ja joutsenpellot
- Alkuperäisrotujen kasvattaminen

Ohjelmakauden 2014–2022 ympäristötukien ja -sopimusten lisäksi viljelijät toteuttivat edellisten ohjelmakausien voimassa olevia sitoumuksia, joiden pituudet vaihtelivat 5 ja 20 vuoden välillä.

Ohjelmakaudella 2014–2022 yhteensä 3 611 maatilaa (78 % saaristoalueiden maataloista) sitoutui ympäristökorvaukseen, mutta vaihtelu saaristoalueiden välillä oli suurta. Ulkosaariston tiloista vain 60 % sitoutui ympäristökorvaukseen, kun taas välisaaristossa osuus oli 63 %, sisäsaaristossa 65 % ja saaristomaisilla manneralueilla 86 %.

Taulukko 17. Ympäristökorvausta saaneiden mautilojen määrä ja osuus saaristoalueilla (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	Saaristoalueet yhteensä
Ympäristötukea saaneet mautilat	3 611
Kaikki alueen mautilat	4 659
Osuus alueen mautiloista	78 %

Ympäristöön ja ilmastoon liittyviä korvauksia maksettiin saaristoalueille yhteensä noin 108,2 miljoonaa euroa ohjelmakauden 2014–2022 aikana. Näistä valtaosa eli 107,7 miljoonaa euroa koostui ohjelmakauden 2014–2022 ympäristökorvauksista ja noin puoli miljoonaa euroa edellisten kausien pitkistä ympäristökorvauksista ja -sitoumuksista. Alla olevassa taulukossa on eritelty summatietona myönnettyt eurot sekä ympäristökorvauksen alaiset hehtaarit koko ohjelmakauden ajalta sekä vuosittaiset keskiarvot. Nämä luvut eivät ole täysin verrannollisia saariston mautilojen peltolaan, sillä osaa ympäristökorvauksista voidaan toteuttaa samoilla lohkoilla.

Taulukko 18. Ympäristökorvausten kohdistuminen saaristoalueille (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	Saaristoalueet yhteensä
Myönnettyt eurot 2015–2022	108 183 832 €
Myönnettyt eurot keskiarvo/vuosi	13 522 979 €
Ympäristökorvauksen alaiset hehtaarit 2015–2022	1 930 648
Ympäristökorvauksen alaiset hehtaarit keskiarvo/vuosi	241 331

Ohjelmakauden 2014–2022 suosituimmat ympäristösitoumukset saaristoalueilla olivat tilakohtainen toimenpide 'ravinteiden tasapainoinen käyttö' sekä lohkokohdaisista toimenpiteistä peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys, lietalannan sijoittaminen peltoon, kerääjäkasvit, luonnonhoitopeltonurmi sekä suojavyöhykenurmet. Kaikilla saaristoalueilla tärkeimpiä ympäristösitoumuksia olivat ravinteiden tasapainoinen käyttö ja peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys. Näiden jälkeen tärkeimmät sitoumukset ulkosaaristossa oli säätösalaajitus, välisaaristossa kerääjäkasvit ja sisäsaaristossa sekä saaristomaisilla manneralueilla lietalannan sijoittaminen peltoon.

Ohjelmakaudella 2014–2022 yhteensä 383 maatilaa (8 % saaristoalueiden maatioista) sitoutui ympäristösitoumuksiin (kurki-, hanhi- ja joutsenpellot, kosteikon hoito, maatalousluonnon monimuotoisuuden/maiseman hoito tai alkuperäisrotujen kasvatust), mutta vaihtelu saaristoalueiden välillä oli suurta. Ulkosaaristossa oli lähinnä maatalousluonnon monimuotoisuuden/maiseman hoitoa (luonnonlaidun/perinnebiotooppi), kun taas kosteikkojen hoitotoimenpiteitä tehtiin erityisesti Järvi-Suomen saaristomaisilla manneralueilla.

Taulukko 19. Ympäristösitoumusten määrä (kpl) maatioilla saaristoalueilla (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	Saaristoalueet yhteensä
Kurki-, hanhi- ja joutsenpelto	9
Kosteikon hoito	84
Maatalousluonnon monimuot./maiseman hoito (luonnonlaidun/perinnebiotooppi)	449
Alkuperäisrotujen kasvatust	80

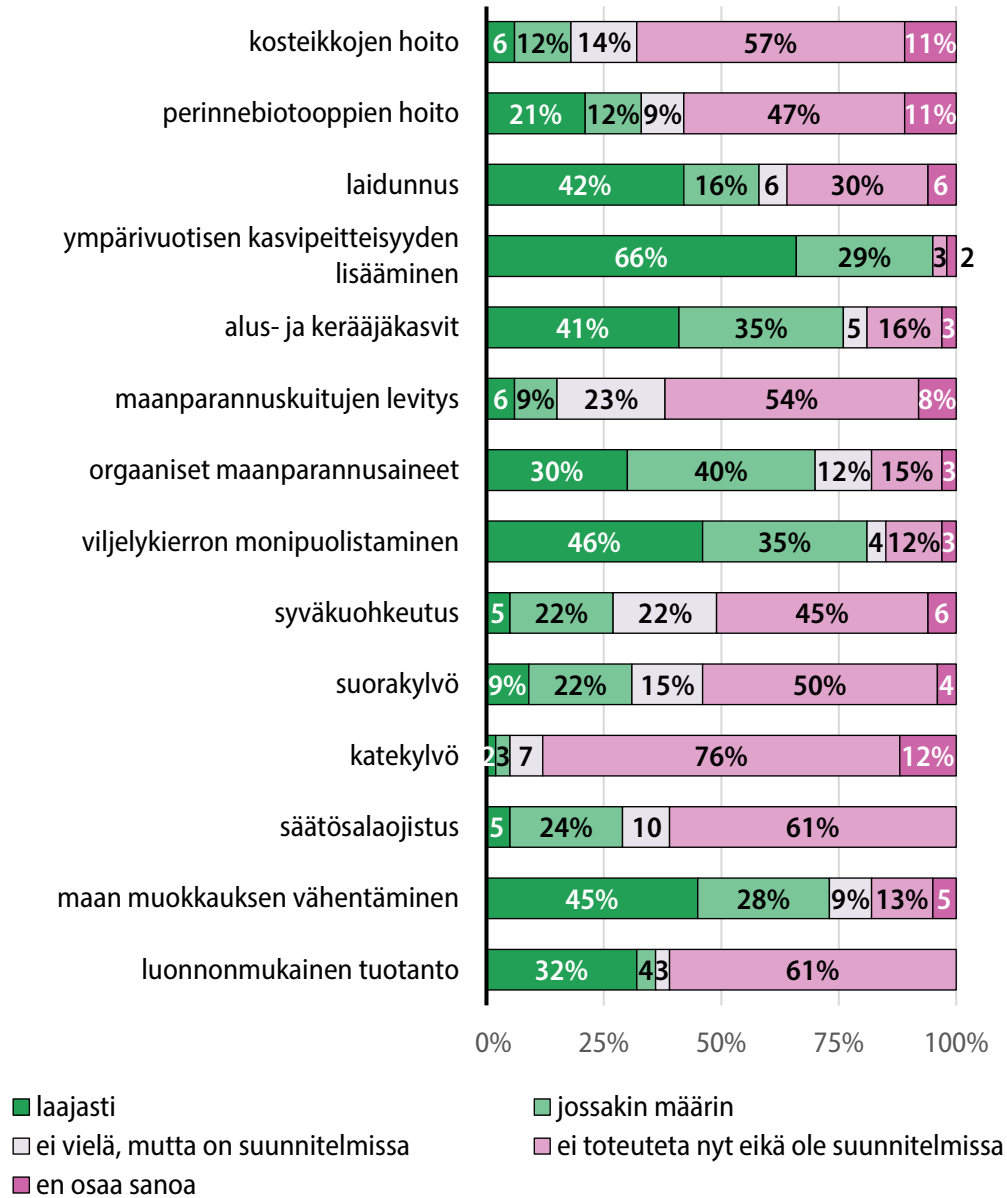
Kurki-, hanhi- ja joutsenpeltoja oli saaristossa keskimäärin 107 hehtaarilla vuosittain ja kosteikkoja puolestaan noin 230 hehtaarilla vuosittain. Maatalousluonnon monimuotoisuuden/maiseman hoitoon oli sidottu noin 8 625 hehtaaria vuosittain. Alkuperäisrotujen kasvatukseen oli puolestaan sitoutunut keskimäärin noin 5 000 eläinyksikköä vuosittain saaristoalueilla.

Ympäristösitoumuksiin myönnetty tuki saaristoalueilla oli koko ohjelmakauden aikana noin 53 miljoonaa euroa eli keskimäärin noin 6,6 miljoonaa euroa vuosittain. Eniten tukea myönnettiin maatalousluonnon monimuotoisuuden/maiseman hoitoon (laidunnus/perinnebiotoopit sekä arvokkaat perinnebiotoopit), yhteensä noin 36,6 miljoonaa euroa ohjelmakauden aikana. Alkuperäisrotujen kasvatukseen myönnettiin noin 15,2 miljoonaa euroa koko ohjelmakaudella.

Taulukko 20. Ympäristösitoumusten tuki (eurot) saaristoalueilla (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	Saaristoalueet yhteensä
Kurki-, hanhi- ja joutsenpelto	511 211 €
Kosteikon hoito	63 901 €
Maatalousluonnon monimuot./maiseman hoito	35 589 674 €
Alkuperäisrotujen kasvatus	15 234 544 €
Yhteensä	52 994 338 €

Maatilakyselyssä kysyttiin myös saaristoalueiden maatalojen tärkeimmistä ympäristö- ja ilmastotoimista, joista osa kuuluu ympäristösitoumusten ja -sopimusten piiriin, kun taas osa liittyy viljelymenetelmiin. Vastaajien (N=69) tiloilla toteutettavia ympäristö- ja ilmastotoimia ovat erityisesti ympärivuotisen kasvipeitteisyyden lisääminen, viljelykierron monipuolistaminen, maan muokkauksen vähentäminen, laidunnus sekä alus- ja kerääjäkasvien viljely. Katekylvö, säätösalaajitus, maanparannuskuitujen levitys sekä kosteikkojen hoito olivat harvinaisimpia ympäristö- ja ilmastotoimia vastaajien maataloilla.

Kuvio 8. Toteutetaanko maatilallanne seuraavia ympäristö- ja ilmastotoimia? (n=64-68).

Kyselyn avovastauksissa korostui, että maatalojen näkökulmasta keskeisimmät maaseutuohjelman ja CAP-suunnitelman ympäristötoimenpiteet liittyvät erityisesti maaperän ja vesien suojeluun sekä luonnon monimuotoisuuden vahvistamiseen. Useat vastaajat pitivät tärkeinä talviaikaista kasvipeitteisyyttä, kerääjäkasvien

käyttöä ja monipuolista viljelykiertoa, jotka parantavat maaperän rakennetta, sitovat ravinteita ja vähentävät eroosiota. Luomutuotanto mainittiin toistuvasti sekä viljelytapana että ympäristötoimenpiteenä, joka lisää kokonaisvaltaista kestävyyttä.

Lisäksi vastaajat korostivat vesitalouden hoitoa, kuten säätösalaajitusta, suojavaöhykkeitä ja kosteikkojen perustamista, joiden nähtiin olevan olennaisia ravinnekuormituksen vähentämiseksi ja vesistöjen tilan parantamiseksi. Myös perinnebiotooppien hoito ja laidunnus nousivat esiin tärkeinä monimuotoisuutta ylläpitävinä toimina. Joillakin tiloilla painotettiin nurmivaltaista ja monipuolista viljelyä sekä kyntämisen vähentämistä. Yksittäisissä vastauksissa tuotiin esiin myös lannan vastaanoton tukeminen, joka koettiin merkittäväksi erityisesti eläintuottajille, koska se edistää ravinteiden tasaisempaa alueellista jakautumista ja alentaa kuljetuskustannuksia.

Saaristoalueiden maatiloille kohdennetussa kyselyssä kysyttiin maatilojen ympäristöön ja ilmastoon liittyvistä tarpeista sekä nykyisen maatalouspolitiikan välineiden sopivuudesta niihin. Vastauksissa korostui, että nykyinen maatalouspolitiikka ei tarjoa riittäviä välineitä saaristoalueiden maatilojen ympäristö- ja ilmastotarpeisiin, vaikka tiloilla olisi valmiutta tehdä vaikuttavia toimia vesien suojelun ja maaperän hoidon. Useat tilat toivat esiin, että erityisesti Saaristomeren valuma-alueella tarvittaisiin kohdennettuja kannustimia nurmille, kerääjäkasveille ja syysviljoille sekä suojavaöhykenurmien hyväksymistä myös luomutuotannon tukijärjestelmiin. Myös valkuaiskasvien ja viljojen seoskasvustojen toivottiin saatavan valkuaiskasvipalkkion piiriin. Lisäksi osa viljelijöistä kokee luomumarjatilojen tuen riittämättömiksi nykyisessä muodossaan.

Useat vastaajat mainitsivat tarpeeksi parantaa peltomaan rakennetta ja vesitaloutta, mutta taloudelliset mahdollisuudet investointeihin, kuten säätösalaajitukseen, kalkitukseen, rakennekalkkiin, biohiileen ja ravinnekuittuihin, ovat rajalliset. Tuki näille toimenpiteille koetaan joko puutteelliseksi tai kokonaan puuttuvaksi. Toistuvasti mainittiin myös tarve tukea ojituksen ja peruskuivatuksen kunnostamista sekä lohkokokoista maanparannusta.

Vesien suojelun kannalta viljelijät toivoisivat enemmän ohjausta ja tukea hiiliviljelyyn, ravinteiden täsmäkäyttöön ja lannan syyslevityksestä luopumiseen. Myös kosteikkojen rakentamiseen liittyvät joustavat ratkaisut nousivat esiin: kosteikon tulisi voida toimia samanaikaisesti kasteluvesivarastona, ja kastelujärjestelmiin toivotaan tukea, erityisesti fossiilittoman teknologian edistämiseksi.

Kyselyn avovastauksissa nousi esiin myös se, että laidunnuksen, perinnebiotooppien ja monimuotoisuuden hoidon erityishaasteisiin saaristossa toivotaan omaa tukimuotoa tai korkeampaa tukitasoa, sillä olosuhteet ovat vaativammat kuin mantereella. Myös eläinlääkintäpalvelujen saatavuus koetaan ongelmaksi – esimerkiksi rospuuttoaikana saarella sijaitsevan tilan tulisi voida saada lääkkeitä ja eläinlääkärin diagnooseja joustavammin, esimerkiksi etäyhteyksin. Luonnonolosuhteisiin liittyvät tarpeet ovat yhtä lailla keskeisiä. Viljelijät kokevat vesistöjen tilan heikkenemisen ja rannikon umpeenkasvun ongelmina, joihin tulisi vastata suunnitelmallisella ranta-alueiden kunnostuksella ja yhteisillä vesienhoitotoimilla. Toivottuja ovat myös kannustimet, jotka tukevat peltomaiden rakenteen parantamista, talviaikaista kasvipeitteisyyttä ja maaperän kestäväää käyttöä eli toimia, jotka ovat erityisen tärkeitä eroosioherkillä rannikko- ja saaristopelloilla. Samalla korostetaan, että alueella tehdään jo nyt paljon enemmän ympäristötoimia kuin tukijärjestelmä korvaa.

Asiantuntija haastatteluissa nostettiin esiin, että laidunnus on edelleen saariston keskeinen tuotannon ja luonnonhoidon muoto, ja se on merkittävä perinne, joka ylläpitää biodiversiteettiä monilla saarilla. Nykyiset CAP-suunnitelman laidunnusta koskevat säännöt ovat kuitenkin kaventaneet tukikelpoisia alueita, koska kivikkoisia ja vaihtelevia rantamaita ei hyväksytä laidunnusalueiksi. Lisäksi suuret pinta-alavaatimukset eivät sovi saariston pienille lohkoille. Laidunnus onkin vähentynyt ohjelmakauden 2014–2022 tasosta, sillä eläinten vienti saarilta toisille laiduntamaan ei ole kannattavaa nykyisen laidunnustoimenpiteen rajausten vuoksi. Laidunnustoimenpiteeseen tehdyt tiukennukset uhkaavat pitkään tehtyä perinnebiotooppien ennallistusta saaristossa, jota on rahoitettu sekä maa- ja metsätalousministeriön että ympäristöministeriön varoista. Ruotsin CAP-suunnitelman ”mosaikbete”-käsite tarjoaisi toimivamman mallin, sillä se tunnistaa monimuotoiset laidunalueet kokonaisuuksina eikä pakota rajaamaan pois luonnostaan vaihtelevia maastonmuotoja.

Luonnonhoitotoimenpiteet, monimuotoisuuden edistäminen ja suojakaistat ovat saaristossa keskeisiä, sillä tuottajia on vähän ja vesistökuormituksen ehkäisy on saariston viljelijöille tärkeää. Haastatteluissa korostettiin, että maatalouden säilyttäminen on olennainen osa saaristoluonnon monimuotoisuuden ylläpitoa. Laajempien vesistötoimenpiteiden tarve kohdistuu kuitenkin ennen kaikkea mantereelle. Kosteikkojen perustaminen on vaikeaa kallioiden maaperän vuoksi, ja niiden korvaustaso on liian matala suhteessa kustannuksiin. Haastatteluissa ehdotettiin saaristoon enemmän monihyötyisiä toimia, esimerkiksi kaksitasouomia, jotka tukevat kasvipeitteisyyttä piennaralueilla, tulvasuojelua sekä veden keräystä. Kuitenkin saaristoalueiden tilojen vaikutusmahdollisuudet vesistön kuntoon ovat pienet. Näin ollen mantereella tulisikin panostaa enemmän vesiensuojelutoimenpiteisiin, kuten kosteikkoihin ja laskeutusaltaisiin, jotta kuormitus saaristossa vähenisi.

Useampi haastateltava mainitsi myös, että ympäristösitoumusten yksikkökustannukset on laskettu koko Suomen keskiarvokustannuksilla, mikä tekee niistä kalliita toteuttaa saaristossa, koska kustannukset eivät kata toimien vaatimuksia.

M11 – Luonnonmukainen tuotanto

Maaseutuohjelman tuet luonnonmukaiseen tuotantoon olivat toimenpiteitä, joilla tuettiin viljelijöitä siirtymään luonnonmukaiseen tuotantoon tai jatkamaan luonnonmukaista viljelyä. Tuen tavoitteena oli edistää luonnon monimuotoisuutta, parantaa vesistöjen ja maaperän tilaa, vähentää kemiallisten torjunta-aineiden ja lannoitteiden käyttöä sekä tukea kestäväää ja ympäristöystävällistä maataloutta.

Tuen kohderyhminä ovat viljelijät, jotka harjoittavat tai siirtyvät luonnonmukaiseen tuotantoon sekä tilat, jotka täyttävät luonnonmukaisen tuotannon vaatimukset. Tuen määrä riippuu viljelykasveista, pinta-alasta ja tuotantotavasta. Viljelijän tuli sitoutua luonnonmukaiseen tuotantoon vähintään viideksi vuodeksi.

Ohjelmakaudella 2014–2022 yhteensä 530 maatilaa (11 % saaristoalueiden maataloista) sai luonnonmukaisen tuotannon tukea. Saaristoalueiden välillä oli vaihtelua, joka osittain johtuu myös maatilojen vähäisistä määristä. Ulkosaariston tiloista luonnonmukaisen tuotannon tukea sai 16 %, kun taas välisaaristossa osuus oli 7 %, sisäsaaristossa 9 % ja saaristomaisilla manneralueilla 13 %.

Taulukko 21. Luonnonmukaisen tuotannon tukea saaneiden maatilojen määrä ja osuus saaristoalueilla (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

	Saaristoalueet yhteensä
Luonnonmukaisen tuotannon tukea saaneet maatilat	530
Kaikki alueen maatilat	4 659
<i>Osuus alueen maataloista</i>	<i>11 %</i>

Luonnonmukaisen tuotannon sitoumusten ala on kasvanut saaristoalueilla 37 % vuosina 2015–2022 (vuoden 2015 noin 23 000 hehtaaria vuodelle 2022 noin 36 300 hehtaariin). Koko Suomessa kasvua oli 36 %. Erityisen suurta kasvua nähtiin välisaaristossa (60 %) ja ulkosaaristossa (50 %), kun taas sisäsaaristossa se oli 38 % ja mannermaisilla saaristoalueilla 34 %.

Luonnonmukaiseen tuotantoon liittyviä korvauksia maksettiin saaristoalueille yhteensä noin 37,7 miljoonaa euroa ohjelmakauden 2014–2022 aikana. Näistä valtaosa eli 27,7 miljoonaa euroa kohdistui saaristomaisille manneralueille. Alla olevassa taulukossa on eritelty summatietona myönnetyt eurot sekä luonnonmukaisen tuotannon alaiset hehtaarit koko ohjelmakauden ajalta sekä vuosittaiset keskiarvot. Luonnonmukaisen tuotannon korvausta maksettiin saaristoalueilla erityisesti kasvi-tuotannolle (74 %) ja kotieläintuotannolle (25 %), kun taas tuki luonnonmukaiseen tuotantoon avomaan vihanneksille oli vain 0,5 %.

Taulukko 22. Tuet luonnonmukaiseen tuotantoon: kohdistuminen sekä myönnetty ala saaristoalueilla (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

	Saaristoalueet yhteensä
Myönnetyt eurot 2015–2022	37 297 189 €
Myönnetyt eurot keskiarvo/vuosi	3 472 415 €
Luonnonmukaisen tuen alaiset hehtaarit 2015–2022	245 025
Luonnonmukaisen tuen alaiset hehtaarit keskiarvo/vuosi	245 025

M14 – Eläinten hyvinvointikorvaus

Ohjelmakaudella 2014–2022 yhteensä 603 maatilaa (13 % saaristoalueiden maati-loista) sai eläinten hyvinvointikorvausta. Saaristoalueiden välillä oli vaihtelua, joka osittain johtuu maatilojen tuotantosuunnista mutta myös maatilojen vähäisistä määristä. Ulkosaariston tiloista eläinten hyvinvointikorvausta sai 16 %, kun taas väli-saaristossa osuus oli 9 %, sisäsaaristossa 7 % ja saaristomaisilla manneralueilla 17 %.

Taulukko 23. Eläinten hyvinvointikorvausta saaneiden maatilojen osuus saaristoalueilla (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

	Saaristoalueet yhteensä
Eläinten hyvinvointikorvausta saaneet maatilat	603
Kaikki alueen maatilat	4 659
Osuus alueen maati-loista	13 %

Eläinten hyvinvointikorvausta myönnettiin saaristoalueille yhteensä noin 22,1 miljoonaa euroa ohjelmakauden aikana. Tästä suurin osa (78 %) kohdistui saaristomaisille manneralueille. Korvausta myönnettiin yhteensä noin 559 000 eläinyksikölle.

Taulukko 24. Eläinten hyvinvointikorvaus: kohdistuminen sekä myönnetty ala saaristoluokittain (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

	Saaristoalueet yhteensä
Myönnettyt eurot 2015–2022	22 077 646 €
Myönnettyt eurot keskiarvo/vuosi	2 759 706 €
Myönnettyt eläinyksiköt 2015–2022	558 670
Eläinten hyvinvointikorvausta saaneet eläinyksiköt keskiarvo/vuosi*	69 834

* Eläinyksikkö (EY) on standardisoitu mittayksikkö, jonka avulla eri eläinlajit voidaan vertailla keskenään tukien laskennassa. Esim. 1 lypsylehmä=1 EY ja 1 lammas=0,1 EY. Tarkat kertoimet vaihtelevat tukimuodon ja säädösten mukaan.

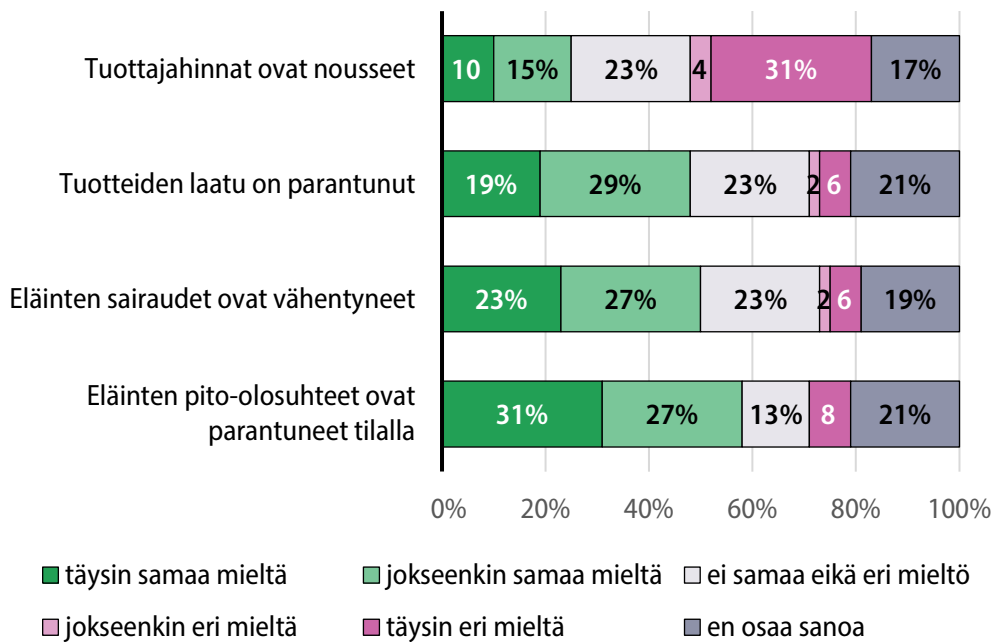
Eläinten hyvinvointikorvaus oli eritelty useisiin alatoimenpiteisiin, jotka voidaan ryhmitellä eri eläinlajeihin kohdistuviin toimiin. Eniten eläinten hyvinvointikorvausta saaristoalueilla kohdistui nautaeläimiin (91,7 % saaristoalueiden eläinten hyvinvointikorvauksista), kun taas lampaiden ja vuohien osuus oli noin 3,4 % ja sikojen noin 3,1 %. Siinä missä eläinten hyvinvointikorvauksia nautaeläimille sekä lampaille ja vuohille oli jokaisella saaristoalueella, sikojen hyvinvointikorvauksia oli vain saaristomaisilla manneralueilla.

Taulukko 25. Eläinten hyvinvointikorvaus: myönnettyjen eurojen jakautuminen eläinlajeittain eri saaristoalueilla (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

	Saaristoalueet yhteensä
Nautaeläimet	20 238 965 €
Lampaat ja vuohet	760 488 €
Siat	687 998 €
Sipikarja	390 195 €
Yhteensä	22 077 646 €

Viljelijäkyselyn vastaajista reilu puolet kertoi toteuttavansa tilallaan eläinten hyvinvointitoimenpiteitä, joiden tärkeimmiksi vaikutuksiksi koettiin eläinten pito-olosuhteiden parantumisen (58 % vastaajista täysin tai jokseenkin samaa mieltä), eläinsairauksien vähenemisen (50 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä) sekä tuotteiden laadun parantumisen (48 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä). Sen sijaan eläinten hyvinvointitoimenpiteiden vaikutus tuottajahintoihin jakaa mielipiteitä. Siinä missä 35 % vastaajista ei näe eläinten hyvinvointitoimenpiteillä yhteyttä korkeampiin tuottajahintoihin, 25 % näkee yhteyden positiivisena.

Kuvio 9. Miten koet eläinten hyvinvointitoimenpiteiden toteuttamisen vaikuttaneen maatilallasi? (n=48).

Kyselyn avovastauksista nousi esiin, että eläinten hyvinvoinnin tukijärjestelmä näyttäytyy puutteelliselta erityisesti nautatiloilla: hyvinvoinnista maksettava korvauksen ei koeta vastaavan toteutunutta tasoa eikä sen nähdä olevan linjassa muiden tuotantosuuntien tukien kanssa.

M02 - Neuvonta

Manner-Suomen maaseutuohjelmassa neuvonta oli yksi keskeisistä toimenpiteistä ohjelmakaudella 2014–2022. Sen tarkoituksena oli tarjota maataloille ja maaseudun toimijoille asiantuntevaa ohjausta ja tietoa, joka tukee kestävästä kehityksestä, kilpailukykyä ja ympäristöystävällistä toimintaa. Vuoden 2023 loppuun mennessä koko Manner-Suomessa on toteutettu yli 124 000 neuvontatapahtumaa ja neuvontaa sai yhteensä 25 621 tilaa. (Maa- ja metsätalousministeriö, 2025) Eniten neuvontaa annettiin ympäristöasioista, kilpailukykyyn parantamisesta ja eläinten terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista.

Saaristoalueilla toteutettiin yhteensä 10 776 neuvontatapahtumaa ohjelmakauden 2014–2022 aikana, mikä oli noin 9 % koko Manner-Suomen neuvontatapahtumista. Valtaosa saariston neuvontatapahtumista toteutettiin saaristomaisilla manneralueilla (73 %) ja sisäsaaristossa (22 %). Neuvontaa saaneita tiloja oli saaristossa yhteensä 1 958, mikä on vajaa puolet saaristoalueiden maataloista. Vaikka ulkosaariston neuvontaa saaneita tiloja oli vain 18, niille toteutettiin 179 neuvontatapahtumaa eli keskimäärin kymmenen neuvontatapahtumaa per tila. Välisaaristossa puolestaan toteutettiin keskimäärin kolme, sisäsaaristossa viisi ja saaristomaisilla manneralueilla kuusi neuvontatapahtumaa tilaa kohden.

Taulukko 26. Neuvontatoimenpiteen hyväksytyt maksut saaristoalueilla (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

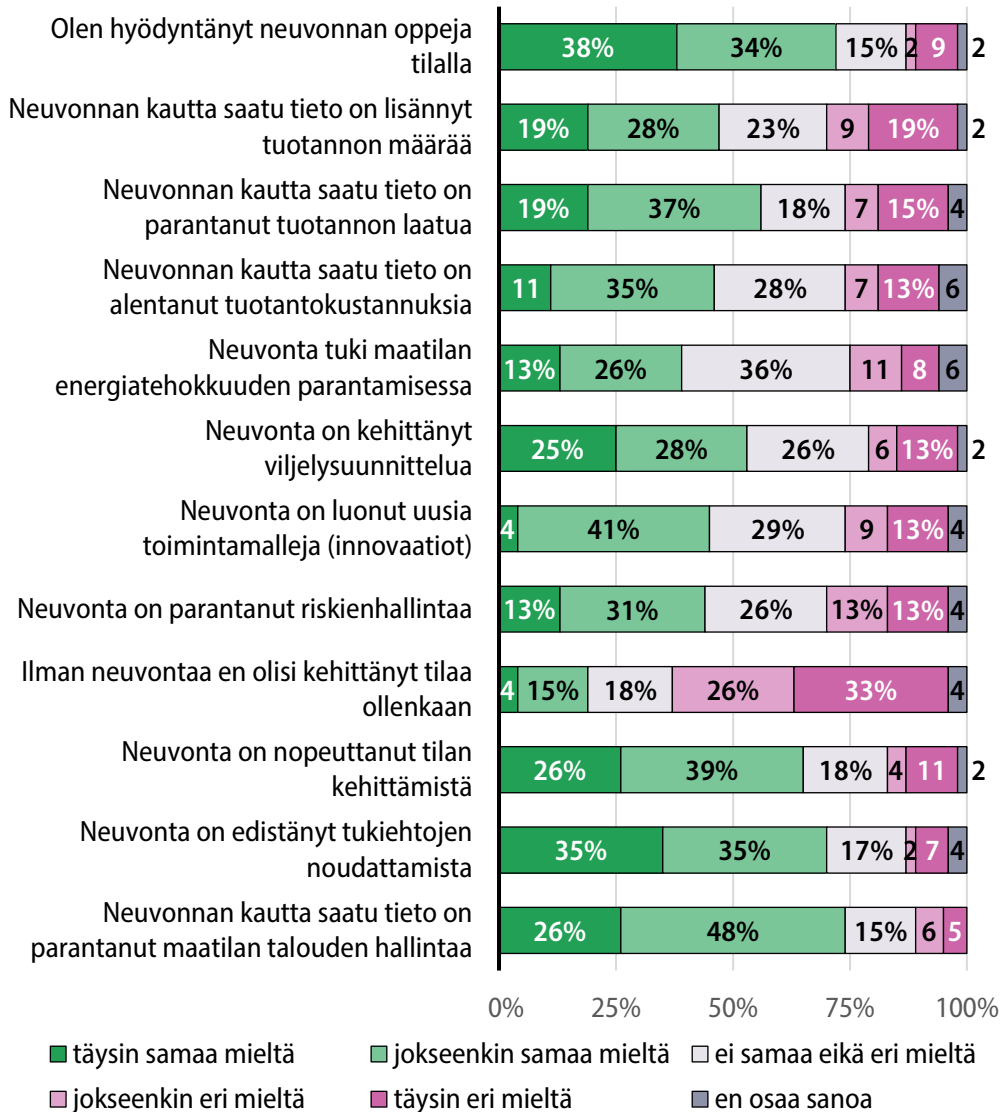
	Saaristoalueet yhteensä
Neuvontatapahtumat	10 776
Neuvotut tilat	1 958
Maksettu julkinen tuki, €	4 362 263 €
Tuen keskimääräinen suuruus per tila	2 228 €

Eniten neuvontatapahtumia kohdistui kohdealoihin 2a) Maatilojen kilpailukykyyn parantaminen ja maatalouden monipuolistaminen (37 %), 4b) Vesien ja maanhoidon edistäminen sekä vesipuitedirektiivin tavoitteisiin vastaaminen (20 %), 3a) Ruokaketjut, paikalliset markkinat ja lähiruoka sekä eläinten hyvinvoinnin edistäminen (19 %) ja 4a) Maisemanhoito ja luonnon monimuotoisuuden ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen (11 %). Neuvonnan painopisteet vaihtelivat kuitenkin saaristotyyppittäin. Siinä missä ulkosaaristossa suurimmat panostukset kohdistuvat vesien ja maaperän hoitoon (24 % hyväksytyistä maksuista) sekä maatalouden

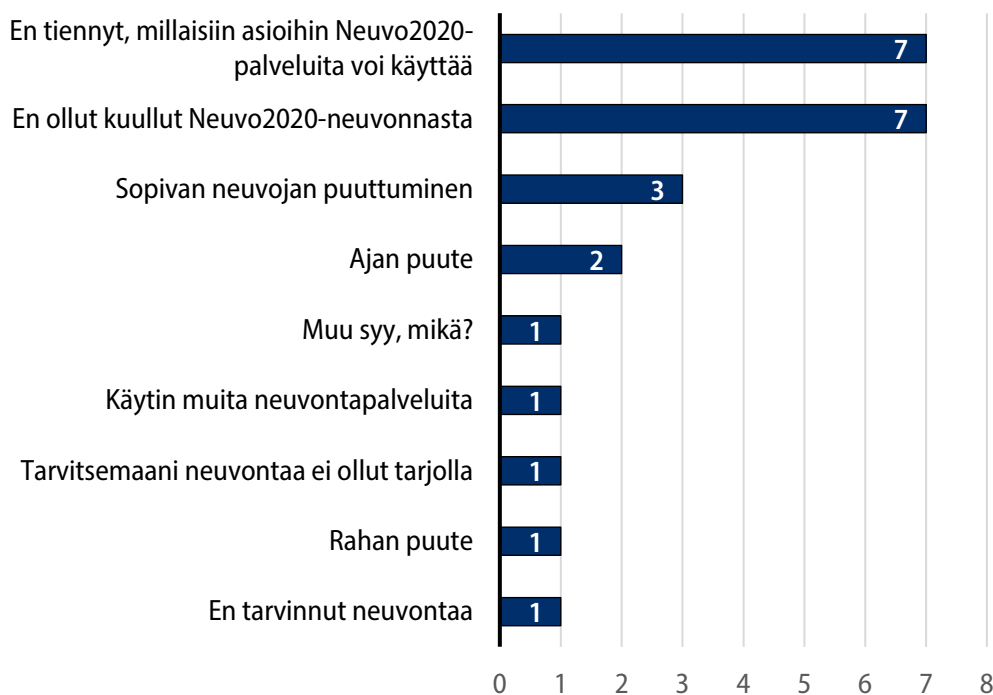
kilpailukyvyyn parantamiseen (33 %), välisaaristossa painopisteenä oli vesien ja maaperän hoito (46 %) sekä maatalouden kilpailukyvyyn parantaminen on myös merkittävä toimenpide (20 %). Sisäsaaristossa sen sijaan merkittävimmät panostukset suuntautuvat maatalouden kilpailukyvyyn parantamiseen (34 %) ja vesien sekä maaperän hoitoon (26 %). Saaristomaisilla manneralueilla suurin osa neuvontarahoituksesta kohdentuu maatalouden kilpailukyvyyn parantamiseen (39 %), ruokaketjuihin sekä lähiruokaan (21 %) sekä vesien ja maaperän hoitoon (16 %).

Viljelijäkyselyn vastaajista 79 % oli käyttänyt Neuvo2020-neuvontaa, kun taas 21 % ei ollut. Vastaajat, jotka olivat käyttäneet neuvontaa, kokivat neuvonnan hyödyttäneen maatilaa erityisesti osaamisen kehittymisen ('olen hyödyntänyt neuvonnan oppeja tilalla' 72 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä ja 'neuvonnan kautta saatu tieto on parantanut maatalouden hallintaa' 70 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä) sekä tukiehtojen noudattamisen edistämisen kautta (74 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa). Vastaajat kokivat neuvonnan myös nopeuttaneen tilan kehittämistä (65 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä), mutta vain 7 % vastaajista ei olisi kehittänyt tilaa ilman neuvontaa lainkaan. Avoimissa vastauksissa neuvonnan hyödyiksi mainittiin varmuuden saaminen päätöksentekoon, virheiden estäminen, suunnitelmien laatiminen, energiankäytön kokonaiskuvan saaminen sekä tuki energiainvestoinnin hakemiseen.

Kuvio 10. Miten koet neuvonnan vaikuttaneen maatilan kehittämiseen ja kilpailukykyyn? (n=53-54).

Vastaajat, jotka eivät olleet käyttäneet neuvontapalveluita, eivät pääasiassa joko olleet kuulleet Neuvo2020-neuvonnasta tai eivät olleet tienneet, millaisiin asioihin sitä voi käyttää. Lisäksi sopivan neuvojan puute haittasi neuvontapalveluiden käyttöä (ks. seuraava kuvio).

Kuvio 11. Miksi ette käyttäneet Neuvo2020-neuvontaa (maatilat)?

Haastatteluissa nostettiin esiin, että neuvontapalvelut toimivat saaristossa yleisesti ottaen hyvin. Erityisesti etäneuvonnan kehittyminen on lisännyt palveluiden saavutettavuutta pitkien etäisyyksien vuoksi. Toisaalta kustannuksia korvaavat tuet eivät kata saariston todellisia kustannuksia, koska logistiikka, kuljetukset ja esimerkiksi laivayhteydet nostavat kustannustasoa merkittävästi.

3.2.1.4 Muita näkökulmia kohdentumiseen

Tässä luvussa käsitellään kyselyissä esitetyt kysymykset, joissa pääsääntöisesti tuodaan esille kokoavasti saaristoa ja saariston kehittämistä. Näissä kysymyksissä käsittely ei ole siten kohdistu yksittäisiin tukiin, vaan ne muodostavat yhteistä ja kokoavaa kuvaa aiheesta.

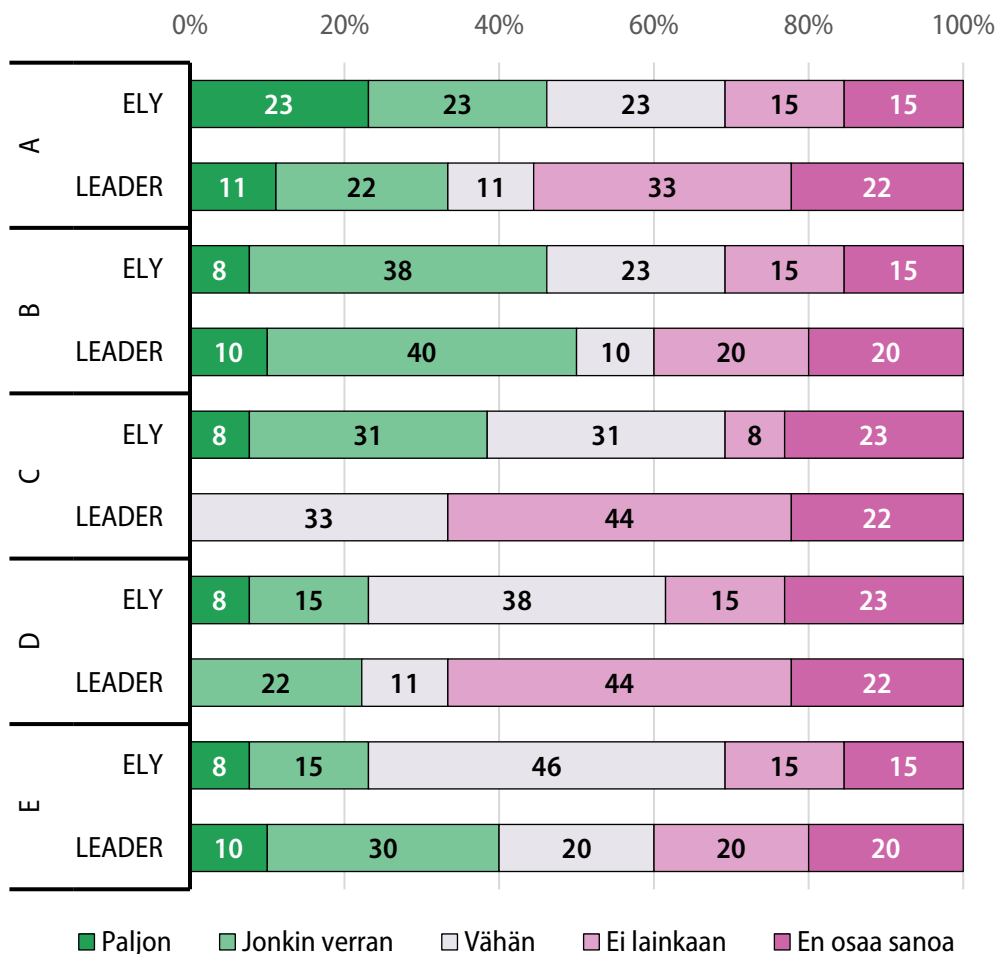
Selvityksessä toteutettu sidosryhmäkysely jakaantui kahteen vastaajaryhmään: ELY-keskusten edustajiin ja Leader-ryhmiin. Seuraavassa kuvassa on esillä **sidosryhmien näkemykset** liittyen maaseutuohjelman (2014–2022) toimenpiteiden käytöstä saariston kehittämiseen. Vastausjakaumasta nähdään, että sidosryhmän näkökulmasta maaseutuohjelman toimenpiteet ovat tukeneet saariston kehittämistä alueilla pääsääntöisesti jonkin verran tai vähän. Maaseutuohjelman toimenpiteistä

yritystukitoimenpiteet ja yhteisöjen kehittämishankkeet ovat vastanneet parhaiten saariston kehittämiseen vastaajien mielestä. Vastausjakauma osoittaa myös sen, että näkemykset eroavat jonkin verran vastaajaryhmien välillä. ELY-keskusten edustajat näkevät Leader-ryhmien edustajia myönteisemmin erityisesti ympäristötoimenpiteiden, mutta jossain määrin myös yritystukitoimenpiteiden käytön saariston kehittämiseen. Leader-ryhmät puolestaan näkevät ELY-keskusvastaajia useammin investointituen käytön tukevan saariston kehittämistä.

Kuvio 12. Sidosryhmien näkemykset maaseutuohjelman toimenpiteiden käytöstä saariston kehittämiseen. ELY+LEADER-vastaukset eroteltu kuvassa.

A=Yritystukitoimenpiteet, B=Yhteisöjen kehittämishankkeet, C=Ympäristötoimenpiteet, D=Koulutus ja tiedonvälitys ja E=Investointituet (n=22-23).

Missä määrin seuraavia maaseutuohjelman (2014–2022) toimenpiteitä on käytetty saariston kehittämiseen alueellanne?

Sanallisissa tarkennuksissa korostuu käytännössä kaksi asiaa. Saariston kehittäminen ei eroa erityisemmin muille alueille kohdistuvasta maaseudun kehittämisestä, mm. ”maaseudun tuissa ei ole jaoteltu alueita saaristoon ja muihin, vaan käytössä on Maaseutu-kaupunki-luokitus”. Näin ollen saaristoasiat eivät näy vastaajien mielestä erityisemmin erillisenä näkökulmana maaseutuohjelman toimenpiteissä. Toisaalta vaikka saaristo kuuluisikin priorisoituun alueeseen, näiltä alueilta sanottiin tulevan hakemuksia vain vähän, ja hankkeet ovat usein pieniä. Vastauksista on josain määrin havaittavissa myös se, että osa sidosryhmiä katsoo saaristoasiaa pitkälti vain saarien näkökulmasta, eikä erityisemmin tunnista mantereella sijaitsevia rannikkoalueita (jotka eivät ole saarissa) myös tässä yhteydessä käsiteltäviksi.

Sidosryhmänäkökulmaa selvitettiin myös siihen, **millä tavoin saariston kehittämistä on edistetty maaseutuohjelman eri toimenpiteillä ja toimeenpanossa alueilla**. Sidosryhmien mielestä saariston kehittämistä on edistetty maaseutuohjelman (2014–2022) eri toimilla monipuolisesti ja erityisesti matkailun, perusinfran sekä yritystoiminnan osalta. Matkailun kehittämiseen on panostettu saaristoalueilla sekä yritysten investointihankkeiden että yritysryhmähankkeiden avulla. Lisäksi on tuettu yleishyödyllisiä investointeja, kuten vaellusreittien ja muun perusinfran parantamista, sekä pienvenesatamien kunnostusta. Matkailusektorin investoinneista nähtiin ison osan kohdistuneen saaristoalueille, ja matkailuyritysten investointien kokonaisrahoitusta pidettiin merkittävänä. Sidosryhmät pitivät panostusta merkittävänä myös laajakaistainvestointeihin, joita on tuettu elpymisvaroista. Näiden avulla on rakennettu kattavasti verkkoyhteyksiä saaristoon, minkä nähtiin parantavan sekä vakituisten asukkaiden että mökkiläisten mahdollisuuksia etätööhön ja lisää alueen vetovoimaa sekä elinvoimaa. Myös vesienhoitoa tukevat toimet nähtiin merkittäviksi.

Sidosryhmänäkökulmasta käsiteltiin myös Leaderin toimintaa. Leader-ohjelman kautta on tuettu erityisesti yleishyödyllisiä investointeja joissakin saaristokohteissa, kuten kyläsatamien ja yhteisöllisyyttä tukevien tilojen kehittämistä. Yritystoiminnan kehittäminen, yhteisöllisyyden vahvistaminen sekä lähiruuan ja matkailun elinkeinollinen kehittäminen nähtiin keskeisiksi teemoiksi saariston kehittämistoimissa.

Case: Septiverkosto kuntoon (SeVeKu)

Septiverkosto kuntoon (SeVeKu-hanke) edustaa selvityksen tapaustutkimusten joukossa saaristo-ohjelman luontoon ja ympäristöön kohdistuvaa teemaa.

Pidä Saaristo Siistinä ry (PSS ry) on valtakunnallinen vuonna 1969 perustettu veneilijöiden ja vesilläliikkujien ympäristöjärjestö, joka edistää vesistöjen ja saariston puhtautta sekä kestäväää käyttöä. Yhdistys toimii saaristo- ja rannikkoalueilla sekä Järvi-Suomessa. Se huolehtii muun muassa veneilijöiden ja retkeilijöiden jätehuollosta, järjestää siivoustalkoita, ylläpitää roska- ja septijätehuoltopisteitä sekä kampanjoi vesistöjen ja luonnon suojelun puolesta. Tavoitteena on vähentää roskaantumista ja rehevöitymistä sekä turvata puhdas ja viihtyisä saaristo kaikille käyttäjille.

Septiverkosto kuntoon:

- Rahoittaja: Kaakkois-Suomen ELY-keskus
- Toimenpide: Kehittämishanke (2014-2022)
- Alatoimenpide: 7.5 Vapaa-aika ja matkailuinvestoinnit
- Hankkeen kesto: 3.6.2019 – 6.4.2021
- Hankkeen toteuttaja: Pidä Saaristo Siistinä ry (PSS ry)
- Hankkeen toteutunut rahoitus (julkinen 71 935 euroa) kokonaisbudjetti 98 950 euroa.

PSS ry:n toiminta keskittyy vesillä liikkujien ympäristötietoisuuden lisäämiseen ja konkreettisiin toimiin, kuten jäteasemien, kuivakäymälöiden ja imutyhjennyslaitteistojen rakentamiseen ja ylläpitoon. SeVeKu-hanke osui siten yhdistyksen toiminnan ytimeen ja se tuki yhdistyksen tekemää työtä tarjoamalla turvallista ja toimintavarmaa ratkaisua, jotka edistävät kestäväää virkistyskäyttöä ja vesistöjen hyvää tilaa. SeVeKu-hankkeen tavoitteena oli parantaa veneilijöiden jätehuoltopalveluja Etelä-Saimaalla sijoittamalla kaksi uutta kelluvaa käymäläjätteen imutyhjennyslaitteistoa Ruuho- ja Satamo-saarten läheisyyteen. Hanke toteutettiin yhteistyössä Etelä-Karjalan virkistysalueasäätiön kanssa.

Hankkeen käynnistyessä vuonna 2019 aluksi imutyhjennyslaitteiden valmistaja kilpailutettiin ja valittiin. Laitteistot valmistettiin kotimaisen Oy HL-Metal Ab:n toimesta. Vuoden 2020 alussa tapahtui laitteiston valmistus ja samalla määriteltiin tarkkoja sijoituspaikkoja laitteistolle. Veneilykauden 2020 alkaessa laitteistot asennettiin paikoilleen ja tämän jälkeen laitteiston toimintaa ja kuntoa seurattiin koko ajan. Näiden asennettujen septien käyttö oli maksutonta. Hanke päättyi sitten veneilykauden päätteeksi. Toimintahäiriöitä ei ole raportoitu laitteissa, vaan ne ovat toimineet hyvin myös hankkeen päättymisen jälkeen.

Tehdyillä uudistuksilla varmistettiin, että PSS ry:n imutyhjennyslaitteverkosto on veneilijöiden käytössä jatkossakin hankkeen kohdealueella. Saimaan imutyhjennysverkoston vastaanottokapasiteetti kasvoi merkittävästi. Laitteistot korvasivat vanhat, huonokuntoiset imutyhjennysasemat, ja oli siltäkin osin osa kestävästä kehitystä. Toimintavarimat imutyhjennyslaitteet ovat tärkeitä, sillä toimintaympäristö on hyvin haavoittuvainen.

Hankkeessa oli tarkoitus varustaa laitteisto täyttymistä valvovilla sensoreilla sekä kävijälaskureilla, mikä olisi helpottanut huollon ajoittamista ja tarkan käyttödatan keräämistä. Kävijälaskuria ja täyttöastesensoria käyttöönoton mahdollisuuksia selvitettiin hankkeen aikana, mutta ne osoittautuivat liian kalliiksi toteuttaa. Laitteistojen käyttöä seurattiin muutoin kuin kävijälaskureilla. Kokonaisuudessaan näistä kahdesta käyttöönotetuista septistä imettiin noin 11 600 litraa käymäläjätettä veneilykauden 2020 aikana. Kävijämäärästä voidaan tehdä vain arviota pohjautuen keskimääräiseen yksityisveneeseen septisäiliön tilavuuteen (noin 40 litraa). Sen perusteella käyntien määrä olisi noin 300. Vaikutusta voidaan arvioida karkeasti myös sillä, että miten nyt kerätyn käymäläjätteen päästäminen vesistöön vaikuttaisi vesistöön, eli millaisen kasvupotentiaalia se antaisi levälle. Periaatteessa näiden käymäläjätteen ei pitäisi joutua vesistöön vaikkei septejä olisikaan, mutta mikäli näin kävisi, niin kahdella hankkeessa asennetuilla septillä olisi ehkäisty kymmenien tuhansien kilojen kasvupotentiaali levän syntymiselle. Eli hankkeella oli osaltaan vesiensuojelua parantava vaikutus.

Vesiympäristön suojelun lisäksi hanke on edistänyt myös matkailua. Sen myötä on nyt tarjolla palvelu vesireitin varrella ja se tukee omalta osaltaan Saimaa-brändiä. Hanke tukee vesillä liikkumisen ympäristöystävällistä kehittymistä, se viestii myös imagollisesti ympäristömyönteisestä ja aikaansa seuraavasta alueesta. Lisäksi tarjoamalla kattava ja toimiva verkosto, mahdollistetaan se, että veneilijät pystyvät paremmin toimimaan käymäläjätevesien osalta vesillä oikein, turvallisesti ja lainmukaisesti.

Hanke on saanut osittain jatkoa myöhemmin. Parhaillaan on päättyvässä Järvi-Suomen septi- ja pilssivesiverkostokartoitus. Se on Pohjois-Karjalan ELY:n rahoittama 2-vuotinen selvityshanke (EAKR). Siinä on kierretty esimerkiksi 68 vierasvenesatamaa (Etelä- ja Pohjois-Savo sekä Pohjois-Karjala) ja tarkistettu, että onko niissä käytössä imutyhjennuslaitteet ja missä kunnossa ne ovat. Veneilijöiden näkemyksiä on myös kartoitettu teemaan liittyen tarkemmin. Lisäksi PSS ry on saanut hankkeen jälkeen toteutukseen kaksi uutta septiä eduskunnan joululahjarahalla Mikkelin lähistölle Luonterille ja toinen on vielä sijoittamatta. Näissä on voitu hyödyntää SeVeKu-hankkeessa saatua kokemusta hyväksi.

3.3 Saaristo-ohjelman edistäminen maaseutuohjelman kautta

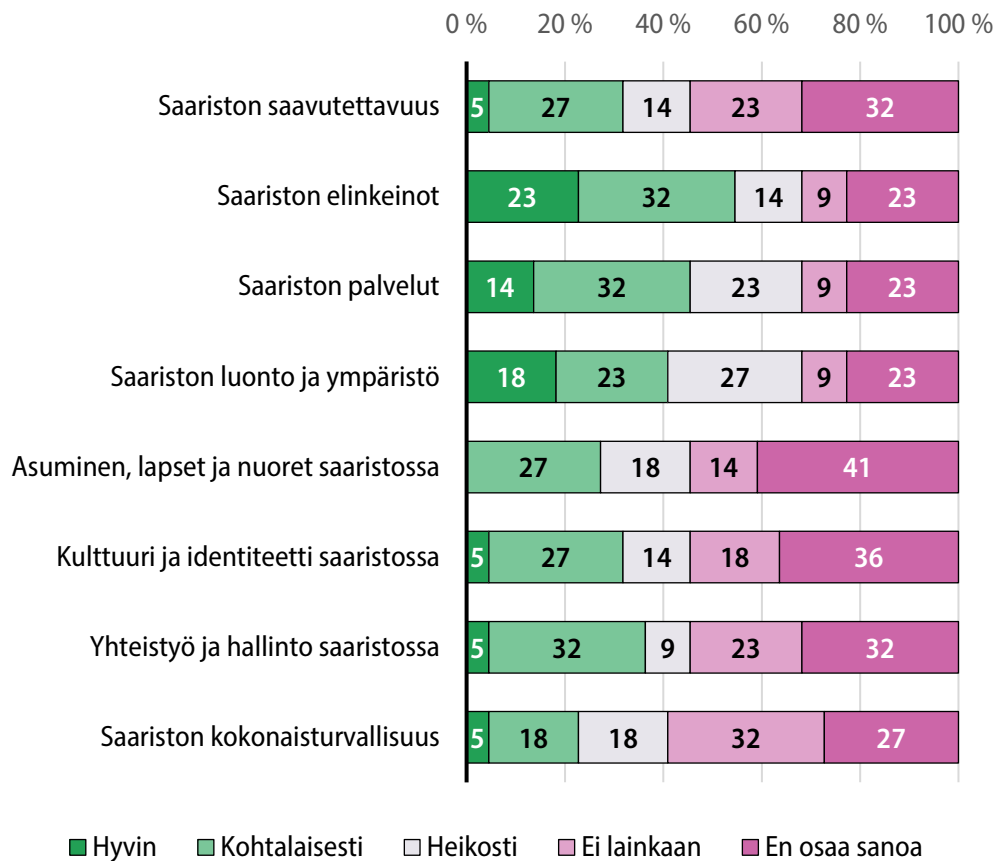
Tässä luvussa keskitytään käsittelemään saaristo-ohjelman edistämistä maaseutuohjelman avulla. Keskeisiä näkökulmia ovat siten saaristo-ohjelmien teemojen näkyminen maaseutuohjelmassa rahoitetuissa toimenpiteissä ja tuloksissa. Lisäksi tarkastelussa ovat haasteet toimimisessa saaristoympäristössä ja kehittämistarpeet, joita on nähty, jotta toiminta olisi entistä tuloksellisempaa.

Seuraavassa kuvassa on esillä **sidosryhmien näkemykset** saaristo-ohjelmien teemojen näkymisestä maaseutuohjelmasta rahoitetuissa hankkeissa. Maaseutuohjelman toimenpiteet ovat kokonaisuudessaan näkyneet rahoitetuissa hankkeissa melko heikosti. Teemoista parhaiten näkyy saariston elinkeinot. Seuraavaksi vahvimmin maaseutuohjelmasta rahoitetuissa hankkeissa on nähtävissä saaristo-ohjelman teemoista palvelut sekä saariston luonto ja ympäristö. Saariston

kokonaisturvallisuus sekä asuminen, lapset ja nuoret saaristossa ovat saaristo-ohjelmien teemoja, jotka on nähty toteutuneen melko heikosti maaseutuohjelmasta rahoitetuista hankkeista.

Kuvio 13. Sidosryhmien näkemykset saaristo-ohjelmien teemojen näkymisestä maaseutuohjelmasta rahoitetuissa hankkeissa. (n=22-23).

Kuinka hyvin seuraavat Saaristo-ohjelmien (2016–) teemat näkyvät maaseutuohjelmasta rahoitetuissa hankkeissa alueellanne/toiminta-alueellanne?

Kokonaisturvallisuuden ja saaristossa asumisen teemaan on kuitenkin kohdistunut myös hanketoimintaa. Seuraava case-tarkastelu tuo hyvin esille myös sen, että nämä teemat voivat yhdistyä hyvin luontaisesti toisiinsa.

Case: Turvallinen maaseutu – arjen turvaa

Turvallinen maaseutu – arjen turvaa (-hanke) edustaa selvityksen tapaustutkimusten joukossa saaristo-ohjelman asumisen ja kokonaisturvallisuuden teemoja.

Savonrannan sopimuspalokunta (Savonrannan VPK) on perustettu vuonna 1938. Savonranta kuuluu Savonlinnan seutukuntaan ja Savonrannan VPK on yksi Etelä-Savon pelastuslaitoksen sopimuspalokunnista. VPK:lla on vuosittain noin 100 tehtävää ja hälytykset koskevat enimmäkseen tulipaloja, maastopaloja, tieliikenneonnettomuuksia ja vahingontorjuntatehtäviä (www.pelastustoimi.fi/etela-savo/sopimuspalokunnat).

Turvallinen maaseutu – arjen turvaa:

- Rahoittaja: Piällysmies ry
- Toimenpide: Kehittämishanke (2014-2022)
- Alatoimenpide: 7.4 Maaseudun palvelut
- Hankkeen kesto: 1.9.2015 – 17.6.2020, jatkui muutospäätöksellä 14.1.2021 saakka
- Hankkeen toteuttaja: Savonrannan Vapaa Palokunta ry
- Hankkeen toteutunut rahoitus (julkinen 59 206 euroa) kokonaisbudjetti 84 580 euroa.

Savonrannan VPK toteutti vuosina 2015–2020 Turvallinen maaseutu – arjen turvaa -hanketta, jonka tarkoituksena oli Savonlinnan pohjoisosissa (Savonranta ja Kerimäki) ja Enonkosken kunnan alueella sijaitsevilla maaseututaajamissa ja kylissä olevien kotien ja kesämökkien turvallisuusriskien kartoittaminen sekä asukkaiden turvallisuustietoisuuden lisääminen. Turvallisuuspalvelut ovat usein maaseudulla (sekä saaristoalueilla) kaukana ja arjen häiriötilanteisiin varautuminen voi olla haastavaa. Hankkeella pyrittiin vastaamaan tähän haasteeseen. Hankkeessa tehtiin yhteistyötä pelastuslaitoksen kanssa, josta saatiin hankkeeseen henkistä tukea, tiloja ja kalustoa käyttöön. Hankkeessa tehtiin myös yhteistyötä paikallisten yhdistysten ja kuntien kanssa.

Hankkeen toimenpiteisiin kuului kotien ja kesämökkien turvallisuusriskien kartoitus, pelastussuunnitelmien laatiminen kylätaloille, omatoimisen palotarkastuksen opastus sekä turvallisuuskasvatus lapsiperheille, nuorille ja ikäihmisille. Lisäksi järjestettiin koulutuksia ja harjoituksia varautumisesta normaaliolojen häiriötilanteisiin. Turvallisuuskasvatusta kohdennettiin erityisesti lapsiperheille, nuorille ja vanhuksille, jolloin tarkoitus oli parantaa perheiden varautumisoosaamista ja edistää turvallisuuskäyttäytymistä. Hankkeessa korostettiin myös kyläyhdistysten merkitystä kylien turvallisuuden vastaajana.

Hankkeessa tehdyssä turvallisuusriskien kartoituksessa tehtiin mm. kotien ja kesämökkien riskien arviointia ja annettiin ohjeistusta aiheeseen liittyen. Toteutetut tilaisuudet olivat tärkeitä tiedon levittämisessä. Hankkeessa tehtiin myös jonkin verran käyntejä ihmisten luona, mutta tämä ei ollut systemaattista toimintaa. Näille käynneillä mm. vaihdettiin palovaroittimien paristoja ja muutenkin havainnoitiin turvallisuusympäristöä.

Hankkeen yhtenä toimenpiteenä oli pelastussuunnitelmien laatiminen kylätaloille ja opastus niiden käyttöön. Tässä työssä onnistuttiin puolitain, sillä pelastussuunnitelmia saatiin tehtyä tavoitteena olleesta kymmenestä puolet. Varautumiskoulutukset ja -harjoitukset muodostivat myös yhden osan hankkeen toiminnasta. Koulutuksia ja harjoituksia järjestettiin kylätaloilla ja ne pitivät sisällään mm. alkusammutuskoulutusta ja ensiapukoulutusta sekä muuta varautumista. Hankkeen aikana toteutettiin yhteensä 359 koulutustilaisuutta tai neuvontatapahtumaa. Tilaisuuksiin osallistui yhteensä 5704 eri henkilöä ja osallistumiskertoja oli 6 622. Arvion mukaan vakinaisista savonrantalaisista asukkaista kohdattiin hankkeen välityksellä noin 80 % ja kesäasukkaista noin kolmasosa.

Hankkeen vaikutuksesta on lisätty erityisesti asukkaiden turvallisuustietoutta. Turvallisuusajattelu ja ajattelu varautumisesta häiriötilanteisiin on selvästi kasvanut, ja mielenkiintoa siihen on entistä enemmän. Viimeistään viime vuosien aikana on herätty asiaan ja ollaan kiinnostuneita siitä, mitä käytännön toimia voidaan tehdä. Eli voidaan sanoa, että hankkeen kohderyhmät ovat nykyään valmiimpia toimimaan poikkeus-tilanteissa. Varautumisen merkitys ymmärretään paremmin ja kylätalojen kehittäminen tässä merkityksessä on ymmärretty. Samalla

yhteisöllisyys on kasvanut. Varautumisen teemassa on toteutettu koulutustilaisuuksia hankkeen päättymisen jälkeen paljon, myös pelastuslaitoksen nimissä. Eli turvallisuustietoisuuden kasvaminen on jatkunut hankkeen jälkeenkin. On nähtävissä, että ajatus omasta ja ympäristön turvallisuudesta on herännyt kohderyhmissä, mikä on näkynyt siinä, että nykyään kysytään aikaisempaa enemmän ohjeita erilaisiin asioihin ja tilanteisiin ja kysyntää koulutuksille on. Lisäksi asuin ympäristön vaarakohteiden kartoittamisella on kohennettu ja ennaltaehkäisty asukkaiden turvallisuutta. Turvallisuuden tunne myös parantaa elämisen laatua.

Toiminta on saanut jatkoa. Hankkeen jälkeen VPK on toteuttanut Kylien varautuminen häiriötilanteisiin -hankkeen, jossa oli mukana paljon Arjen turvaa -hankkeen ansiosta aktivoituneita kyliä. Tässä uudessa hankkeessa järjestettiin yhteensä 102 luento-, koulutus- ja neuvontatilaisuutta, joihin osallistui yhteensä 2 944 henkilöä. Hankkeessa aiheina olivat varautuminen häiriötilanteisiin, kotivara, ensiapukoulutus, kyberturvallisuus ja kylien turvallisuus. Alueella olleisiin yleisötapahtumiin laadittiin turvallisuussuunnitelmia ja kyläturvallisuussuunnitelma laadittiin kahdelle kylälle. Lisäksi vastaavalla teemalla olevia hankkeita on syntynyt myös muualle Suomeen Arjen turvaa -hankkeen jälkeen, mm. Arjen turva -kehittämishanke Pohjois-Savon Kylät ry:n toteuttamana.

Kehittämishankkeiden ja yritystukihankkeiden edustajilta kysyttiin myös saaristo-ohjelmien teemojen näkymisestä maaseutuohjelmasta rahoitetuissa hankkeissa (ks. liitteessä kuvat vastausjakaumista). Kokonaisuudessaan hankkeiden edustajat ovat nähneet sidosryhmiä hieman myönteisemmin saaristo-ohjelmien teemojen näkymisen hankkeissa. Sidosryhmien tapaan tässäkin esille nousee **saariston elinkeinot**, erityisesti yritystukihankkeiden näkökulmasta. Yritystukihankkeissa hankkeiden osuvuus saariston palveluihin vaikuttaa myös hieman paremmalta verrattuna kehittämishankkeisiin. Muissa saaristo-ohjelmien teemoissa erot eivät kasva kovin merkittäviksi kehittämishankkeiden ja yritystukihankkeiden välillä. Kokonaiskuvassa saaristo-ohjelmien kehittämisteemoista saariston elinkeinot -teema näkyy hankkeiden tuloksissa selvästi vahvimmin ja saariston palvelut -teema sijoittuu kaksoseksi. Saariston luonto ja ympäristö tulee kolmantena. Saariston kokonaisturvallisuus, saariston saavutettavuus sekä yhteistyö ja hallinto saaristossa muodostavat hankkeiden tulosten valossa heikoimmin edistettyjen teemojen kolmikon. Monissa

teemoissa EOS/ei tavoitteena hankkeessa -vastausten osuus on suuri, minkä vuoksi on tärkeää huomata, että kaikki hankkeet eivät ole edes pyrkineet tiettyjä teemoja edistämään. Yritystukihankkeiden vastaajissa on kokonaisuudessaan enemmän en osaa sanoa -vaihtoehdon valinnoita.

Kehittämishankeselvityksessä tiedusteltiin hankkeiden edustajilta, **miten saaristo-ohjelmien teemat näkyvät heidän hankkeiden tuloksissa**. Kyselyvastaajien mukaan saaristo-ohjelman kehittämisteemat näkyvät hanketoiminnassa hyvin konkreettisesti ja monipuolisesti. Ensinnäkin **digitaalinen saavutettavuus ja tietoliikenneyhteydet** korostuivat: laadukkaat ja toimivat laajakaistayhteydet mahdollistavat etätöiden, mökkien etävalvonnan, yritystoiminnan sekä netin kautta käytettävät palvelut myös harvaan asutuilla alueilla. Vastaajat painottivat, että ilman valokuitua syrjäisemmät saaristoalueet eivät pärjää, ja valokuituverkkojen rakentaminen oli keskeinen menestystekijä. **Saavutettavuus ja liikkuminen** nousivat myös vahvasti esiin. Saaristossa laiturit ja vesireittien rakenteet nähtiin elintärkeiksi – ”Saari ilman laituria on kuin mannerkylä ilman maantietä”. Laitureiden ja väylien rakentaminen sekä ylläpito parantavat yhteyksiä, turvallisuutta ja mahdollistavat niin asukkaiden kuin matkailijoiden liikkumisen. Esteettömät virkistysrakenteet ovat lisänneet saavutettavuutta myös erityisryhmille.

Palveluiden ja elinkeinon kehittäminen nousi myös esille vastauksissa. Hankkeet ovat lisänneet sekä olemassa olevien palveluiden käyttöä että tuoneet uusia palveluja, kuten matkailupalveluita ja -tuotteita, jotka hyödyntävät vesistöympäristöä. Lähiruokahankkeet ja luonnonhoitoyrittäjyyden tukeminen ovat vahvistaneet paikallista elinkeinoelämää ja identiteettiä. Metsästyseurat ja maatalousyritykset ovat hyötäneet ajanmukaisista tiloista, ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa on lisääntynyt.

Lisäksi kyselyvastaajat näkivät, että **ympäristö ja kestävä kehitys** ovat olleet tehtyjen julkaisujen ja useiden hankkeiden keskiössä. Vesistöjen, rantojen ja maiseman hoito sekä jätevesien hallinta ovat parantaneet luonnon monimuotoisuutta ja tukeneet kestävä elinkeinotoimintaa. Kulttuurin ja yhteisöllisyyden koettiin näkyvän esimerkiksi tapahtumien, kylätalojen ja yhteisten tilojen kehittämisessä. Paikallisen identiteetin kerrottiin vahvistuneen, ja kyläyhteisöt ovat saaneet uutta vireyttä esimerkiksi urheiluseurojen, vapaapalokunnan ja yhdistysten toiminnan kautta. Kulttuuriperinnön näkyväksi tekeminen ja yhteisölliset tilaisuudet ovat lisänneet vastaajien mielestä alueen vetovoimaa ja tunnettuutta.

Kehittämishankkeiden edustajien näkökulmasta kehittämisteemat kietoutuvat hanketoiminnassa yhteen: hankkeet ovat parantaneet infrastruktuuria, palveluita, turvallisuutta, elinkeinoja ja yhteisöllisyyttä sekä lisänneet alueen vetovoimaa.

Kyselyvastaajat näkevät, että saaristo-ohjelman tavoitteet toteutuvat käytännön tasolla ja luovat pohjaa elinvoimaiselle, houkuttelevalle ja turvalliselle saaristoyhteisölle.

Myös **yrittystukikyselyssä** selvitettiin hankkeiden edustajilta, **miten saaristo-ohjelmien teemat näkyvät heidän hankkeidensa tuloksissa**. Kyselyvastausten perusteella saaristo-ohjelmien teemat näkyvät yrityshankkeiden tuloksissa ennen kaikkea elinkeinon ja palveluiden kehittämisenä sekä paikoitellen ympäristö- ja saavutettavuusnäkökulmina. Vaikutukset ovat monipuolisia, mutta painottuvat vahvimmin yrittäjyyteen, verkostoitumiseen ja uusien palveluiden luomiseen.

Selvästi vahvimmin esiin nouseva teema on **Saariston elinkeinot**. Monet vastaajat kertovat hankkeiden synnyttäneen uutta liiketoimintaa, työpaikkoja ja palveluita saaristoon. Investoinnit ovat lisänneet elinkeinomahdollisuuksia ja toimineet kannustimena myös muille yrittäjille. Useat mainitsevat verkostoitumisen vahvistuneen sekä yritysten saaneen vakautta toimintaansa.

Saariston palvelut -teema näkyy monissa vastauksissa uusina tai laajennettuina palveluina, jotka palvelevat sekä paikallisia että matkailijoita. Esimerkkeinä mainitaan satamapalveluiden parantaminen, kulttuuritapahtumien järjestäminen, vuokraustoiminta ja yhteistyö muiden matkailuyrittäjien kanssa. Lisäksi on kehitetty palveluita, jotka tukevat viranomaistoimintaa ja mahdollistavat uudenlaisia elinkeinoja saaristossa.

Luonto- ja ympäristöteema tulee esiin erityisesti ekologisissa ratkaisuisissa, kuten sähköveneinvestoinneissa ja kierrätyksen kehittämisessä. Ympäristöarvoja on nostettu esiin myös esimerkiksi linnuston pönttöpesintää tukevan innovoinnin kautta. Joissain tapauksissa ympäristönäkökulmat liittyvät myös saavutettavuuden parantamiseen – esimerkiksi risteilyjen avulla luonnon kokeminen on tullut laajemmin mahdolliseksi.

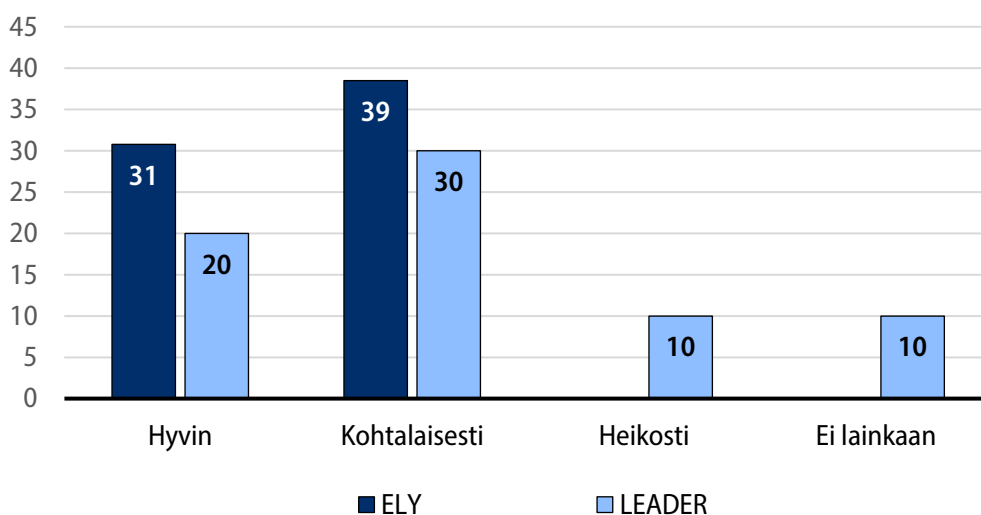
Saariston saavutettavuus ja **kokonaisturvallisuus** näkyvät vastauksissa vähäisemmässä määrin. Saavutettavuuden parantaminen mainitaan lähinnä liikenne- ja kuljetuspalveluiden sekä satamien kehittämisen yhteydessä. Kokonaisturvallisuutta käsitellään epäsuorasti esimerkiksi palveluiden laajentumisen ja investointien kautta, jotka voivat vaikuttaa alueen turvallisuuteen ja hyvinvointiin, mutta suoria mainintoja turvallisuudesta on vähän.

Monissa vastauksissa tuodaan esiin, että ohjelman teemat eivät ole olleet hankkeen tavoitteissa tai toimintaa ei ole varsinaisesti kohdistettu saaristoalueelle. Osa vastaajista kokee, ettei heidän hankkeensa liity suoraan saaristoon tai sen palveluihin.

Seuraavassa kuvassa on esillä **sidosryhmien näkemykset** siitä, kuinka hyvin maaseutuohjelman toimenpiteet ovat kokonaisuudessaan tukeneet saariston kehittämistä alueilla.

Kuvio 14. Sidosryhmien näkemykset siitä, miten hyvin maaseutuohjelman toimenpiteet ovat kokonaisuudessaan tukeneet saariston kehittämistä alueilla (n=21).

Kuinka hyvin maaseutuohjelman toimenpiteet ovat kokonaisuudessaan tukeneet saariston kehittämistä alueellanne? (%)

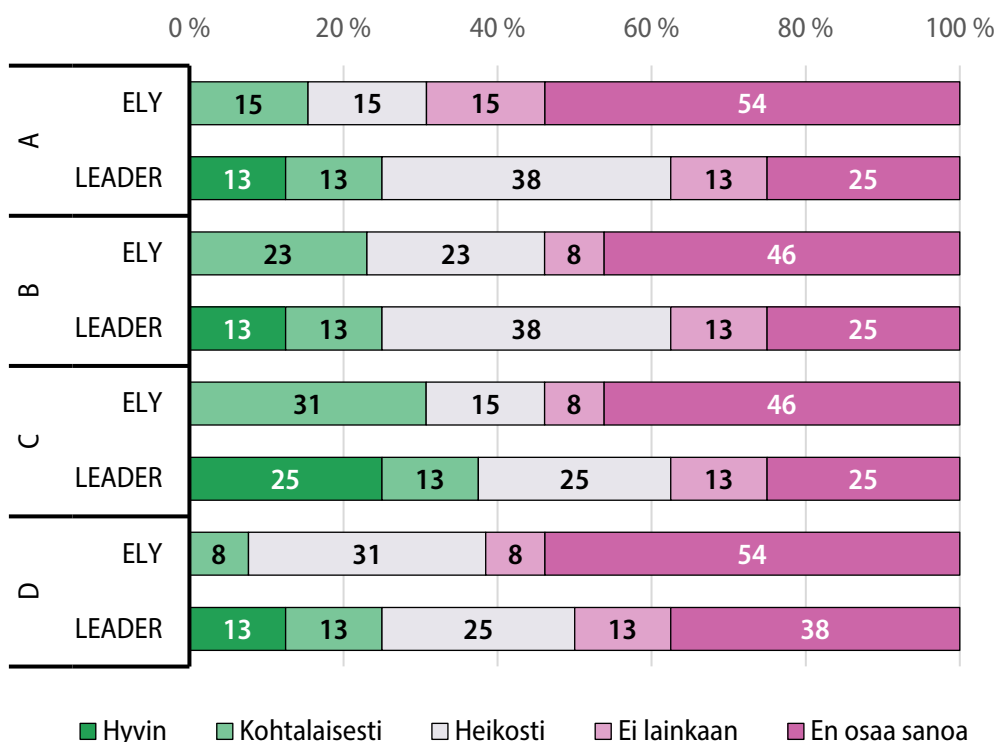
Kokonaisuudessaan maaseutuohjelman toimenpiteet ovat tukeneet **sidosryhmien edustajien** mielestä saariston kehittämistä monipuolisesti, mutta vaikutukset ovat vaihdelleet alueittain saariston erilaisen luonteen ja tarpeiden mukaan. Monissa kommentteissa tuotiin esille kuitenkin se, että heidän alueillaan on vähän saaristo-alueita, eikä siten toimenpiteitä ole tehty paljon saaristoon kohdistuen. Saaristoa kehittävästä toimista on hyvä esimerkki Etelä-Karjalan Geopark-toiminnan kehittäminen, joka on tuonut alueen kohteita näkyvämmiin esille ja reitistöjen kehittäminen on parantanut sekä paikallisten asukkaiden virkistysmahdollisuuksia että tukenut luonto- ja liikuntamatkailua. Sidosryhmävastausten perusteella voidaan sanoa, että maaseutuohjelman toimenpiteet ovat tukeneet saariston kehittämistä siellä, missä siihen on ollut tarvetta ja mahdollisuuksia. Vaikka osa alueista ei ole erityisesti painottanut saaristoa ohjelmissaan, on niilläkin saatu aikaan positiivisia vaikutuksia muun muassa saavutettavuuden, virkistyskäytön ja matkailun kehittämisen osalta.

Leader-ryhmien edustajien vastausten pohjalta voidaan todeta, että maaseutuohjelman toimenpiteet ovat kokonaisuudessaan tukeneet saariston kehittämistä monipuolisesti, mutta vaikutukset ovat vaihdelleet alueittain saariston erityispiirteiden ja tarpeiden mukaisesti. Konkreettisia tuloksia on saatu erityisesti satamien ja laitureiden kehittämisessä, mikä on lisännyt alueiden käyttöastetta ja houkuttelevuutta kesäaikaan. Esimerkiksi kylien matkailupotentiaali on kasvanut, ja kesätapahtumat ovat houkuttelleet runsaasti kävijöitä. Veturiyritysten toiminta on puolestaan tuonut kylille lisää asiakkaita, ja vesistöt ovat vetäneet puoleensa vapaa-ajan asukkaita. Monilla saaristoalueilla vakituisten asukkaiden määrä on vähentynyt, ja nykyiset toimenpiteet parantavat pääasiassa vapaa-ajan asukkaiden sekä virkistyskäytön mahdollisuuksia.

Yksi mielenkiintoinen kysymys **sidosryhmäkyselyssä** oli se, miten saaristo-ohjelman teemat ja tavoitteet näkyvät rahoitettavien hankkeiden valinnassa (ks. seuraava kuvio).

Kuvio 15. Sidosryhmien näkemykset siitä, miten saaristo-ohjelman teemat ja tavoitteet näkyvät hankkeiden valinnassa. A=Hankkeiden valintakriteereissä, B=Hakijoiden ohjeistuksessa, C=Rahoituspäätöksissä ja D=Hankkeiden seurannassa ja raportoinnissa (n=21).

Miten saaristo-ohjelman teemat ja tavoitteet näkyvät rahoitettavien hankkeiden valinnassa?

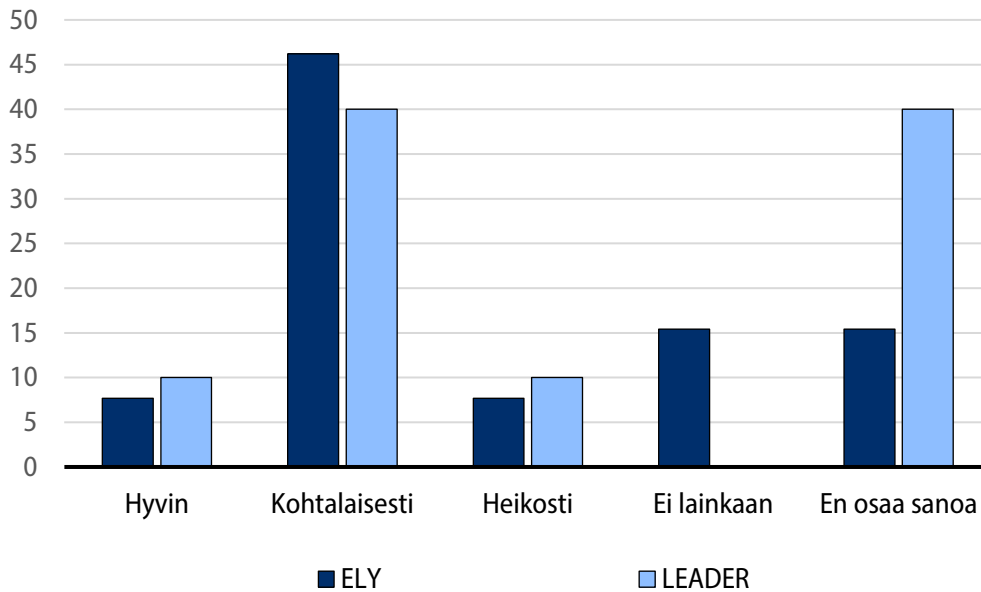
Vastaukset osoittavat ensinnäkin sen, että yllättävän suuri osa sidosryhmävastajista ei osannut ottaa kantaa esitettyyn kysymykseen. Tämä kertonee omaa kieltään jossain määrin siitä, että saaristo-ohjelman teemat ja tavoitteet tiedostetaan yleisesti ottaen suhteellisen heikosti vastaajajoukossa, mutta myös toisaalta siitä, ettei hankkeiden eri rahoitusprosessin vaiheet ole niin tuttuja vastaajille, jotta niihin voidaan ottaa kantaa. Leader-ryhmät vaikuttaisivat olevan ELY-keskuksen edustajia paremmin kartalla teemojen ja tavoitteiden näkymisestä hankkeiden valinnassa. Kokonaisuudessaan saaristo-ohjelman teemat ja tavoitteet näkyvät rahoitettavien hankkeiden valinnassa joko heikosti tai kohtalaisesti, erityisesti ELY-keskusten edustajien joukossa. Parhaiten saaristo-ohjelman teemat ja tavoitteet näkyvät rahoituspäätöksissä. Heikoiten puolestaan hankkeiden seurannassa ja raportoinnissa.

Sidosryhmien sanallisissa tarkennuksissa korostuu lähinnä se, ettei saaristoa ole huomioitu mitenkään erillisesti, vaan se on osana muuta maaseudun kehittämistoimintaa: *"rahoitettavien hankkeiden painotukset tulevat alueellisesta maaseudun kehittämissuunnitelmasta, jossa ei ole eritelty saariston asioita."* Samoja teemoja ja tavoitteita tunnistetaan kyllä maaseutuohjelmasta, mutta ne eivät näy mitenkään erityisesti saariston näkökulmasta. Saaristoa ei siten useinkaan eriytetä muusta maaseudusta strategioissa. Harvoissa tapauksissa, joissa saariston on kerrottu näkyvän erikseen, tuodaan esille se, että yritystuen valintakriteerit eivät tukeneet pienten saaristohankkeiden valintaa. Kehittämishanketuessa valintakriteerien kerrottiin näkyvän paremmin, koska saaristo oli strategiassa nimetty yhdeksi priorisoiduksi kohteeksi tavoitteissa. Tässäkään tapauksessa saaristo ei näkynyt kuitenkaan seurannassa erikseen.

Kokonaisuudessaan ELY-keskusedustajien ja Leader-ryhmien edustajien näkemys saaristo-ohjelman tavoitteiden integroimisesta maaseutuohjelman rahoituspäätösten prosessiin on kuitenkin myönteinen, sillä suurin osa on kokenut, että maaseutuohjelman toimenpiteet ovat kokonaisuudessaan tukeneet saariston kehittämistä kohtalaisesti (ks. seuraava kuvio).

Kuvio 16. Sidosryhmien näkemykset siitä, kuinka hyvin saaristo-ohjelman tavoitteet on kokonaisuudessaan integroitu maaseutuohjelman rahoituspäätösten prosessiin (n=22-23).

Kuinka hyvin maaseutuohjelman tavoitteet on kokonaisuudessaan integroitu maaseutuohjelman rahoituspäätösten prosessiin? (%)

Yksi selvityskysymys käsillä olevassa selvityksessä liittyi mahdollisiin ristiriitoihin. Sidosryhmiltä kysyttiin heidän näkemystään siitä, onko maaseutuohjelman toteutuksessa ja tukien rajauksissa ristiriitoja suhteessa saaristopolitiikan/saaristo-ohjelman tavoitteisiin. Pääsääntöisesti sidosryhmät (ELY ja Leader-ryhmät) ovat nähneet, ettei tukien rajauksissa ole erityisemmin ollut ristiriitoja suhteessa saaristopolitiikan ja saaristo-ohjelman tavoitteisiin. Samansuuntaisia havaintoja saatiin toteutetuissa haastatteluissa sidosryhmille ja tuensaajille. Yksittäisinä havaintoina sidosryhmät toivat esille mm. seuraavat asiat:

- Ohjelmakauden 2014–2022 valintakriteerit eivät suosineet pieniä saariston toimijoita. Nyt toimivat paremmin. Suurin syy, ettei toimia ole toteutettu maaseutuohjelmalla, on kuitenkin se, ettei saaristohakemuksia ole ollut.
- Rakennetukien yksikkökustannusjärjestelmässä oli saariston kustannuksia kompensoiva korotus, joka poistui säädöksistä. Tavanomaisen kustannustason määrittely on hankalaa, kun toimijoita on vähän ja matka-ajat saaristoon pitkiä. Ympäristösopimusten

yksi ja yhteinen tukitaso ja sopimusehdot eivät ole huomioineet poikkeuksellisia olosuhteita (eläinten kuljetus ja huolto saariin on kallista ja työlästä)

Selvityksen tiedonhankinnassa kysyttiin myös mahdollisista haasteista saariston kehittämisessä maaseutuohjelman avulla. Sidosryhmänäkökulmasta suurimmat haasteet vaikuttavat liittyvän pääsääntöisesti yleiseen kehityskulkuun maaseutualueilla. Seuraava tiivistys kuvaa hyvin esille nousseita asioita:

- Väestön ja aktiivisten toimijoiden vähäisyys, ikärakenne: Saaristoalueilla asuu vain vähän ihmisiä, ja kohderyhmä on pieni. Ikääntyvä ja vähenevä väestö vaikeuttaa aktiivisten toimijoiden löytymistä ja aiheuttaa väsymystä niille harvoille, jotka toimivat kehittämisen eteen. Paikallisten toimijoiden resurssit ovat rajalliset, ja talkooväen sekä yhteisöissä toimivan väen määrä ei riitä kattamaan kaikkia tarpeita.
- Toimijoiden ja yrittäjien puute: Sekä yrityksiä että kehittäjätahoja on vähän, ja niiden resurssit ovat rajalliset. Yritykset ovat usein hyvin pieniä, ja monialaisuus sekä lyhyt kesäsesonki rajoittavat kehittämismahdollisuuksia. Yritystoiminta saaristossa on pääosin kausiluonteista, mikä nostaa kynnystä uusien yritysten perustamiseen ja vähentää halukkuutta tehdä isoja investointeja alueelle.
- Kieliraja ja verkostojen erillisuus: Ruotsinkielisen saariston verkostot toimivat omissa piireissään, mikä heikentää laajempaa yhteistyötä ja kehittämistoimien vaikuttavuutta koko alueella.
- Paikallisten ja matkailijoiden tarpeiden yhteensovittaminen: Matkailun kehittäminen ja paikallisten asukkaiden näkemykset eivät aina kohtaa, mikä vaatii aktiivista osallistamista ja yhteistä suunnittelua.
- Hitaasti etenevä laajakaistarakentaminen: Digitaalinen saavutettavuus on edelleen haaste, mikä rajoittaa sekä asukkaiden että yritysten toimintaedellytyksiä.
- Yhteyksien ja saavutettavuuden haasteet.

Myös kehittämishankekyselyssä tiedusteltiin **hankkeiden edustajilta** sitä, ovatko he kohdanneet **haasteita maaseutuohjelmasta rahoitetussa hanketoiminnassa, jotka liittyvät toimimiseen/ kehittämiseen saaristoalueilla**. Vastausten perusteella osa hanketoimijoista on kohdannut merkittäviä haasteita maaseutuohjelmasta rahoitetussa hanketoiminnassa saaristoalueilla, kun taas osa vastaajista kertoo kaiken sujuneen hyvin ilman suurempia ongelmia, tai että ne on pystytty ratkaisemaan. Haasteita on esiintynyt erityisesti kustannusten, byrokratian,

rahoituksen, hallinnollisten prosessien ja vapaaehtoistyön saatavuuden osalta, mutta kaikilla toimijoilla niitä ei ole ollut tai ne on kyetty ratkaisemaan. Esiintyneet saaristoalueilla toimimiseen liittyvät haasteet jakautuvat seuraaville osa-alueille.

Korkeammat kustannukset:

- Saaristossa rakentaminen on selvästi kalliimpaa (arvioiden mukaan 30–40 % kalliimpaa), ja vesistöjen ylitykset sekä alitukset tekevät verkon rakentamisesta erityisen haastavaa.

Rahoitus ja tukiehdot:

- Leader-ryhmien tukiprosentit ovat olleet saaristossa matalampia kuin mantereella, jolloin omarahoituksen tarve kasvaa. Myös rahoituksen byrokraattisuus ja tukiehtojen monimutkaisuus aiheuttavat turhaa työtä ja kustannuksia. Tukien maksatuksen viivästyminen pakottaa yhdistykset ottamaan lainaa tai järjestämään muuta rahoitusta hankkeen alkuvaiheessa.

Hallinnolliset ja käytännön esteet:

- Lupaprosessit, maanomistusolosuhteet (esim. vesijättömaat, osakaskunnat) sekä pitkät etäisyydet ja korkeat kuljetuskustannukset vaikeuttavat toimintaa. Joissakin tapauksissa talkootyön varaan rakentuva toteutus on koettu riskitekijäksi, sillä vapaaehtoisten saatavuus on ratkaisevaa.

Ympäristöön liittyvät haasteet:

- Väylien syventäminen ja ylläpito, joita vaaditaan maaperän nousun vuoksi, vaatii säännöllistä rahoitusta, jota ei aina ole saatavilla. Tämä vaikuttaa suoraan alueen turvallisuuteen ja houkuttelevuuteen.

Näiden lisäksi tuotiin esille muutamia teemoja, jotka eivät varsinaisesti liity saaristossa toimimiseen ja ovat luonteeltaan enemmän yleisiä haasteita. Näitä haasteita on esiintynyt kokonaisuudessaan vähäisessä määrin.

Yritystukikyselystä puolestaan välittyy kuva, että suuri osa vastaajista ei ole kohdannut merkittäviä haasteita maaseutuohjelmasta rahoitetussa hanketoiminnassa saaristo-, vesistö- tai rannikkoalueilla. Muutamat vastaajat kuitenkin nostavat esiin yksittäisiä haasteita, jotka liittyvät osittain samoihin saaristoalueiden erityispiirteisiin kuin kehittämishankkeidenkin kohdalla edellä. Näitä ovat erityisesti korkeammat kustannukset ja hallinnollinen työ. Näiden lisäksi yritystukipuolella nousevat esille saavutettavuus ja liikenneyhteydet sekä infrastruktuurin puutteet. Useissa vastauksissa mainitaan, että alueen saavutettavuus on heikentynyt, esimerkiksi

bussiyhteyksiä on harvassa ja veneille ei ole riittävästi laitureita ja kaluston kunnossapito aiheuttaa haasteita. Tämän nähtiin vaikeuttavan sekä asiakkaiden että työntekijöiden liikkumista alueelle.

Niin kehittämishankkeiden kuin yritystukihankkeiden edustajilta tiedusteltiin sitä, miten vastaavaa maaseutuohjelmasta rahoitettua hanketoimintaa (kuin hankkeesanne toteutettiin) voitaisiin parantaa, **jotta se olisi entistä tuloksellisempaa ja vaikuttavampaa saaristoalueiden näkökulmasta.**

Kehittämishankkeiden edustajien vastausten perusteella voidaan tunnistaa useita konkreettisia kehittämiskohteita, joiden avulla maaseutuohjelmasta rahoitettua hanketoimintaa voidaan parantaa ja tehdä siitä vaikuttavampaa erityisesti saaristoalueiden näkökulmasta. Merkittävä osa esitetyistä parannusehdotuksista ovat luonteeltaan sellaisia, että ne koskevat maaseudun kehittämistoimintaa yleisesti, eikä niissä ole varsinaisesti saaristofokusta. Näitä ovat mm. suunnittelun ja hallinnon kehittäminen, sääntelyn ja byrokratian keventäminen ja yhteistyön ja osaamisen lisääminen. Suunnitteluun ja hallintoon liittyen nähtiin tarvetta mm. virkamiesten ratkaisukeskeisyyden lisäämiselle, jatkuvuuden turvaamiselle pidempiaikaisessa kehittämisessä ja neuvonnan lisäämiselle erityisesti suunnitteluvaiheessa. Sääntelyn ja byrokratian keventämiseen liittyen toivottiin käytännönläheistä lainvalmistelua ja prosessien helpottamista ja tekemistä enemmän ennakoitaviksi. Yhteistyön ja osaamisen lisäämisessä puolestaan kaivattiin tietoisuuden lisäämistä eri toimijoiden keskuudessa ja kaivattiin lisää alueidenvälistä yhteistyötä ja hyvien käytäntöjen jakamista. **Seuraavat vastaajien nostamat kaksi teemaa kohdistuvat selkeämmin (ainakin osittain) toimimiseen saaristo-olosuhteissa:**

Rahoituksen joustavuus ja saavutettavuus

- Tukiprosenttien nosto haastavissa olosuhteissa: Saaristoalueiden erityishaasteet, kuten pitkät etäisyydet ja korkeat kustannukset, edellyttävät korkeampia tukiprosentteja, jotta hankkeiden toteuttaminen on realistista.
- Rahoituksen ennakointi ja takaukset: Yhdistykset, joilla ei ole omaa omaisuutta, tarvitsevat mahdollisuuden saada rahoitusta etukäteen tai valtion takauksen lainoille, jotta hallituksen jäseniltä ei vaadita kohtuuttomia henkilökohtaisia takauksia.
- Kevyempi hakumenettely pienille hankkeille: Alle 10 000 euron hankkeille tulisi kehittää kevennetty hakuprosessi ja raportointi, jotta pienimuotoinen kehittäminen olisi helpompaa.

- Talkootyön arvostaminen: Talkootyön hyväksymiskäytännöt tulee tehdä läpinäkyväksi ja johdonmukaiseksi. Talkootyön arvoa ei saa mielivaltaisesti pienentää, vaan sen tulee perustua selkeisiin ja avoimiin periaatteisiin, jotta omarahoitusosuudet pysyvät kohtuullisina.

Saariston erityispiirteiden huomioiminen

- Kohdennetut rahoitukset saaristoyrityksille: Saaristoalueiden yrityksille tulee suunnata omia rahoitusmuotoja ja mahdollistaa benchmarkkaus sekä yritysidentiteetin vahvistaminen.
- Saaristoalueiden näkyvämpi huomioiminen: Hankerahoituksessa ja ohjelmaviestinnässä saariston tarpeet tulee tuoda selkeämmin esiin, ja rahoitusta kohdentaa erityisesti näille alueille.
- Vesiyhteyksien ja infrastruktuurin kehittäminen: Rahoitusta tarvitaan erityisesti väylien ja venesatamien ruoppaamiseen ja ylläpitoon, mikä mahdollistaa myös matkailun kehittämisen saaristossa.

Yritystukea saaneet vastaajat peräänkuuluttavat käytännönläheistä, joustavaa ja alueiden erityispiirteet huomioivaa hanketoimintaa. Byrokratian keventäminen, tiedotuksen ja tuen lisääminen sekä infrastruktuurin kehittäminen nähdään tärkeimpinä keinoina parantaa ohjelman vaikuttavuutta saaristo-, vesistö- ja rannikkoalueilla. Vastaajat nostivat esiin myös tiedotuksen ja markkinoinnin tehostamisen, jotta hankemahdollisuuksista ja tuista olisi tietoa nykyistä laajemmin ja kohdentummin. Aktiivinen markkinointi sekä uusien yrittäjien rohkaisu ja houkuttelu nähtiin tärkeinä etenkin saaristo- ja vesistöalueilla, joissa yrittäjyys tarvitsee erityistä tukea ja näkyvyyttä. Lisäksi ehdotettiin innovatiivisuuden ja kokeilukulttuurin tukemista. Tämä tarkoittaisi vastaajien mielestä sitä, että kokeilevia hankkeita tulisi tukea, esimerkiksi kertaluontoisilla palkkatuilla tai kokeilurahoituksella. Tämä antaisi yrittäjille mahdollisuuden testata uusia palveluja ja konsepteja ilman suurta riskiä. Lisäksi ehdotettiin laveampia hyväksyttävyysskriteerejä, jotta hankkeisiin voitaisiin sisällyttää monipuolisia toimintoja. Myös pakallisen identiteetin ja yhteistyö vahvistamista nostettiin esille. **Seuraavat vastaajien nostamat teemat kohdistuvat selkeämmin (ainakin osittain) toimimiseen saaristo-olosuhteissa:**

Rahoituksen joustavuus ja saavutettavuus

- Saaristoalueilla kustannukset ovat usein korkeampia kuin mantereella. Siksi tukiprosentteja ehdotettiin nostettavaksi, ja toivottiin myös mahdollisuutta suurempiin investointeihin. Erityisesti mikroyrittäjien ja toimivien sekä menestyvien yrittäjien tukeminen nähtiin tärkeänä, jotta alueiden elinvoimaisuus säilyy.

Infrastruktuurin ja palveluiden kehittäminen

- Konkreettisia tarpeita, kuten venepalveluiden kehittäminen, laitureiden lisääminen ja mahdollisuus koneiden leasingiin. Näiden investointien mahdollistaminen ja tukeminen nähtäisiin vahvistavan alueiden palvelutasoa ja elinkeinojen edellytyksiä.

Case: Pargas Telefon AB-Paraisten Puhelin Oy (Partel) valokuituhankkeet Paraisten saaristoalueilla

- Rahoittaja: Varsinais-Suomen ELY-keskus
- Hanketyyppi: Kehittämishanke (2014-2022)
- Alatoimenpide: 7.3 Laajakaistainfrastruktuuri ja sähköiset palvelut
- Hankkeiden kesto: Hankkeet toteutettiin 2022-2024
- Hankkeiden toteuttaja: Pargas Telefon Ab – Paraisten Puhelin Oy (Partel)
- Hankkeiden rahoitus: 2 415 903 euroa (julkinen tuki yhteensä)

Pargas Telefon AB-Paraisten Puhelin Oy (Partel) toteutti ohjelmakauden 2014-2022 lopulla Paraisten saaristoalueilla 18 maaseutuohjelmasta tuettua valokuituhanketta, jotka saivat julkista tukea noin 2,4 miljoonaa. Valokuituliiketoiminta ja siihen liittyvät liittymät ja palvelut ovat keskeinen osa Partelin liiketoimintaa. Partelin toiminta-ajatuksena on toimittaa alueelleen valokuituyhteyksiä mahdollisimman laajalti, kustannustehokkaasti ja laadukkaasti mukaan lukien tukien avulla mahdollistuvat yhteydet.

Partel oli rakentanut alueellaan vuoteen 2018 mennessä kaikki markkinaehtoisesti kannattavat valokuituyhteydet. Vuosina 2019–2020 Partel toteutti ensimmäiset tukirahalla tehdyt valokuituhankkeet Laajakaista kaikille-rahoituksella. Muutamaa vuotta myöhemmin paikallinen Leader-ryhmä vinkkasi Partelille maaseutuohjelman valokuiturahoituksen mahdollisuudesta ja hakemusten viimeinen jättöpäivä oli jo melko lähellä. Ilman aiempaa kokemusta julkisella tuella toteutetusta valokuituhankkeesta ei yhtiö olisi todennäköisesti lähtenyt hakemaan maaseuturahaston tukea tiukalla aikataululla. Yhtiössä oli kuitenkin vuonna 2021 suunniteltu valokuitu viimeisille markkinaehtoisesti kannatta

mattomille alueille, joilla oli vielä vanhoja ADSL-yhteyksiä jäljellä. Näin ollen yhtiöllä oli mahdollisuus lähteä nopealla aikataululla hakemaan tukirahoitusta jo suunnitelluille alueille ja ottaa hankkeisiin mukaan myös muita läheisiä alueita, joista oli ilmaistu kiinnostusta valokuituyhteyden saamiselle.

Tuetun valokuiturakentamisen avulla Partel pystyi tarjoamaan kaupallisesti kannattamattomien alueiden asukkaille, vapaa-ajan asukkaille ja yrityksille valokuituliittymiä samalla hintaluokalla kuin kaupallisesti kannattaville alueille. Markkinaehtoisesti hankkeiden kohdealueiden liittymien hinnat olisivat olleet moninkertaisia ja näin ollen kiinnostus niitä kohtaan olisi ollut todennäköisesti erittäin vähäistä. Saaristoalueille valokuituhankkeissa rakennetut runkoverkot mahdollistavat myös tulevaisuudessa uusien käyttäjien liittämisen mukaan valokuituverkkoon. Runkoverkon ollessa valmis, on sitä tulevaisuudessa mahdollista laajentaa edelleen uusille saaristoalueille ja toteutus on myös edullisempaa, kun aloituspiste on valmiiksi lähempänä.

Valokuituyhteyksillä on suuri merkitys saariston asukkaille, monipaikkaisille ja yrityksille. Saaristo-alueilla mobiili- ja puhelinyhteyksien laatu vaihtelee huomattavan paljon. Kuormituspiikit esimerkiksi kesän lomasesonkeina tai ohi lipuvan ruotsinlaivan aiheuttama kuormitus verkoissa näkyy langattomien yhteyksien vakaudessa nopeudessa ja saattaa aiheuttaa jopa tuntien katkoksia. Mobiiliverkossa on myös katvealueita, joissa yhteydet ovat jatkuvasti heikot.

Valokuituyhteydet ovat tuoneet alueen asukkaille ja monipaikkaisille vakaat ja nopeat yhteydet työntekoon, asiointiin ja vapaa-ajan käyttöön. Valokuitu korvaa myös heikkoja puhelinyhteyksiä mahdollistamalla vakaat wifi- ja videopuhelut. Valokuituyhteydet palvelevat niin ikään alueen yritysten tarpeita mahdollistaen toimivat yhteydet ja käytännön tasolla esimerkiksi maksupäätteiden sujuvan toiminnan.

Partelin valokuituhankkeissa raportoitiin parantuneista palveluista hyötyvän maaseutuväestön määräksi 3 203, joka oli kiinteistöjen määrään perustunut arvio. Arviossa oli myös huomioitu se, että osan siirtyessä valokuituun, verkon kapasiteettia vapautuu mobiiliyhteyksien varassa oleville enemmän. Tuettujen verkon liittymien lukumääräksi hankkeissa raportoitiin 456 ja tarkentuneiden laskelmien myötä hankkeilla

saatiin aikaan hieman yli 500 liittymää. Osa liittymistä oli suositussa mökkikunnassa myös vapaa-ajan asuntoja, joiden määrä vaihteli huomattavasti eri hankkeissa. Konkreettinen esimerkki vapaa-ajan asunnon valokuidun merkityksestä oli erään vapaa-ajan asunnon muuttuminen vakituiseksi asunnoksi valokuituyhteyden tuoman etätyöskentelymahdollisuuden myötä. Yleisesti valokuitu on mahdollistanut etätyöskentelijoille pidemmän mökkikauden ja mahdollisuuden viipyä vapaa-ajan asunnolla pidempään.

Julkinen tuki on ollut välttämätöntä, jotta markkinaehtoisesti kannattamattomille alueille on kyetty rakentamaan valokuituyhteyksiä. Saariston valokuiturakentamista haastaa etenkin yleisesti kallioinen maaperä ja asuin- ja vapaa-ajan kiinteistöjen sijainti kallioisilla ranta-alueilla. Maaperän erityispiirteet nostavat rakentamisen hintaa mm. vähentämällä olennaisesti paikkoja, joilla valokuidun rakentaminen aurausmenetelmää hyödyntäen olisi mahdollista. Saaristoalueilla on myös jouduttu tekemään lähelle maanpintaa rakennetulle valokuidulle raskasta suojaamista ja paikoin turvautumaan myös ilmalinjojen käyttöön.

Asukkaiden omalla aktiivisuudella on tulevaisuudessakin tärkeä rooli valokuituhankkeiden toteutumiselle. Omasta kiinnostuksesta ilmoittaminen alueella toimivalle valokuiturakentajalle luo kuvaa potentiaalisista alueista, joille seuraavia tuettuja hankkeita voitaisiin toteuttaa.

4 Johtopäätökset ja suositukset

Johtopäätökset on kirjoitettu tähän lukuun noudattaen pääsääntöisesti selvityskysymysten muodostamaa rakennetta.

1. Saariston kehittämisen edistäminen maaseutuohjelmalla. Mitä tukia ja tukimuotoja on kohdistunut saaristoalueille?

Saaristoalueet ovat jääneet maaseutuohjelmassa ja sen toimeenpanossa sivurooliin. Saaristoon liittyviä erityisiä toimenpiteitä on ollut vähän, ja saaristo mainitaan vain harvoin ohjelma-asiakirjoissa, alueellisissa suunnitelmissa ja Leader-ryhmien strategioissa. Saariston kehittämisen tarpeet eivät ole olleet pääsääntöisesti keskeisessä roolissa ELY-keskusten tai Leader-ryhmien suunnitelmissa, vaan saaristo on nähty osana yleistä maaseudun kehittämistä. Saaristoalueille on kohdistunut samoja tukimuotoja kuin muualle maaseudulle.

Saariston kehittämistä on kuitenkin pystytty edistämään suhteellisen monipuolisesti maaseutuohjelman eri toimenpiteillä, kuten kehittämishankkeilla, yritys- tuilla, maatalouden rakennetukien ja ympäristökorvausten avulla. Saaristoalueille kohdistui noin 334,5 miljoonaa euroa julkista rahoitusta (pois lukien luonnonhaittakorvaukset). Rahallinen panostus saaristoon on ollut mittavinta ympäristökorvauksissa. Melkein puolet (48 %, n. 161 miljoonaa euroa) ohjelmakaudella 2014–2022 saaristoalueille kohdistuneesta maaseutuohjelman julkisesta tuesta oli ympäristökorvauksia. Myös elinkeinojen kehittämistä on edistetty vahvasti useiden eri maaseutuohjelman toimenpiteiden avulla.

Saariston kehittämiseen keskittyviä kehittämishankkeita oli ohjelmakaudella yhteensä 493 kpl (rahoitus n. 32,6 miljoonaa euroa). Tästä rahoituksesta vastasi Leader-ryhmät 43 % ja ELY-keskukset 57 %. Hankkeita on toteutettu etenkin alatoimenpiteissä 7.4 maaseudun palvelut, 7.3 laajakaistainfrastruktuuri ja sähköiset palvelut ja 7.5 vapaa-aika ja matkailuinvestoinnit. Hankkeiden painopisteinä olivat mm. laajakaista, satamat, matkailu, kokoontumistilat ja virkistysreitit. Matkailu ja siihen liittyvät palvelut ovat olleet merkittävä kehittämiskohde saaristoalueilla. Laajakais- tahankkeet ovat mahdollistaneet etätyön ja palveluiden käytön myös syrjäisillä alueilla.

Yritystukia myönnettiin saaristoalueille yhteensä 781 hankkeelle (rahoitus n. 44,6 miljoonaa euroa). Tästä rahoituksesta noin 15 % oli Leader-ryhmien rahoittamaa ja noin 85 % ELY-keskusten rahoittamaa. Kokonaisuudessaan noin 10 % yritystuista kohdistui saaristoalueille. Yritystuet kohdistuivat pääasiassa sisäsaaristoon ja saaristomaisille manneralueille. Toimialoista matkailu ja sitä tukevat toimialat korostuvat selvästi. Yritystuki on kohdentunut toimenpiteittäin tarkasteluna hyvin vahvasti investointeihin maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen. Yritystuet ovat mahdollistaneet usein uusien palveluiden ja tuotteiden kehittämistä. Saaristoalueiden erityispiirteet korostuvat, kuten saavutettavuus ja kausiluonteisuus. Yritystuen vipuvaikutus on merkittävä, yritystuki kokosi mukaansa yksityistä rahoitusta saaristoalueille noin 108 miljoonaa euroa.

Maatalouden rakennetuet kohdistuivat 646 hankkeeseen (33,7 miljoonaa euroa), pääosin saaristomaisille manneralueille. Saaristoalueille kohdistuneita maatalousinvestointeja oli yhteensä 491, mikä on noin 5 % koko maan summasta. Valtaosa investoinneista kohdistui saaristomaisille manneralueille. Saaristoalueille rahoitettiin yhteensä 155 nuoren viljelijän aloitustukea, mikä on noin 7 % koko maan summasta. Valtaosa tuesta kohdistui saaristomaisille manneralueille.

Saaristoalueilla ympäristökorvaukseen sitoutui noin 78 prosenttia maatiloista, mutta osallistumisessa oli merkittäviä alueellisia eroja. Sitoutuminen oli selvästi yleisintä saaristomaisilla manneralueilla ja vähäisintä ulkosaaristossa. Ohjelmakauden aikana saaristoalueille maksettiin ympäristö- ja ilmastokorvauksia yhteensä noin 108 miljoonaa euroa, joista valtaosa kohdistui varsinaisiin ympäristökorvauksiin. Eniten tukea suuntautui saaristomaisille manneralueille ja sisäsaaristoon.

Yleisimmät ympäristösitoumukset saaristoalueilla liittyivät ravinteiden tasapainoiseen käyttöön ja peltojen talviaikaiseen kasvipeitteisyyteen. Näiden lisäksi merkittäviä toimia olivat lietelannan sijoittaminen peltoon, kerääjäkasvien viljely sekä erilaiset luonnonhoitonurmet ja suojavyöhykkeet. Ympäristösopimuksiin, kuten perinnebiotooppien hoitoon, kosteikkoihin ja alkuperäisrotujen kasvatukseen, sitoutui vain pieni osa maatiloista, mutta niiden merkitys luonnon monimuotoisuudelle on suuri. Näihin sopimuksiin maksettiin saaristoalueilla yhteensä noin 53 miljoonaa euroa, joista suurin osa kohdistui perinnebiotooppien ja laidunnuksen tukemiseen.

Luonnonmukaisen tuotannon tukea sai noin 11 prosenttia saaristoalueiden maatiloista, ja tuen piirissä oleva ala kasvoi saaristossa selvästi koko ohjelmakauden ajan. Saaristoalueille maksettiin luonnonmukaisen tuotannon tukia yhteensä noin 37 miljoonaa euroa, joista suurin osa kohdistui saaristomaisille manneralueille ja erityisesti kasvituotantoon.

Eläinten hyvinvointikorvausta sai noin 13 prosenttia saaristoalueiden maataloista, ja tukea maksettiin yhteensä noin 22 miljoonaa euroa. Valtaosa tuesta kohdistui nau-taeläimiin ja saaristomaisille manneralueille.

Neuvonta (M02) oli saaristoalueilla laajasti hyödynnetty tukimuoto, ja lähes puolet saaristoalueiden maataloista sai neuvontaa ohjelmakauden aikana. Neuvontatapah-tumia oli eniten saaristomaisilla manneralueilla ja ne kohdistuivat vahvimmin maa-tilojen kilpailukyvyyn parantamiseen sekä vesien ja maaperän hoitoon

2. Vastaavatko toimenpiteet saariston kehittämisen tarpeisiin?

Toimenpiteet vastaavat pääosin saariston kehittämisen tarpeisiin, mutta eivät katta-vasti. Saariston erityispiirteet eivät nimittäin erityisemmin olleet esillä maaseutuoh-jelman suunnittelussa, toimeenpanossa ja seurannassa. Joitakin erityistarpeita jää ulkopuolelle, kuten saariston erityisolosuhteiden (korkeat kustannukset, pienet tila-koot) huomiointi tukitasoissa ja tukijärjestelmissä sekä pienten toimijoiden ja yhdis-tysten rahoituksen saatavuus. Lisäksi ympäristö- ja ilmastotoimien tukijärjestelmät eivät aina huomioi saariston erityistarpeita (esim. laidunnuksen tukiehdot ja loh-kokohtaisten toimien minimialat). Saariston kannalta myös maatalouden vesitalo-usinvestoinnit, joita nykyinen ohjelma ei mahdollista Manner-Suomen saaristossa kuten Ahvenanmaalla, olisivat tärkeitä, sillä merialueen saaristossa on kesäisin pitkiä sateettomia jaksoja.

Suositus: Saariston kehittämistarpeet ja erityisolosuhteet tulisi huomioida uuden CAP-suunnitelman laadinnassa laajemmin. Tätä varten tarvitaan tarkempaa tarkas-telua saaristoalueiden tarpeista ja olosuhteista sekä suunniteltujen toimenpiteiden simulointia tai ennakkovaikutusten arviointia.

Suositus: Saaristomeren maatalouteen kohdistuvien tukien suunnittelussa olisi hyvä tarkastella muiden maiden ja alueiden (kuten Ruotsi ja Ahvenanmaa) saaris-toon kohdistuvia tukityyppisiä ja -ehtoja.

3. Onko ristiriitoja maaseutuohjelman toteutuksessa ja tukien rajauksissa, kun otetaan huomioon saaristopolitiikan (saaristo-ohjelman) tavoitteet?

Suoria ristiriitoja ei ollut havaittavissa laajemmin, mutta tukien rajaukset eivät aina huomioi saariston erityisolosuhteista johtuvia asioita, kuten korkeampia kustan-nuksia ja sitä, että maatalouden rakenne ja haasteet poikkeavat Manneralueista. Maaseutuohjelmassa yritystukien valintakriteerit eivät suosineet pieniä saariston toimijoita, mutta tilanne on parantunut siirryttäessä uuteen ohjelmakauteen.

Ympäristösopimusten tukitasot ja sopimusehdot eivät täysin sovellu saaristoon, koska ne eivät huomioi riittävästi saariston olosuhteita. Esimerkiksi saaristossa laiduntamisen kustannuksiin liittyy eläinten kuljetus saarille, mikä on manneralueita työläämpää ja kalliimpaa. Lisäksi laiduntamiseen käytetty ala on saaristossa pirstaloitunutta ja osittain kivikkoista. Suomen 2023–2027 CAP-strategiasuunnitelmassa tukikelpoisen alan määritelmää on tiukennettu, mikä on poistanut osan saariston laidunalueista CAP-tuen piiristä.

Suositus: Saaristoalueille voisi ottaa käyttöön erillisiä laidunnustoimenpiteitä, kuten Ruotsin CAP-suunnitelman mosaiikkilaidun ('mosaikbetesmark') tai alvarilaidun ('alvarbete').¹⁵ Mosaiikkilaidun kuuluu vaikeasti saavutettavien, arvoltaan tärkeiden laidunten kategoriaan, ja jolla on sekä kasvillisuutta että luonnollisia esteitä kuten puita, pensaita tai arvokkaita maisemaelementtejä. Mosaiikkilaitumia on ylläpidetty pitkään niittämällä tai laiduntamalla. Alvarilaidun puolestaan on Gotlannin tai Öölannin saarilla laiduntamiseen käytettyä maata, joka ei ole peltomaata.¹⁶

4. Onko eroja siinä, miten rahoitusta on hyödynnetty saariston kehittämiseksi ELY-keskusten kautta ja Leader-ryhmien kautta?

ELY-keskukset ja Leader-ryhmät ovat rahoittaneet saariston kehittämistä eri painotuksin. ELY-keskusten hankkeet ovat olleet suurempia ja painottuneet laajakaistainfrastruktuuriin, mikroyritysten yhteistyöhön ja maaseudun palveluihin. Leader-ryhmien hankkeet ovat olleet lukumääräisesti suurempia, mutta euromääräisesti pienempiä, ja painottuneet yhteisöllisiin kokoontumistiloihin, kulttuuriin, matkailuun ja satamiin. ELY-keskusten rahoitus korostuu yritystukihankkeissa ja Leader-ryhmien merkitys nousee kehittämishankkeissa.

Ulkosaaristossa Leader-ryhmien rahoitus on ollut merkittävässä osassa yritystuen osalta. Ohjelmakauden 2014–2022 aikana ulkosaaristoon myönnettiin yhteensä 15 yritystukea toimenpiteissä 4.2 (elintarvikkeiden valmistaminen 2 kpl), 6.2 (yritysten perustamistuki 2 kpl) ja 6.4 (yritysten investoinnit: 10 kpl). Näistä 14 oli Leader-ryhmien myöntämiä tukia. Huomionarvoista on se, että ulkosaariston yritystuista valtaosa eli 11 kappaletta kohdistui Hailuotoon.

15 (Strategisk plan för genomförande av den gemensamma jordbrukspolitiken i Sverige 2023-2027. Version 6.0, 2025)

16 (Jordbruksverket, 2025)

5. Miten toimenpiteiden luokittelua tulisi parantaa, jotta saaristojen kehittämistä kuvaavat toimet olisivat paremmin arvioitavissa?

CAP-suunnitelman toimenpiteisiin olisi hyvä saada kytkettyä maantieteellinen sijoittuminen, jolloin se mahdollistaisi tarkemman ja reaaliaikaisemman seurannan maantieteellisesti. Tämä voitaisiin tehdä ottamalla saaristoluokitus käyttöön samalla tavalla kuin maaseutu-kaupunkiluokitus on nykyisellään käytössä niin yritys- kuin maatilatuissa. Tarvitaan ylipäänsä parempaa paikkatietopohjaista seuranta- ja raportointia, jotta saaristoon kohdistuvat toimet ja niiden vaikuttavuus voidaan arvioida tarkemmin. Kehittämishankkeet ovat tällä hetkellä kaikkein vaikeimmin kohdistettavissa saaristoalueille. Tilannetta nykyisellään helpottaa sekä vuonna 2022 julkaistu saaristoluokitus, että Hyrrä-tietokannan päivitys siten, että ohjelma-kauden 2023–2027 hankkeilla on toteutuspaikka merkittynä rekisteritiedoissa.

Suositus: CAP-suunnitelman toimenpiteisiin olisi hyvä kytkeä maantieteellinen sijoittuminen/ saaristoluokitus jatkossa, jotta paikkatietopohjainen seuranta, raportointi ja kehittäminen olisivat entistä paremmin mahdollisia.

6. Miten hyvin saaristopolitiikan (saaristo-ohjelman) tavoitteet on otettu huomioon, kun ELY-keskus / Leader-ryhmä on tehnyt rahoituspäätöksiä rahoitettavista hankkeista?

Saaristo-ohjelman tavoitteet ja teemat eivät näy systemaattisesti hankkeiden valintakriteereissä, ohjeistuksessa tai seurannassa, vaan saaristo käsitellään tyypillisesti osana muuta maaseutua.

Saaristo-ohjelman tavoitteet näkyvät rahoitetuissa hankkeissa kohtalaisesti, erityisesti elinkeinojen, palveluiden ja ympäristön kehittämisessä. Digitaalinen saavutettavuus (esim. valokuitu), liikkuminen (satamat, laiturit), palveluiden kehittäminen ja ympäristönsuojelu ovat olleet näkyvimpiä teemoja rahoitetuissa hankkeissa. Saaristo-ohjelman tavoitteista asuminen ja kokonaisturvallisuus ovat jääneet vähemmälle huomiolle.

Hanketukien osalta huomionarvoista on se, että suuri osa saaristoalueille kohdistuneista tuista on kohdentunut matkailuun ja tai sitä osittain tukeviin teemoihin (esim. reitistöt ja virkistysalueiden kunnostaminen) eli kohderyhmänä on laajalti muut kuin saariston asukkaat.

Suositus: Saaristo-ohjelman tavoitteiden saaminen kytkettyä ainakin osittain hankkeiden/ohjelman seurantaan edesauttaisi saaristonäkökulman huomioimista hanketoiminnassa.

7. Miten hyvin maatalouden pinta-alaperusteiset tuet ja maatalouden rakennetuet huomioivat saariston erityispiirteet? Mitä vaikutuksia näillä on ollut saaristoalueiden erityispiirteiden kehittämiseen?

Maaseutuohjelmaan oli sisällytetty matalampi alaraja tukikelpoiselle maatalousmaalle saaristoalueille (3 ha) kuin muualla (5 ha), mikä helpotti saariston pienempien maatilojen tukien piiriin kuulumista.

Suomen saaristoalueilla oli vuonna 2022 yhteensä 4083 maataloustukea saanutta maatilaa, joista valtaosa sijaitsi saaristomaisilla manneralueilla ja sisäsaaristossa. Saaristoalueiden maatilojen määrä on vähentynyt vuodesta 2015 vuoteen 2022 noin 13 prosenttia, mikä on lähes samaa tasoa kuin koko Manner-Suomessa. Tilojen väheneminen on ollut nopeinta saaristomaisilla manneralueilla ja sisäsaaristossa, kun taas väli- ja ulkosaaristossa pudotus on ollut hieman maltillisempaa. Saaristoalueiden peltoala oli noin 260 600 hehtaaria eli 8 prosenttia koko maan peltoalasta, ja suurin osa pelloista sijaitsi saaristomaisilla manneralueilla. Peltoalasta noin kaksi kolmasosaa oli maatilojen omistuksessa ja noin kolmannes vuokrattua.

Saaristoalueiden maatilojen tuotanto painottui vahvasti kasvinviljelyyn. Yleisin tuotantosuunta oli viljanviljely, jota harjoitti noin kolmannes tiloista, ja seuraavaksi yleisintä oli muu kasvinviljely, kuten nurmi- ja heinäkasvit. Kotieläintuotannon osuus oli selvästi pienempi, ja erityisesti lypsykarjatalouden sekä lihantuotannon merkitys oli rajallinen. Kotieläintuotanto on saaristossa vähentynyt jatkuvasti, mikä heikentää alueen tuotantorakennetta ja tilojen kannattavuutta, vaikka paikallisesti esimerkiksi alkuperäisrotujen kasvatusta on edelleen tärkeää.

Selvityksen tiedonhankinnan perusteella saaristoalueiden maataloutta rasittavat erityisesti heikot kulkuyhteydet, korkeat kuljetuskustannukset ja infrastruktuurin ylläpitoon liittyvät haasteet. Lautta- ja lossiyhteydet ovat monille tiloille elintärkeitä, mutta niiden kustannusten nousu uhkaa tuotannon kannattavuutta. Pitkät etäisyydet markkinoille, puutteelliset logistiikkaratkaisut ja tilojen vähäinen yhteistyö heikentävät kilpailukykyä. Lisäksi pienet ja rikkonaiset peltolohkot, kuivat jaksot sekä saaristoon huonosti soveltuvat tukiehdot, kuten aktiiviviljelijän määritelmä ja viljelykiertovaatimukset, vaikeuttavat tilojen kehittämistä.

Selvityksen tiedonhankinnan perusteella saaristoalueiden viljelijät toteuttavat jo laajasti ympäristö- ja ilmastotoimia, erityisesti kasvipeitteisyyttä, viljelykiertoa, laidunnusta ja maan muokkauksen vähentämistä. Viljelijät kokevat kuitenkin, että nykyinen maatalouspolitiikka ei vastaa riittävästi saariston erityisolosuhteisiin. Investointeja maaperän rakenteen parantamiseen, vesitalouteen ja vesiensuojeluun pidetään tarpeellisina, mutta tukitasot koetaan riittämättömiksi. Erityisesti laidunnuksen, perinnebiotooppien hoidon ja monimuotoisuuden tukeminen vaatisi

saaristossa joustavampia ehtoja ja korkeampia korvauksia, jotta maatalouden ja saaristoluonnon elinvoima voidaan turvata. Lisäksi viljelijät kokivat eläinten hyvinvointitoimenpiteiden parantaneen eläinten oloja ja terveyttä, mutta erityisesti nautatiloilla korvaustaso koettiin riittämättömäksi suhteessa vaatimukseen. Neuvonnan osalta etäneuvonnan kehittyminen paransi palveluiden saavutettavuutta saaristossa.

Suositus: Saariston erityisolosuhteet edellyttävät omia, alueelle räätälöityjä ratkaisuja maatalouden toimintaedellytysten turvaamiseksi. Yhtenä merkittävänä keinona tähän olisi saaristossa toimimisen haasteiden huomioiminen tukitasoissa.

8. Miten saariston kehittäminen on huomioitu Manner-Suomen maaseutuohjelmassa?

Manner-Suomen maaseutuohjelmassa saariston kehittäminen oli huomioitu vähäisin osin, nimittäin yritysten investointituissa sekä LFA-tuen alarajassa.

Yritysten investointitukien tukitasot oli maaseutuohjelmassa korotettu portaittain (tukialueet I-III) harvemmin asutuilla maaseutualueilla alueiden kehittämisestä annetun lain (7/2014) periaatteiden mukaan. Erityisesti tukialue I sisälsi runsaasti saaristokuntia ja saaristo-osakuntia.

LFA-tuessa sen sijaan saaristossa tukikelpoinen ala oli vähintään 3 hehtaaria, kun se muualla oli 5 hehtaaria.

Suositus: Saariston kehittäminen tulee huomioida laajemmin seuraavan CAP-suunnitelman laadinnassa. Tätä varten tarvitaan tarkempaa tietoa saaristosta (mm. kehittämistarpeet, maatalouden rakenne, yritysten määrä ja elinkeinosektorit ja yhdistykset) saaristoluokituksella.

9. Miten saariston kehittäminen on huomioitu ELY-keskusten alueellisissa maaseudun kehittämissuunnitelmissa ja Leader-ryhmien paikallisissa kehittämisstrategioissa?

Saaristoisuus ja vesistöisyys mainittiin ELY-keskusten alueellisissa suunnitelmissa nykytilan kuvauksessa lähinnä monipaikkaisuuden, vesiensuojelun ja matkailun näkökulmasta. Tyypillisesti niissä ei esitetty tavoitteita saaristoon liittyen. Saaristoisuus ja vesistöisyys nostettu esiin kolmessa suunnitelmassa, joita olivat Varsinais-Suomi, Pohjois-Savo ja Kaakkois-Suomi.

Saaristo ja vesistöt on mainittu yhteensä 15 Leader-ryhmän strategiassa. Strategioiden vahvuuksissa nousi esille vesistöt ja saaristot mm. luontoarvojen, viihtyisyyden, elämänlaadun ja puitteiden luomisen näkökulmista. Mahdollisuuksissa oli saaristoon ja vesistöihin pohjautuva uusi liiketoiminta. Heikkoutena saavutettavuus ja uhkana vesistöihin ja saaristoihin kohdistuvat riskit ja uhat sekä väestön väheneminen. Suurimmassa osassa strategioista saaristo ja vesistöt on sisällytetty muihin painopisteisiin (esim. kylätoiminnan kehittäminen, yhteisöt, ympäristö ja elinkeinot). Poikkeuksena tähän olivat Leader-ryhmistä I Samma Båt ja Silmu ry.

10. Muita johtopäätöksiä

Saaristoalueiden kehittäminen näkyy yritystukihankkeiden tuloksissa erityisesti verkostoitumisessa ja uusien palveluiden syntymisissä. Yritykset ovat mm. laajentaneet tarjontaansa, kuten raskaan kaluston huolto- ja kierrätyspalveluita, kausisäilytystä sekä uusia matkailupalveluita sisältäen mm. opastettuja veneretkiä ja ruokailua saariston ravintoloissa. Näiden palveluiden kautta on syntynyt uusia kontakteja sekä on lisätty paikallisten yritysten yhteistyötä ja verkostoitumista, mikä vahvistaa saariston elinvoimaa. Osassa hankkeissa on saatu aikaan konkreettisia uudistuksia, kuten uusia työiloja, satamapalvelujen parantamista, ekologisia sähkövenettä ja tukitoimia luonnon monimuotoisuuden hyväksi. Saaristo-ohjelmien kehittämisteemat näkyvät siten yritystukihankkeissa erityisesti siellä, missä investoinnit, palveluiden laajentaminen ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ovat olleet keskiössä.

Saaristoalueiden kehittäminen näkyy kehittämishankkeiden tuloksissa erityisesti toimivien tietoliikenneyhteyksien rakentamisessa mahdollistaen etätöiden ja digitaalisten palveluiden käytön myös alueilla, joissa se aiemmin ei ollut mahdollista. Toinen keskeinen teema on liikkumisen ja saavutettavuuden parantaminen. Kokonaisuudessaan saaristoalueiden kehittäminen näkyy kehittämishankkeiden näkökulmasta laajasti infrastruktuurin, yhteisöllisyyden, turvallisuuden, ympäristön ja elinkeinon vahvistumisena sekä matkailun kasvuna.

Saaristoalueiden kehittämisen suurimmat haasteet ovat pääosin hyvin samankaltaisia kuin maaseudun kehittämisessä yleisesti ja ne liittyvät mm. väestön vähenemiseen, ikärakenteeseen, korkeampiin kustannuksiin, saavutettavuuteen ja byrokraatiaan. Myös vapaaehtoistyön saatavuus ja paikallisten toimijoiden resurssit ovat rajallisia. Saaristoalueilla asuu vain vähän ihmisiä, ja kohderyhmä on pieni. Ikääntyvä ja vähenevä väestö vaikeuttaa aktiivisten toimijoiden löytymistä ja aiheuttaa väsymystä niille harvoille, jotka toimivat kehittämisen eteen. Lisäksi sekä yrityksiä että kehittäjätahoja on vähän, ja niiden resurssit ovat rajalliset. Yritykset ovat usein hyvin pieniä, ja monialaisuus sekä lyhyt kesäsesonki rajoittavat kehittämismahdollisuuksia. Jossain määrin on myös havaittavissa ruotsin- ja

suomenkielisten verkostojen erillisyyttä, mikä heikentää laajempaa yhteistyötä. Paikallisten ja matkailijoiden tarpeiden yhteensovittaminen aiheuttaa myös ajoittain haasteita vaatien aktiivista osallistamista ja yhteistä suunnittelua.

Korkeammat kustannukset mantereeseen verrattuna ja saavutettavuus ovat erityisesti saariston maatalouden ja yritystoiminnan kannalta keskeisiä haasteita voitettaviksi. Saavutettavuus kytkeytyy laajasti infrastruktuurin kehittämiseen, ja erityisesti laajakaista ja liikenneyhteydet, ovat avainasemassa saariston elinvoiman ja saavutettavuuden parantamisessa. Infrastruktuuriin ja palveluiden kehittämiseen liittyviä konkreettisia kehittämistarpeita (laajakaistarakentamisen lisäksi) ovat mm. venepalveluiden kehittäminen, laitureiden lisääminen ja mahdollisuus koneiden leasingiin. Näiden investointien mahdollistaminen ja tukeminen nähtäisiin vahvistavan alueiden palvelutasoa ja elinkeinojen edellytyksiä.

Saaristoselvityksen toteutuksessa nousi esille myös, etteivät kaikki toimijat (myöskään rahoittajat) tiedosta selvästi sitä, että saaristoluokituksen mukaiseen saaristoon kuuluvat myös saaristomaiset manneralueet. Näkemys siitä, että saaristoa ovat vain saaret, vaikuttaa varmasti omalta osaltaan tietoisuuteen saaristoon kohdistuvasta kehittämistoiminnasta.

Suositus: Saariston erityispiirteiden huomioimiseen on tarvetta alueiden elinvoimaisuuden tukemiseksi. Saaristoalueiden maatalouden ja yritystoiminnan edellytysten turvaamisessa olisi hyvä kiinnittää huomiota erityisesti saavutettavuuteen ja manteretta korkeampiin kustannuksiin. Laajakaistan saatavuus on avaintekijä sen mahdollistaessa sujuvan työn ja palveluiden käytön. Suurempien tukiprosenttien lisäksi myös mahdollisuus aiempaa suurempiin investointeihin voisi edistää saariston yrittäjien kehittämistoimia.

Suositus: Tukijärjestelmien joustavuuden lisäämisellä voitaisiin myös parantaa saariston erityispiirteiden huomioimista mm. käyttämällä kevyempää hakumenettelyä pienille hankkeille.

Suositus: Toimijoiden vähyys haastaa kehittämistoiminnan toteuttamisen saaristossa. Kehittäjiä on tarvetta hakea mukaan saariston kehittämiseen laajemmin, jotta hyvät ideat pääsisivät toteutukseen. Tätä edesauttavat etätoimintamallien yleistymisen ja toimivat laajakaistayhteydet.

Suositus: Tietoisuutta saaristoasioista on hyvä tuoda edelleen esille eri kehittäjätoimijoille ml. rahoittajatahoille. Myös saaristoalueilla toimivien yritysten yhteistyötä on syytä edistää edelleen.

LÄHTEET

- 7/2014 Laki alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista, 7/2014 (2014). <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/2014/7>
- 80/2015 Valtioneuvoston asetus maaseudun yritystuesta, 80/2015 (2015). <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2015/80>
- Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetus (EU) N:o 1305/2013, annettu 17. päivänä joulukuuta 2013, Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahasto) tuesta maaseudun kehittämiseen ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1698/2005 kumoamisesta (2013). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1305>
- Hirvonen, T., Kahila, P., Rautiainen, S., Sillanpää, K., & Ålander, T. (2018). *Saaristopolitiikan arviointi* (Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja No. 2018:8a). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-989-0>
- Kipinä-Salokannel, S. (Toim.). (2015). *Saaristomeren valuma-alueen pintavesien toimenpideohjelma vuosille 2016–2021*. Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. <https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/Saaristomeren%20valuma-alueen%20pintavesien%20vesienhoidon%20toimenpideohjelma%20vuosille%202016-2021.pdf>
- Kujala, P., Yli-Liipola, M., Lindelöf, L., Lemmetti, E., Kinnunen, P., & Forsman-Hugg, S. (2023). *Selvitys maataloustukipolitiikan muutosten vaikutuksista ja elintarvikemarkkinoiden toiminnasta Ahvenanmaalla ja Manner-Suomen ulkosaaristossa kotieläinsektorin näkökulmasta* (No. 286; PTT raportteja).
- Laurila, E., Kulmala, A., Luostarinen, S., Keto, A., & Jaakkola, M. (2022). *Saaristomerohjelma: Maatalouden vesiensuojelun tiekartta*. Varsinais-Suomen ELY-keskus. Maa- ja metsätalousministeriö. (2017). *Saaristo-ohjelma 2017–2019: Saaret, meri, järvet, joet ja rantavyöhyke aluekehitystekijöinä* (No. 2017/6; Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-952-4>
- Maa- ja metsätalousministeriö. (2020). *Ihmisten saaristo – Saaristo- ja vesistöalueiden valtakunnallinen kehittämisohjelma vuosille 2020–2023* (Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja No. 2020:13). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-385-5>
- Maa- ja metsätalousministeriö. (2024a). *Saaristo kansallisena rikkautena: Saaristo- ja vesistöalueiden valtakunnallinen kehittämisohjelma vuosille 2024–2027* (No. 2024:27; Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-749-5>

- Maa- ja metsätalousministeriö. (2024b, helmikuuta 19). *Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020. Versio 12.1*. Maa- ja metsätalousministeriö. https://arkisto.maaseutu.fi/uploads/Manner-Suomen-maaseudun-kehittamisohjelma-2014-2020_hyvaksyty-15.2.2024.pdf
- Maa- ja metsätalousministeriö. (2025). *Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014-2020. Vuotuinen täytäntöönpanokertomus 1.1.2024-31.12.2024*. https://arkisto.maaseutu.fi/uploads/Vuosiraportti_2024.pdf
- Rannanpää, S., Ahtinen, S.-M., & Antikainen, J. (2022). *Tilastokatsaus saaristoluokituksella: Maakuntien saaristoalueet tilastojen kertomana* (No. 2022:8). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-193-6>
- Rannanpää, S., Ahtinen, S.-M., Antikainen, J., Heikkinen, B., Hovi, S., Sinerma, J., & Tolonen, S. (2023). *Suomen saaristoalueet tilastojen kertomana. Tilastokatsaus saaristoluokituksella*. (No. 2023:25; Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja). Maa- ja metsätalousministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-752-5>
- Rannanpää, S., Pyykkönen, S., Heikkinen, B., Koski, N., Oosi, O., & Gustavsson, M. (2025). *Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistymisen arviointi: Loppuraportti* (No. 2025:3; EU:n yhteinen maatalouspolitiikka Suomessa – Arviointeja ja selvityksiä). Maa- ja metsätalousministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-733-4>
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2012). *Valtakunnallinen saaristopoliittinen toimenpideohjelma 2012–2015* (No. 30/2012; Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen). <https://tem.fi/documents/1410877/3342347/Valtakunnallinen+saaristopoliittinen+toimenpideohjelma+2012-2015+25092012.pdf/fea44b45-80d9-4f3c-9ede-24582fc4fadf/Valtakunnallinen+saaristopoliittinen+toimenpideohjelma+2012-2015+25092012.pdf?version=1.0&t=1477044752000>

Liitteet

Liite 1. Saariston kehittämishankkeisiin liittyvät liitteet

Liitetaulukko 1. Saaristoon keskittyvien hankkeiden jakautuminen teemoittain, kpl ja euro (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

Saaristo-ohjelman teema	Hankkeiden teemat	Hankkeet, kpl	Osuus hankkeista	Julkinen tuki yhteensä	Osuus rahoituksesta
1. Saariston yhteydet ja liikkuminen	laajakaista	34	7 %	8 144 993	25 %
	liikenne	3	1 %	91 534	0 %
	digi	3	1 %	59854	0 %
	satama	38	8 %	4 521 179	14 %
	infra	20	4 %	1 984 088	6 %
2. Asuminen, lapset ja nuoret	asuminen	4	1 %	151 729	0 %
	energia	7	1 %	143 589	0 %
	vesi ja viemäröinti	6	1 %	424 686	1 %
	kokoontumistila	69	14 %	2 210 714	7 %
	nuoret	1	0 %	21 447	0 %
	osaaminen	1	0 %	11 126	0 %
	osallisuus	5	1 %	117 320	0 %
	reitistö	28	6 %	1 915 867	6 %
	virkistys	93	19 %	3 011 755	9 %
	sauna	9	2 %	353 871	1 %
	varautuminen	8	2 %	313 949	1 %
	kylätoiminta	8	2 %	253 081	1 %

Saaristo-ohjelman teema	Hankkeiden teemat	Hankkeet, kpl	Osuus hankkeista	Julkinen tuki yhteensä	Osuus rahoituksesta
3. Elinkeinot ja palvelut	kalastus	15	3 %	632 363	2 %
	yrittäjyys	2	0 %	203 953	1 %
	maatalous	1	0 %	13 492	0 %
	matkailu	58	12 %	4 847 439	15 %
	metsätalous	1	0 %	94 117	0 %
	palvelut	6	1 %	213 315	1 %
	lähiruoka	5	1 %	192 978	1 %
4. Saaristokulttuuri	tapahtuma	5	1 %	95 301	0 %
	kulttuuri	40	8 %	1 449 858	4 %
	rakennusperintö	4	1 %	255 804	1 %
5. Luonto ja ympäristö	ympäristö & ilmasto	19	4 %	877 757	3 %
	Yhteensä	493		32 607 157	

Liitetaulukko 2. Saariston keskittyvien hankkeiden ELY-keskusten ja Leader-ryhmien kesken (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

ELY-keskus	ELY-hanke €	ELY lkm	Leader- hanke €	Leader lkm	Yhteensä €	Yhteensä lkm
Etelä-Pohjanmaa	75 032	1	74 635	3	149 667	4
Etelä-Savo	1 774 378	7	1 510 210	48	3 284 588	55
Häme	-	-	416 988	13	416 988	13
Kaakkois-Suomi	3 647 069	14	957 270	30	4 604 339	44
Kainuu	245 525	1	242 657	6	488 182	7
Keski-Suomi	1 221 352	2	1 037 270	32	2 258 622	34
Lappi	120 101	2	489 672	12	609 773	14
Pirkanmaa	1 814 177	5	1 052 591	33	2 866 768	38
Pohjanmaa	1 147 083	8	1 597 237	38	2 744 320	46
Pohjois-Karjala	358 526	2	687 308	27	1 045 834	29
Pohjois-Pohjanmaa	739 512	3	452 909	8	1 192 421	11
Pohjois-Savo	815 095	2	586 538	17	1 401 633	19
Satakunta	157 530	2	877 292	34	1 034 822	36
Uusimaa	835 770	5	919 017	21	1 754 786	26
Varsinais-Suomi	5 767 831	26	2 986 583	91	8 754 414	117
Kaikki yhteensä	18 718 980	80	13 888 177	412	32 607 157	493

Liitetaulukko 3. Saariston kehittämiseen keskittyvien hankkeiden jakauma alatoimenpiteittäin ELY-keskusten ja Leader-ryhmien kesken (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

Alatoimenpide	ELY €	ELY lkm	Leader €	Leader lkm	Yht. €	Yht. lkm	Osuus yht. €
1.1 Ammatillinen koulutus ja tietojen hankkiminen	37 869	1	48 739	2	86 608	3	0 %
1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet	199 883	2	230 224	7	430 107	9	1 %
7.1 Selvitykset ja suunnitelmat	142 902	1	1 034 350	34	1 177 251	35	4 %
7.2 Pieninfrastruktuurin luominen, parantaminen ja laajentaminen	468 896	3	1 073 100	32	1 541 996	35	5 %
7.3 Laajakaistainfrastruktuuri ja sähköiset palvelut	7 908 693	32	246 308	3	8 155 001	35	25 %
7.4 Maaseudun palvelut	4 387 998	10	4 841 270	154	9 229 269	164	28 %
7.5 Vapaa-aika ja matkailuinvestoinnit	2 706 083	14	2 969 909	92	5 675 992	106	17 %
7.6 Kulttuuri- ja luonnonperintö	547 203	2	2 890 340	77	3 437 543	79	11 %
16.10 Muut yhteistyöhankkeet	1 088 082	4	119 609	3	1 207 691	7	4 %
16.2 Uusien tuotteiden ja menetelmien kehittäminen	144 540	1	43 520	1	188 060	2	1 %
16.3 Mikroyritysten yhteistyö	971 630	9	390 809	8	1 362 439	16	4 %
16.5 Energian säästöä ja ympäristön tilaa parantavat menetelmät	115 200	1			115 200	1	0 %
Kaikki yhteensä	18 718 980	80	13 888 177	413	32 607 157	493	100 %

Liitetaulukko 4. Saariston kehittämiseen keskittyvien ELY-keskusten rahoittamien kehittämishankkeiden julkinen rahoitus (euro) toimenpiteittäin (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

ELY-keskus	1 Koulutus ja tiedonvälitys	7 Maaseudun palveluiden ja kylien kehittäminen	16 Yhteistyö	Julkinen tuki yhteensä
Etelä-Pohjanmaa	-	75 032	-	75 032
Etelä-Savo	-	1 532 693	241 685	1 774 378
Kaakkois-Suomi	-	3 647 069	-	3 647 069
Kainuu	-	245 525	-	245 525
Keski-Suomi	-	1 221 352	-	1 221 352
Lappi	-	-	120 101	120 101
Pirkanmaa	-	1 512 070	302 107	1 814 177
Pohjanmaa	-	1 027 083	120 000	1 147 083
Pohjois-Karjala	-	-	358 526	358 526
Pohjois-Pohjanmaa	-	739 512	-	739 512
Pohjois-Savo	-	815 095	-	815 095
Satakunta	-	42 330	115 200	157 530
Uusimaa	79 882	744 247	11 642	835 770
Varsinais-Suomi	157 871	4 559 768	1 050 192	5 767 831
Kaikki yhteensä	237 753	16 161 776	2 319 452	18 718 980

Liitetaulukko 5. Saariston kehittämiseen keskittyvät ELY-keskusten rahoittamat kehittämishankkeet (kpl) toimenpiteittäin (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

ELY-keskus	1 Koulutus ja tiedonvälitys	7 Maaseudun palveluiden ja kylien kehittäminen	16 Yhteistyö	Kehittämishankkeet yhteensä
Etelä-Pohjanmaa	0	3	0	3
Etelä-Savo	4	7	14	25
Kaakkois-Suomi	2	2	3	7
Kainuu	0	30	11	41
Keski-Suomi	0	4	1	5
Lappi	4	13	18	35
Pirkanmaa	0	8	4	12
Pohjanmaa	2	7	7	16
Pohjois-Karjala	3	10	9	22
Pohjois-Pohjanmaa	0	3	10	13
Pohjois-Savo	0	6	3	9
Satakunta	1	6	2	9
Uusimaa	2	1	9	12
Varsinais-Suomi	3	3	10	16
Kaikki yhteensä	8	21	16	45

Liitetaulukko 6. Saariston kehittämiseen keskittyvien Leader-ryhmien rahoittamien kehittämishankkeiden julkinen rahoitus (euro) toimenpiteittäin (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

Leader-ryhmä	1 Koulutus ja tiedonvälitys	7 Maaseudun palveluiden ja kylien kehittäminen	16 Yhteistyö	Julkinen tuki yhteensä
AISAPARI ry	0	74 635	0	74 635
Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry	0	228 836	0	228 836
Aktion Österbotten r.f.	0	1 540 737	0	1 540 737
Elävä Kainuu LEADER ry	0	49 791	0	49 791
Etelä-Karjalan Kärki-LEADER ry	0	130 030	27 749	157 779
I Samma Båt - Samassa veneessä rf ry	185 476	2 293 817	58 245	2 537 538
Joensuun Seudun LEADER-yhdistys ry	0	67 994	0	67 994
Jyväskylä ry	0	152 596	0	152 596
Kantri ry	28 998	812 556	0	841 554
Karhuseutu ry	0	301 790	80 675	382 466
Kehittämisyhdistys Kalakukko ry	0	502 905	0	502 905
Kehittämisyhdistys Sepra ry	0	366 955	0	366 955
Kehittämisyhdistys SILMU ry	0	260 158	122 045	382 202
Keski-Karjalan Jetina ry	15 750	315 694	0	331 444
Koillismaan Leader ry	0	6 597	0	6 597
Leader Länsi-Saimaa ry	0	410 924	21 612	432 536
Leader Pohjoisin Lappi ry	0	100 266	60 000	160 266
Leader VIISARI ry	0	343 050	39 150	382 200
Maaseudun kehittämisyhdistys Mansikka ry	0	7 925	0	7 925
Maaseudun kehittämisyhdistys Ravakka ry	0	265 991	0	265 991
Maaseutukehitys ry	0	394 966	0	394 966
Nouseva Rannikkoseutu ry	0	402 793	43 520	446 313
Oulujärvi LEADER ry	0	192 866	0	192 866
Outokaira Tuottamhan ry	0	133 714	0	133 714
Peräpohjolan Leader ry	0	416 988	0	416 988

Leader-ryhmä	1 Koulutus ja tiedonvälitys	7 Maaseudun palveluiden ja kylien kehittäminen	16 Yhteistyö	Julkinen tuki yhteensä
Pirityiset ry	0	195 692	0	195 692
Pirkan Helmi ry	17 712	1 035 841	0	1 053 553
Piällysmies ry	0	56 500	0	56 500
PoKo ry	0	81 320	0	81 320
Pomoväst rf	0	129 717	0	129 717
Päijänne-Leader ry	0	442 698	94 117	536 815
Rajupusu Leader ry	0	145 240	0	145 240
Vaara-Karjalan LEADER ry	0	287 870	0	287 870
Varsin Hyvä ry	31 027	418 018	0	449 045
Veej'jakaja ry	0	311 418	0	311 418
Vesuri-ryhmä ry	0	100 683	6 825	107 508
Ylä-Savon Veturi ry	0	75 707	0	75 707
Kaikki yhteensä	278 963	13 055 276	553 938	13 888 177

Liitetaulukko 7. Saariston kehittämiseen keskittyvät Leader-ryhmien rahoittamat kehittämishankkeet (kpl) toimenpiteittäin (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

Leader-ryhmä	1 Koulutus ja tiedonvälitys	7 Maaseudun palveluiden ja kylien kehittäminen	16 Yhteistyö	Julkinen tuki yhteensä
AISAPARI ry	0	3	0	3
Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry	0	10	0	10
Aktion Österbotten r.f.	0	36	0	36
Elävä Kainuu LEADER ry	0	1	0	1
Etelä-Karjalan Kärki-LEADER ry	0	7	1	8
I Samma Båt - Samassa veneessä rf ry	5	65	3	73
Joensuun Seudun LEADER-yhdistys ry	0	3	0	3
Jyväskylä ry	0	4	0	4
Kantri ry	1	23	0	24
Karhuseutu ry	0	12	1	13
Kehittämisyhdistys Kalakukko ry	0	14	0	14
Kehittämisyhdistys Sepra ry	0	11	0	11
Kehittämisyhdistys SILMU ry	0	10	1	11
Keski-Karjalan Jetina ry	1	14	0	15
Koillismaan Leader ry	0	1	0	1
Leader Länsi-Saimaa ry	0	10	1	11
Leader Pohjoisin Lappi ry	0	2	1	3
Leader VIISARI ry	0	13	1	14
Maaseudun kehittämissyhdystys Mansikka ry	0	1	0	1
Maaseudun kehittämissyhdystys Ravakka ry	0	11	0	11
Maaseutukehitys ry	0	9	0	9
Nouseva Rannikkoseutu ry	0	6	1	7
Oulujärvi LEADER ry	0	5	0	5
Outokaira Tuottamhan ry	0	5	0	5
Peräpohjolan Leader ry	0	13	0	13

Leader-ryhmä	1 Koulutus ja tiedonvälitys	7 Maaseudun palveluiden ja kylien kehittäminen	16 Yhteistyö	Julkinen tuki yhteensä
Pirityiset ry	0	4	0	4
Pirkan Helmi ry	1	31	0	32
Piällysmies ry	0	2	0	2
PoKo ry	0	3	0	3
Pomoväst rf	0	6	0	6
Päijänne-Leader ry	0	9	1	10
Rajupusu Leader ry	0	4	0	4
Vaara-Karjalan LEADER ry	0	9	0	9
Varsin Hyvä ry	1	17	0	18
Veej'jakaja ry	0	12	0	12
Vesuri-ryhmä ry	0	4	1	5
Ylä-Savon Veturi ry	0	2	0	2
Kaikki yhteensä	9	392	12	413

Liite 2. Saariston yritystukiin liittyvät liitteet

Liitetaulukko 8. Yritystuen 2014–2022 kohdentuminen saaristoluokkiin. (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

Yritystuki (2014–2022)	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Kaikki yhteensä
Julkinen tuki	654 117 €	3 022 702 €	22 580 146 €	18 366 262 €	44 623 227 €
Yksityinen+oma rahoitus*	1 298 846 €	6 443 040 €	61 800 668 €	38 794 810 €	108 337 364 €

Liitetaulukko 9. Yritystuen (2014–2022) myönnöt alatoimenpiteittäin saaristoalueilla, eur (julkinen tuki) (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

Alatoimenpide	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
4.2 Elintarvikkeiden valmistus	291 218 €	278 832 €	2 581 153 €	3 384 556 €	6 535 759 €
6.2 Yrityksen perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan	12 532 €	111 499 €	956 168 €	1 969 217 €	3 049 416 €
6.4 Investoinnit maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen	350 367 €	2 632 371 €	19 042 825 €	13 012 489 €	35 038 052 €
Yhteensä	654 117 €	3 022 702 €	22 580 146 €	18 366 262 €	44 623 227 €

Liitetaulukko 10. Yritystuen (2014–2022) hankemäärät alatoimenpiteittäin saaristoalueilla, kpl (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
4.2 Elintarvikkeiden valmistus	3	12	115	360	490
6.2 Yrityksen perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan	2	4	44	98	148
6.4 Investoinnit maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen	10	46	220	280	556
Yhteensä	15	62	379	738	1194

Liitetaulukko 11. Saaristoalueille kohdistuneen yritystuen (2014–2022) jakautuminen ELY-keskuksittain ja saaristoluokittain, eur (julkinen tuki) (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

ELY	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
Etelä-Pohjanmaa	0 €	0 €	0 €	0 €	-
Etelä-Savo	0 €	113 190 €	7 717 635 €	3 994 774 €	11 825 599,25 €
Häme	0 €	0 €	645 282 €	10 000 €	655 282,00 €
Kaakkois-Suomi	80 165 €	0 €	298 376 €	67 745 €	446 285,61 €
Kainuu	0 €	0 €	35 000 €	565 141 €	600 140,50 €
Keski-Suomi	0 €	0 €	294 258 €	3 362 713 €	3 656 970,48 €
Lappi	0 €	0 €	547 560 €	43 358 €	590 918,37 €
Pirkanmaa	0 €	0 €	1 160 826 €	1 284 329 €	2 445 154,97 €
Pohjanmaa	0 €	84 962 €	2 498 903 €	0 €	2 583 865,40 €
Pohjois-Karjala	0 €	0 €	694 828 €	6 198 714 €	6 893 541,91 €
Pohjois-Pohjanmaa	501 058 €	0 €	1 377 328 €	0 €	1 878 385,98 €
Pohjois-Savo	0 €	164 499 €	1 092 467 €	2 344 114 €	3 601 079,73 €
Satakunta	22 806 €	0 €	43 085 €	21 393 €	87 283,99 €
Uusimaa	0 €	772 752 €	875 269 €	138 642 €	1 786 662,67 €
Varsinais-Suomi	50 088 €	1 887 299 €	5 299 331 €	335 338 €	7 572 056,12 €
Kaikki yhteensä	654 117 €	3 022 702 €	22 580 146 €	18 366 262 €	44 623 226,98 €

Liitetaulukko 12. Saaristoon kohdistuvien yritystukien (2014–2022) jakauma alatoimenpiteittäin ELY-keskuksen ja Leader-ryhmien rahoittamiin tukiin. (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

Alatoimenpide	ELY:t	Osuus hankkeista	Leader	Osuus hankkeista	Yht. €
4.2 Elintarvikkeiden valmistus	5 393 936	83 %	1 141 824	17 %	6 535 759
6.2 Yrityksen perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan	2 068 789	68 %	980 627	32 %	3 049 416
6.4 Investoinnit maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen	30 265 723	86 %	4 772 328	14 %	35 038 052
Yhteensä					44 623 227

Liitetaulukko 13. ELY-keskusten myöntämät saaristoon kohdistuvat yritystuet (2014–2022) jakauma saaristoluokittain, kpl (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

ELY-keskusalue	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristo- maiset manneralueet	Saaristo yhteensä
Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus	0	0	0	0	0
Etelä-Savon ELY-keskus	0	1	30	33	64
Hämeen ELY-keskus	0	0	3	1	4
Kaakkois-Suomen ELY-keskus	0	0	7	1	8
Kainuun ELY-keskus	0	0	1	4	5
Keski-Suomen ELY-keskus	0	0	8	32	40
Lapin ELY-keskus	0	0	2	0	2
Pirkanmaan ELY-keskus	0	0	10	20	30
Pohjanmaan ELY-keskus	0	0	28	0	28
Pohjois-Karjalan ELY-keskus	0	0	11	85	96
Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	1	0	2	0	3
Pohjois-Savon ELY-keskus	0	4	17	37	58
Satakunnan ELY-keskus	0	0	1	0	1
Uudenmaan ELY-keskus	0	7	6	2	15
Varsinais-Suomen ELY-keskus	0	17	68	6	91
Yhteensä	1	29	194	221	445

Liitetaulukko 14. Leader-ryhmien myöntämät saaristoon kohdistuvat yritystuet (2014–2022) jakauma saaristoluokittain, kpl (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

ELY-keskusalue	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristo- maiset manneralueet	Saaristo yhteensä
Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus	0	0	0	0	0
Etelä-Savon ELY-keskus	0	2	23	54	79
Hämeen ELY-keskus	0	0	2	0	2
Kaakkois-Suomen ELY-keskus	2	0	8	4	14
Kainuun ELY-keskus	0	0	0	20	20
Keski-Suomen ELY-keskus	0	0	5	21	26
Lapin ELY-keskus	0	0	12	1	13
Pirkanmaan ELY-keskus	0	0	12	18	30
Pohjanmaan ELY-keskus	0	2	13	0	15
Pohjois-Karjalan ELY-keskus	0	0	3	23	26
Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	10	0	3	0	13
Pohjois-Savon ELY-keskus	0	0	2	36	38
Satakunnan ELY-keskus	1	0	0	2	3
Uudenmaan ELY-keskus	0	8	7	4	19
Varsinais-Suomen ELY-keskus	1	16	16	5	38
Yhteensä	14	28	106	188	336

Liitetaulukko 15. Yritystuen jakautuminen toimialoittain (TOL-luokitus) saaristoalueilla saaristoluokittain. Taulukossa kaikki toimialat, joilla vähintään 250 000 euroa julkista tukea per toimiala. (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

Hakijan toimiala, toimialaluokitus (TOL-2008)	1. Ulko-saaristo	2. Väli-saaristo	3. Sisä-saaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Julkinen tuki, euroa
55209 - Lomakylät yms. majoitus	4 550 €	141 213 €	3 318 465 €	123 695 €	3 587 924 €
55101 - Hotellit	26 950 €		1 710 514 €	132 181 €	1 869 645 €
56101 - Ravintolat	73 735 €	138 281 €	258 931 €	1 189 923 €	1 660 870 €
16100 - Puun sahaus, höyläys ja kyllästys			86 892 €	1 536 674 €	1 623 566 €
77340 - Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing			1 254 960 €		1 254 960 €
46310 - Juures-, vihannes- marja- ja hedelmätukkukauppa			1 232 449 €		1 232 449 €
55300 - Leirintäalueet, asuntovaunu- ja matkailuvaunualueet		346 618 €	784 159 €	98 175 €	1 228 951 €
10130 - Liha- ja siipikarjatuotteiden valmistus				1 165 490 €	1 165 490 €
68209 - Muiden kiinteistöjen vuokraus ja hallinta			761 887 €	272 158 €	1 034 045 €
46170 - Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan agentuuritoiminta				981 936 €	981 936 €
33150 - Laivojen ja veneiden korjaus ja huolto		341 586 €	387 608 €	216 138 €	945 332 €
01110 - Viljakasvien (pl. riisin), palkokasvien ja öljysiemenkasvien viljely	94 566 €	172 741 €	186 038 €	486 356 €	939 701 €
70220 - Muu liikkeenjohdon konsultointi			524 969 €	271 844 €	796 813 €
01500 - Yhdistetty kasvinviljely ja kotieläintalous (sekatilat)		53 883 €	275 978 €	411 684 €	741 545 €

Hakijan toimiala, toimialaluokitus (TOL-2008)	1. Ulko-saaristo	2. Väli-saaristo	3. Sisä-saaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Julkinen tuki, euroa
20140 - Muiden orgaanisten peruskemikaalien valmistus				733 600 €	733 600 €
79900 - Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.	3 291 €		175 885 €	469 477 €	648 654 €
16239 - Muu rakennuspuusepäntuotteiden valmistus			572 896 €	5 565 €	578 461 €
35301 - Kaukolämmön ja -kylmän erillistuotanto ja jakelu				546 700 €	546 700 €
11050 - Oluen valmistus	315 289 €		147 653 €	83 614 €	546 555 €
55903 - Lomamökkien vuokraus			136 448 €	400 915 €	537 363 €
29320 - Muiden osien ja tarvikkeiden valmistus moottoriajoneuvoihin			504 025 €	12 585 €	516 610 €
11010 - Alkoholijuomien tislauk ja sekoittaminen; etyylialkoholin valmistus käymisteitse			98 293 €	404 530 €	502 823 €
10890 - Muualla luokittelematon elintarvikkeiden valmistus			465 919 €	35 180 €	501 099 €
25110 - Metallirakenteiden ja niiden osien valmistus			491 540 €	7 114 €	498 654 €
02100 - Metsänhoito		8 741 €	368 964 €	115 893 €	493 598 €
25610 - Metallien käsittely ja päällystäminen			485 560 €		485 560 €
41200 - Asuin- ja muiden rakennusten rakentaminen		84 962 €	278 461 €	109 110 €	472 533 €
25620 - Metallien työstö			433 621 €	12 250 €	445 871 €
28220 - Nosto- ja siirtolaitteiden valmistus			426 724 €		426 724 €
56102 - Kahvila-ravintolat		248 339 €	176 315 €		424 654 €
43341 - Maalaus			424 087 €		424 087 €

Hakijan toimiala, toimialaluokitus (TOL-2008)	1. Ulko-saaristo	2. Väli-saaristo	3. Sisä-saaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Julkinen tuki, euroa
46332 - Munatukkukauppa			391 496 €		391 496 €
35210 - Kaasun tuotanto			374 864 €		374 864 €
30120 - Huvi- ja urheiluveneiden rakentaminen	6 430 €		330 000 €	35 000 €	371 430 €
93299 - Muualla luokittelematon huvi- ja virkistystoiminta		102 500 €	191 348 €	56 316 €	350 163 €
87901 - Lasten ja nuorten laitokset ja ammatillinen perhehoito		35 000 €		307 704 €	342 704 €
93120 - Urheiluseurojen toiminta			329 899 €		329 899 €
55902 - Maatilamatkailu, bed & breakfast		160 185 €	88 463 €	75 026 €	323 674 €
56302 - Kahvilat ja kahvibaarit		44 182 €	159 528 €	92 954 €	296 664 €
46770 - Jätteen ja romun tukkukauppa				295 155 €	295 155 €
25930 - Metallilankatuotteiden, ketjujen ja jousien valmistus			286 952 €		286 952 €
78200 - Työvoiman vuokraus			200 000 €	76 499 €	276 499 €
85599 - Muut koulutusta antavat yksiköt			57 830 €	205 136 €	262 966 €
49410 - Tieliikenteen tavarankuljetus			63 535 €	189 180 €	252 715 €
33122 - Maa- ja metsätalouskoneiden korjaus ja huolto			9 433 €	243 212 €	252 645 €

Liitetaulukko 16. LEADER-ryhmien yritystuen jakautuminen toimialoittain (TOL-luokitus) saaristoalueilla. Taulukossa kaikki toimialat, joilla vähintään 50 000 euroa julkista tukea per toimiala. (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

Hakijan toimiala, toimialaluokitus (TOL-2008)	Julkinen tuki, euroa
56101 - Ravintolat	674 523 €
11050 - Oluen valmistus	424 565 €
01110 - Viljakasvien (pl. riisin), palkokasvien ja öljysiemenkasvien viljely	273 545 €
79900 - Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.	271 687 €
10890 - Muualla luokittelematon elintarvikkeiden valmistus	239 017 €
55300 - Leirintäalueet, asuntovaunu- ja matkailuvaunualueet	190 512 €
01500 - Yhdistetty kasvinviljely ja kotieläintalous (sekatilat)	167 627 €
41200 - Asuin- ja muiden rakennusten rakentaminen	149 645 €
81100 - Kiinteistöhoito	143 280 €
56302 - Kahvilat ja kahvibaarit	137 136 €
70220 - Muu liikkeenjohdon konsultointi	131 739 €
68209 - Muiden kiinteistöjen vuokraus ja hallinta	131 437 €
85599 - Muut koulutusta antavat yksiköt	128 330 €
42991 - Maa- ja vesirakennushankkeiden kehittäminen ja rakennuttaminen	124 913 €
47990 - Muu vähittäiskauppa muualla kuin myymälöissä	116 707 €
55101 - Hotellit	106 464 €
56102 - Kahvila-ravintolat	104 506 €
55902 - Maatilamatkailu, bed & breakfast	102 728 €
45201 - Moottoriajoneuvojen huolto ja korjaus (pl. renkaat)	93 304 €
33150 - Laivojen ja veneiden korjaus ja huolto	93 170 €
47789 - Muiden uusien tavaroiden vähittäiskauppa	82 539 €
47113 - Valintamyymälät (yli 100 m ² , enintään 400 m ²)	80 939 €
01499 - Muu eläinten hoito	79 996 €
75000 - Eläinlääkintäpalvelut	74 111 €
10320 - Hedelmä-, marja- ja kasvismehujen valmistus	73 908 €
93291 - Hiihto- ja laskettelukeskukset	72 764 €

01191 - Koristekasvien viljely	71 003 €
86909 - Muu terveyspalvelu	70 211 €
55209 - Lomakylät yms. majoitus	68 613 €
47199 - Pienoistavaratalot ja muut erikoistumattomat myymälät (enintään 2500 m ²)	68 059 €
90030 - Taiteellinen luominen	66 832 €
82990 - Muut palvelut liike-elämälle	65 874 €
93299 - Muualla luokittelematon huvi- ja virkistystoiminta	61 386 €
96040 - Kylpylaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut	61 191 €
46390 - Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan yleistukkukauppa	54 837 €
02200 - Puunkorjuu	53 458 €
55909 - Muualla luokittelematon majoitustoiminta	52 142 €
43999 - Muu muualla luokittelematon erikoistunut rakennustoiminta	51 941 €
93190 - Muu urheilutoiminta	51 793 €
96021 - Parturit ja kampaamot	50 412 €
96090 - Muualla luokittelemattomat henkilökohtaiset palvelut	50 405 €

Liitetaulukko 17. ELY-keskusten rahoittaman yritystuen jakautuminen toimialoittain (TOL-luokitus) saaristoalueilla. Taulukossa kaikki toimialat, joilla vähintään 200 000 euroa julkista tukea per toimiala. (Ruokavirasto, Hyrrä-tietokanta).

Hakijan toimiala, toimialaluokitus (TOL-2008)	Julkinen tuki, euroa
55209 - Lomakylät yms. majoitus	3 519 310 €
55101 - Hotellit	1 763 181 €
16100 - Puun sahaus, höyläys ja kyllästys	1 575 821 €
77340 - Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing	1 254 960 €
46310 - Juures-, vihannes- marja- ja hedelmätukkukauppa	1 232 449 €
10130 - Liha- ja siipikarjatuotteiden valmistus	1 165 490 €
55300 - Leirintäalueet, asuntovaunu- ja matkailuvaunualueet	1 038 440 €
56101 - Ravintolat	986 346 €
46170 - Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan agentuuritoiminta	981 936 €
68209 - Muiden kiinteistöjen vuokraus ja hallinta	902 608 €
33150 - Laivojen ja veneiden korjaus ja huolto	852 162 €
20140 - Muiden orgaanisten peruskemikaalien valmistus	733 600 €
01110 - Viljakasvien (pl. riisin), palkokasvien ja öljysiemenkasvien viljely	666 156 €
70220 - Muu liikkeenjohdon konsultointi	665 074 €
01500 - Yhdistetty kasvinviljely ja kotieläintalous (sekatilat)	573 918 €
16239 - Muu rakennuspuusepäntuotteiden valmistus	572 896 €
35301 - Kaukolämmön ja -kylmän erillistuotanto ja jakelu	546 700 €
55903 - Lomamökkien vuokraus	537 363 €
29320 - Muiden osien ja tarvikkeiden valmistus moottoriajoneuvoihin	508 385 €
25110 - Metallirakenteiden ja niiden osien valmistus	495 565 €
25610 - Metallien käsittely ja päällystäminen	485 560 €
02100 - Metsänhoito	469 098 €
11010 - Alkoholijuomien tislauksen ja sekoittaminen; etyylialkoholin valmistus käymisteitse	466 985 €
25620 - Metallien työstö	433 621 €
28220 - Nosto- ja siirtolaitteiden valmistus	426 724 €

Hakijan toimiala, toimialaluokitus (TOL-2008)	Julkinen tuki, euroa
43341 - Maalaus	424 087 €
46332 - Munatukkukauppa	391 496 €
79900 - Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.	376 967 €
35210 - Kaasun tuotanto	374 864 €
30120 - Huvi- ja urheiluveneiden rakentaminen	365 000 €
87901 - Lasten ja nuorten laitokset ja ammatillinen perhehoito	332 704 €
93120 - Urheiluseurojen toiminta	329 899 €
41200 - Asuin- ja muiden rakennusten rakentaminen	322 888 €
56102 - Kahvila-ravintolat	320 148 €
46770 - Jätteen ja romun tukkukauppa	295 155 €
93299 - Muualla luokittelematon huvi- ja virkistystoiminta	288 777 €
25930 - Metallilankatuotteiden, ketjujen ja jousien valmistus	286 952 €
78200 - Työvoiman vuokraus	276 499 €
10890 - Muualla luokittelematon elintarvikkeiden valmistus	262 082 €
18120 - Muu painaminen	249 875 €
33122 - Maa- ja metsätalouskoneiden korjaus ja huolto	243 212 €
88999 - Muut muualla luokittelemattomat sosiaalihuollon avopalvelut	220 951 €
55902 - Maatilamatkailu, bed & breakfast	220 946 €
49410 - Tieliikenteen tavarankuljetus	214 290 €
66300 – Omaisuudenhoitotoiminta	200 000 €

Liite 3. Maatalous saaristoalueilla

Ruokaviraston Vipu-aineistojen mukaan Manner-Suomen saaristoalueilla oli vuonna 2022 yhteensä 4 083 maataloustukia saanutta maatilaa.¹⁷ Näistä 60 % (2 437 kpl) sijaitsi saaristomaisilla manneralueilla, 33 % (1 340 kpl) sisäsaaristossa, 7 % (267 kpl) välisaaristossa ja 1 % (39 kpl) ulkosaaristossa. Saaristoalueiden maatalojen määrä on laskenut 13 % vuodesta 2015 (2 795 kpl) vuoteen 2022. Samaan aikaan koko Manner-Suomen maatalojen määrä on laskenut 14 %. Saaristoalueilla maatilat ovat vähentyneet eniten saaristoisilla manneralueilla (-13 %) ja sisäsaaristossa (-12 %), kun taas väli- ja ulkosaaristossa tilojen määrän väheneminen on ollut hieman hitaampaa (-10 % ja -9 %).

Suomen saaristoalueiden maatalojen maataloustukea saanut peltoala vuonna 2022 oli yhteensä noin 260 592 hehtaaria, mikä vastaa 8 % koko maan peltoalasta. Suurin osa (58 %) saariston pelloista sijaitsi saaristomaisilla manneralueilla, joilla peltoalaa oli yhteensä noin 150 000 hehtaaria. Sisäsaaristossa oli peltoa yhteensä noin 85 900 hehtaaria (33 % saariston peltoalasta), välisaaristossa peltoalaa oli noin 6 200 hehtaaria (7 %) ja ulkosaaristossa 1 900 hehtaaria (2 %). Reilu kaksi kolmasosaa saariston peltoalasta (69 %) on maatalojen itse omistamia peltoja, kun taas vuokrapeltojen osuus on noin kolmasosan peltoalasta. Ulkosaaristossa on eniten vuokrapeltoja (34 % koko peltoalasta), kun taas saaristomaisilla manneralueilla vuokrapeltojen osuus on 30 % koko peltoalasta. Ulkosaariston maataloista suurimmat sijaitsivat Hailuodossa.

17 Maatilat luokiteltiin saaristoalueille maatalon päärakennuksen koordinaattien perusteella. Näin ollen tiloilla saattaa olla viljelyssä olevia peltoja myös muilla saaristoalueilla tai saariston ulkopuolella.

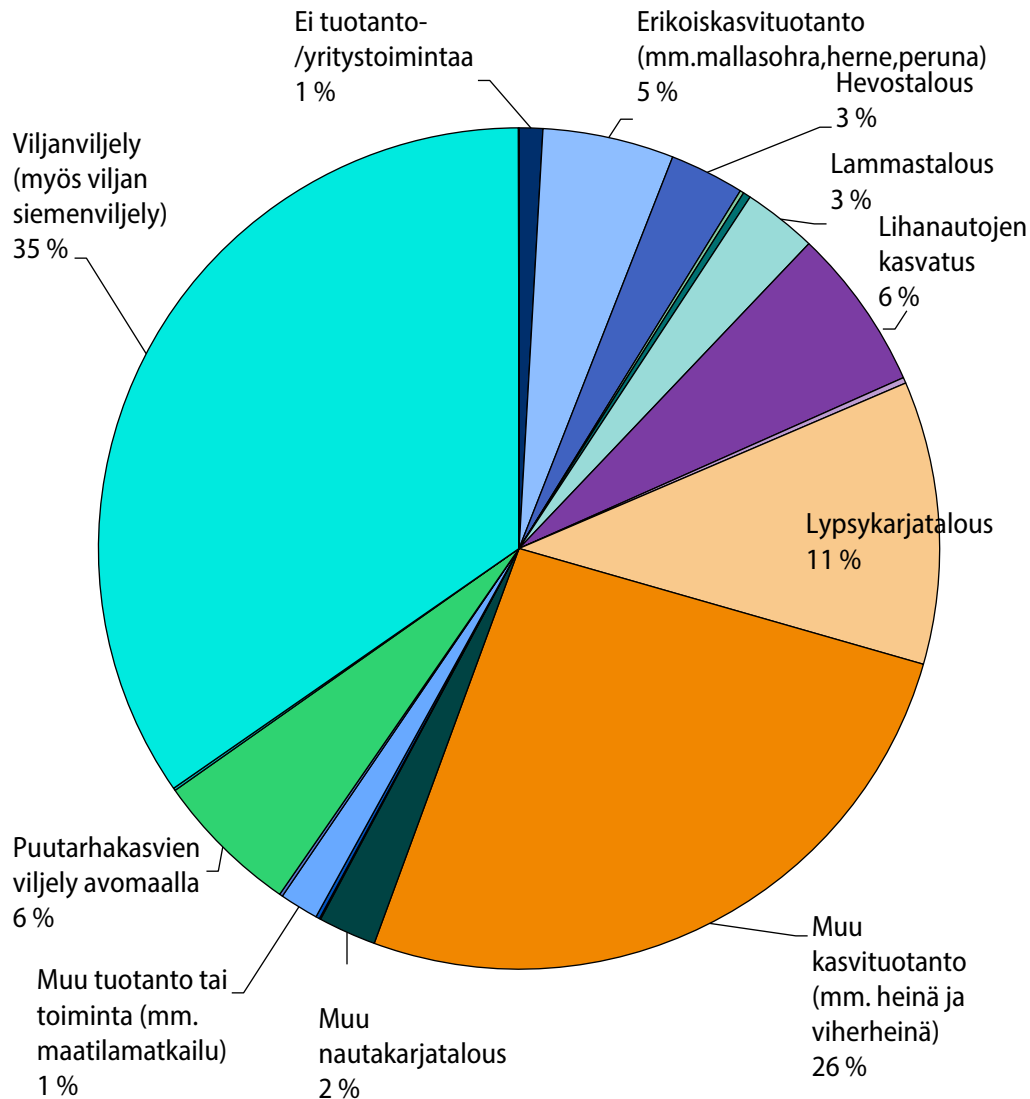
Liitetaulukko 18. Saaristoalueiden mautilojen peltoala (omat ja vuokrapellot) vuonna 2022 (Ruokavirasto, Vipu-palvelu).

	Ulkosaaristo	Välisaaristo	Sisäsaaristo	Saaristo- mais man- ner- alueet	Saaristo yht.	Saaristo % koko Suomesta
Omien peltojen pinta-ala	3 687	12 918	59 144	104 678	180 427	8 %
Vuorattujen peltojen pinta-ala	1 926	6 243	26 724	45 271	80 164	9 %
Yhteensä	5 614	19 161	85 868	149 948	260 592	8 %

HUOM: luvut saattavat sisältää mantereella/muilla saaristoalueilla sijaitsevia peltoaloja, sillä saaristoluokitus on tehty maatilan päärakennuksen sijainnin perusteella

Vuonna 2022 Suomen saaristoalueiden mautilojen tuotantosuunnissa korostui selvästi kasvinviljely, erityisesti viljanviljely ja nurmikasvit. Ylivoimaisesti yleisin tuotantosuunta oli viljanviljely (myös viljan siemenviljely), jota harjoitti 35 % tiloista. Toiseksi suurin ryhmä oli muu kasvinviljely, kuten heinän ja viherheinän tuotanto, joka kattoi 26 % tiloista. Lypsykarjatalous muodosti 11 % kaikista tiloista, ja lihanautojen kasvatusta sekä puutarhakasvien viljelyä avomaalla kumpikin 6 %. Erikoiskasvit tuotanto (kuten mallasohra, herne ja peruna) oli tuotantosuuntana 5 % tiloista. Eläintuotannon pienemmät tuotantosuunnat, kuten hevostalouden ja lammastalouden, osuus oli 3 % kummallakin, kun taas nautakarjatalouden osuus oli 2 %.

Liitekuva 1. Saaristoalueiden mautilojen päätuotantosuunnat vuonna 2022
(Ruokavirasto, Vipu-palvelu).

Arvioinnin aikana toteutetussa maatilakyselyssä nousi esiin, että saaristo- ja vesistöalueiden mautiloilla on useita erityisiä haasteita, jotka liittyvät sekä infrastruktuuriin että tuotanto-olosuhteisiin. Usea vastaaja korosti kulkuyhteyksien kriittistä merkitystä: yksityistiet, sillat, lauttayhteydet ja yksityislossit ovat monilla tiloilla välttämättömiä arjen logistiikan ja tuotannon jatkumisen kannalta. Valtionavustusten heikko taso, mahdolliset leikkaukset ja kustannusten nopea nousu uhkaavat jopa tilojen toimintaedellytyksiä, ja erityisesti lossien käytön kallistuminen voi tehdä tuotannosta kannattamatonta. Tämä näkyy myös asiakasvirroissa – esimerkiksi

marjatilojen itsepoimintavieraat Järvi-Suomen saaristoalueilla välttelevät huonokuntoisia teitä. Tuotannollisesta näkökulmasta etäisyydet markkinoille, puutteelliset kylmäketjut ja korkeat kuljetuskustannukset heikentävät saaristoalueiden maatilojen kilpailukykyä. Yhteiset logistiikkaratkaisut ja toimiva markkinointi koetaan tarpeellisiksi, sillä nykyinen kysyntä ja näkyvyys eivät tue kannattavaa toimintaa. Asiantuntijahaastatteluissa nousi myös esiin, että saariston maatalouden toimintaedellytyksiin vaikuttavat huomattavasti tilojen vähentyminen ja heikko yhteistoimintapotentiaali: koneketjut, työvoima ja lomituspalvelut ovat niukkoja. Välttämättömiä ovat toimivat lautta-, lossi- ja laivayhteydet, jotka mahdollistavat koneiden ja tuotantopanosten liikkumisen.

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että saariston maatiloilla on useita erityistarpeita, jotka poikkeavat selvästi mantereen olosuhteista ja vaativat omia ratkaisumallejaan. Esimerkiksi saaristossa on pitkiä kuivia jaksoja, jonka vuoksi kasteluveden varastointi ja kierrätys on tärkeää. Lisäksi saariston maatilojen rakenne poikkeaa Manner-Suomen maatiloista sekä tuotannon että tilusrakenteen osalta. Siksi myös aktiiviviljelijän määritelmä tuottaa erityisiä vaikeuksia saaristossa, sillä 10 hehtaarin alaraja soveltuu huonosti alueille, joilla tilat ovat pienempiä, osa-aikaisia ja usein keskittyneitä luonnonhoitoon tai monialaisuuteen varsinaisen maataloustuotannon sijaan. Tämä vaikeuttaa erityisesti nuorten tuottajien mahdollisuuksia päästä kiinni tuotantoon ja laajentaa toimintaansa. Tilannetta pahentaa se, että laajaperäiset ympäristötukimuodot ja LFA-tuet eivät sisällä sadonkorjuuvelvoitetta, minkä vuoksi maa ei kierrä ja jää usein eläkeläisten minimitoimenpiteiden varaan. Lisäksi saariston maatilojen rakenne on haasteellinen joillekin toimenpiteille. Haastatteluissa mainittiin esimerkkinä esimerkiksi viljelykiertovaatimus, jota on vaikea toteuttaa pienillä tiloilla.

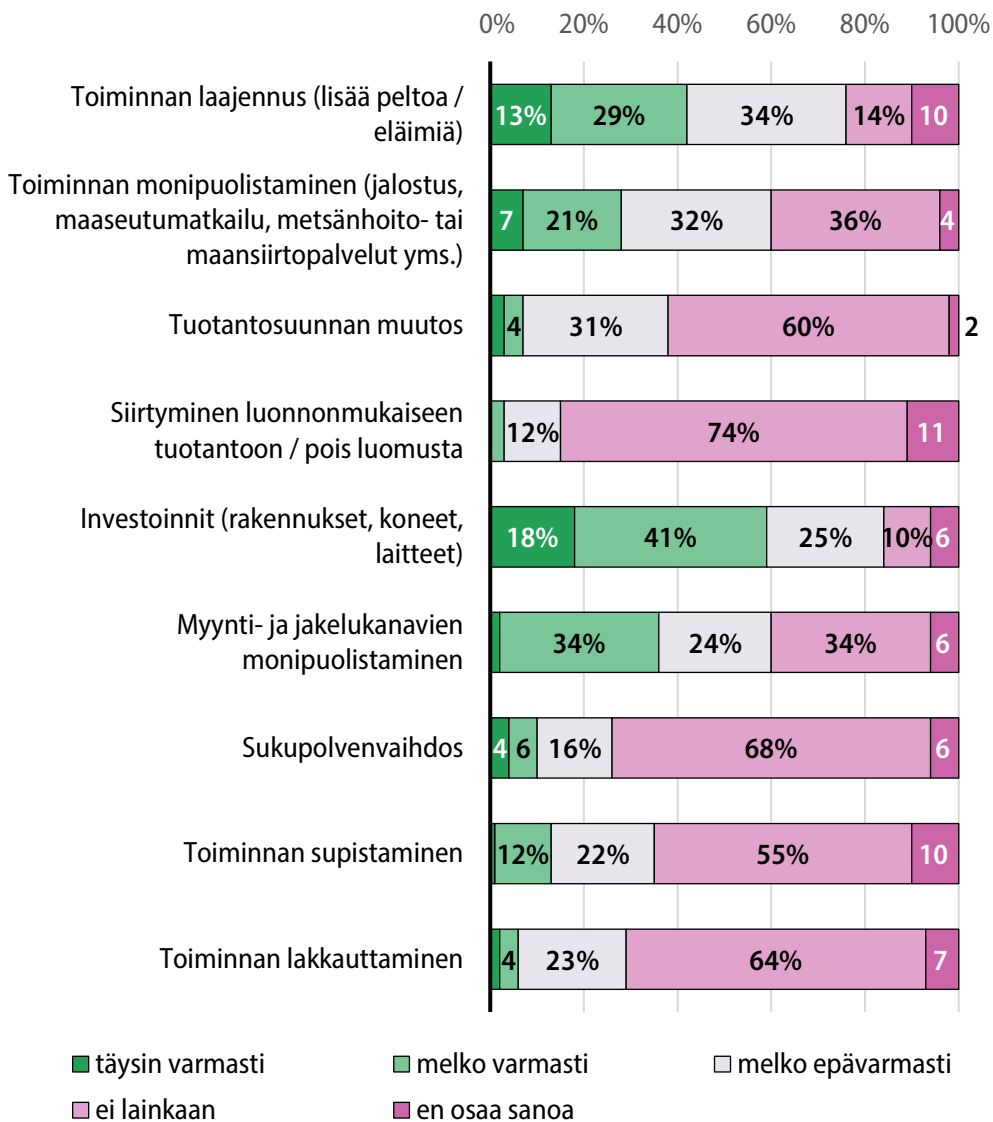
Arvioinnissa toteutetussa maatilakyselyssä nousi esiin, että saaristoalueen pienet ja rikkonaiset peltolohkot tuovat omat rajoitteensa. Ne nostavat tuotantokustannuksia ja vaikeuttavat urakointipalvelujen käyttöä, mutta kuitenkin ne ovat tärkeitä huoltovarmuuden ja monimuotoisen maatalousmaiseman säilyttämiselle. Metsitystukea pienille pelloille pidetään haitallisena, sillä nämä lohkot tarjoavat maisema- ja biodiversiteettiarvoja, joita metsät eivät korvaa.

Kotieläintuotanto on saaristossa vähäistä ja vähenee jatkuvasti, mikä heikentää alueen tuotantorakennetta ja kannattavuutta. Vähäinen ja pistemäinen kotieläintuotanto myös haastaa kotieläin- ja kasvitilojen välistä yhteistyötä lanta-asioissa. Alkuperäisrotujen, kuten suomenlampaan, kasvatusta on paikallisesti tärkeää. Saaristossa kotieläintuotannon tukitasoa tulisi nostaa, sillä esimerkiksi nautapalkkion poistaminen on heikentänyt joidenkin alueen tuottajien tulotasoa merkittävästi.

Sama näkemys esitettiin PTT:n selvityksessä maatalouspolitiikan muutosten vaikutuksista Ahvenanmaalla ja Manner-Suomen ulkosaaristossa kotieläinsektorin näkökulmasta. (Kujala ym., 2023.)

Liitekuva 2. Maatilakyselyn vastausjakauma kysymykseen: minkälaisia suunnitelmia teillä on maatilanne tulevaisuuden varalta seuraavan 5 vuoden ajalle? (n=66-71).

Minkälaisia suunnitelmia teillä on maatilanne tulevaisuuden varalta seuraavan 5 vuoden ajalle?

Liite 4. Maatalouden rakennetuet saaristoalueilla

Liitetaulukko 19. Maatalouden rakennetukien jakautuminen saaristoluokittain, kpl (Ruokavirasto, Vipu-tietokanta).

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
4.1 Maatalouden investoinnit	4	12	115	360	491
6.1 Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki	0	9	45	101	155
Yhteensä	4	21	160	461	646

Liitetaulukko 20. Maatalouden rakennetukien jakautuminen saaristoluokittain, euro (julkinen tuki) (Ruokavirasto, Vipu-tietokanta).

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
4.1 Maatalouden investoinnit	169 332 €	1 064 579 €	7 608 579 €	20 327 371 €	29 169 861 €
6.1 Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki		215 000 €	1 261 638 €	3 029 197 €	4 505 835 €
Yhteensä	169 332 €	1 279 579 €	8 870 217 €	23 356 568 €	33 675 696 €

Liitetaulukko 21. Yksityisen/oman rahoituksen kohdentuminen maatalouden rakennetukiin saaristoluokittain, euro (Ruokavirasto, Vipu-tietokanta).

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
4.1 Maatalouden investoinnit	39 455 €	120 135 €	6 777 755 €	8 830 943 €	15 768 287 €
6.1 Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki		58 800 €	805 863 €	399 679 €	1 264 342 €
Yhteensä	39 455 €	178 935 €	7 583 618 €	9 230 622 €	17 032 629 €

Liitetaulukko 22. Maatalouden investoinnit (M4.1) saaristoalueilla ELY-keskuksittain, eur (julkinen tuki) (Ruokavirasto, Vipu-tietokanta).

ELY	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä, eur
Etelä-Pohjanmaa			109 808		109 808
Etelä-Savo		97 828	669 795	1 225 571	1 993 194
Häme				865 917	865 917
Kaakkois-Suomi			117 987	22 336	140 323
Kainuu			9 150	316 079	325 229
Keski-Suomi			22 884	2 214 569	2 237 453
Lappi			398 781		398 781
Pirkanmaa				4 401 755	4 401 755
Pohjanmaa			552 351	277 526	829 877
Pohjois-Karjala			299 893	1 694 163	1 994 056
Pohjois-Pohjanmaa	169 332				169 332
Pohjois-Savo			1 190 476	8 061 652	9 252 128
Satakunta			3 000 000		3 000 000
Uusimaa			64 000	192 142	256 142
Varsinais-Suomi		966 751	1 173 454	1 055 660	3 195 865
Yhteensä	169 332	1 064 579	7 608 579	20 327 371	29 169 861

Liitetaulukko 23. Maatalouden investoinnit (M4.1) saaristoalueilla ELY-keskuksittain, kpl (Ruokavirasto, Vipu-tietokanta).

ELY	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä, eur
Etä-Pohjanmaa			3		3
Etä-Savo		4	24	33	61
Häme				16	16
Kaakkois-Suomi			5	3	8
Kainuu			1	8	9
Keski-Suomi			3	48	51
Lappi			11		11
Pirkanmaa				32	32
Pohjanmaa			9	8	17
Pohjois-Karjala			10	44	54
Pohjois-Pohjanmaa	4				4
Pohjois-Savo			15	153	168
Satakunta			2		2
Uusimaa			1	8	9
Varsinais-Suomi		8	31	7	46
Yhteensä	4	12	115	360	491

Liitetaulukko 24. Nuoren viljelijän aloitustuki (M6.1) saaristoalueilla ELY-keskuksittain, eur (julkinen tuki) (Ruokavirasto, Vipu-tietokanta).

ELY	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä, eur
Etelä-Pohjanmaa					0
Etelä-Savo		35 000	115 000	360 000	510 000
Häme			35 000	150 200	185 200
Kaakkois-Suomi			80 000	35 000	115 000
Kainuu				45 000	45 000
Keski-Suomi			35 000	448 868	483 868
Lappi			140 000		140 000
Pirkanmaa			6 438	405 000	411 438
Pohjanmaa			105 000	35 000	140 000
Pohjois-Karjala			10 000	440 000	450 000
Pohjois-Pohjanmaa					0
Pohjois-Savo		35 000	105 000	885 369	1 025 369
Satakunta					0
Uusimaa			45 000	90 000	135 000
Varsinais-Suomi		145 000	585 200	134 760	864 960
Yhteensä		215 000	1 261 638	3 029 197	4 505 835

Liitetaulukko 25. Nuoren viljelijän aloitustuki (M6.1) saaristoalueilla ELY-keskuksittain, kpl (Ruokavirasto, Vipu-tietokanta).

ELY	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristo-maiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä, eur
Etelä-Pohjanmaa					0
Etelä-Savo		1	4	11	16
Häme			1	6	7
Kaakkois-Suomi			3	1	4
Kainuu				2	2
Keski-Suomi			1	16	17
Lappi			4		4
Pirkanmaa			1	13	14
Pohjanmaa			3	1	4
Pohjois-Karjala			1	14	15
Pohjois-Pohjanmaa					0
Pohjois-Savo		1	3	29	33
Satakunta					0
Uusimaa			2	4	6
Varsinais-Suomi		7	22	4	33
Yhteensä		9	45	101	155

M10 – Maatalouden ympäristö ja ilmasto

Liitetaulukko 26. Ympäristökorvausta saaneiden maatilojen osuus saaristoluokittain (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
Ympäristötukea saaneet maatilat	26	186	988	2 411	3 611
Kaikki alueen maatilat	43	296	1 525	2 795	4 659
Osuus alueen maatioista	60 %	63 %	65 %	86 %	78 %

Liitetaulukko 27. Ympäristökorvausten kohdistuminen sekä myönnetty ala saaristoluokittain (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
Myönnettyt eurot 2015–2022	11 025 985 €	5 016 388 €	31 925 355 €	70 216 104 €	108 183 832 €
Myönnettyt eurot keskiarvo/vuosi	128 248 €	627 048 €	3 990 669 €	8 777 013 €	13 522 979 €
Ympäristökorvauksen alaiset hehtaarit 2015–2022	18 732	68 596	517 210	1 326 110	1 930 648
Ympäristökorvauksen alaiset hehtaarit keskiarvo/vuosi	2 341	8 574	64 651	165 764	241 331

Liitetaulukko 28. Ympäristösitoumusten määrä (kpl) maataloilla saaristoluokittain (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
Kurki-, hanhi- ja joutsenpelto	1	0	6	2	9
Kosteikon hoito	0	1	24	59	84
Maatalousluonnon monimuot./maiseman hoito (luonnonlaidun/perinnebiotooppi)	14	46	147	242	449
Alkuperäisrotujen kasvatus	0	10	23	47	80

Liitetaulukko 29. Ympäristösitoumusten tuki (eurot) saaristoluokittain (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
Kurki-, hanhi- ja joutsenpelto	119 764 €	0 €	329 575 €	61 872 €	511 211 €
Kosteikon hoito	92 115 €	192 984 €	544 356 €	829 454 €	63 901 €
Maatalousluonnon monimuot./maiseman hoito	4 567 596 €	10 364 277 €	12 439 828 €	8 217 973 €	35 589 674 €
Alkuperäisrotujen kasvatus	0 €	1 923 767 €	2 454 587 €	10 856 190 €	15 234 544 €
Yhteensä	4 779 475 €	12 481 028 €	15 768 346 €	19 965 489 €	52 994 338 €

Liitetaulukko 30. Ohjelmakauden 2014–2022 ympäristösitoumuksen alatoimenpiteet, hehtaarit (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	Ulkosaaristo	Välisaaristo	Sisäsaaristo	Saaristomaiset manneralueet	Saaristo yhteensä
Kerääjäkasvit	1 074	1 846	15 194	35 271	53 385
Kuivatusvesien kierrätys	0	0	0	0	0
Lietelannan sijoittaminen peltoon	640	652	12 267	82 806	96 365
Luonnonhoitopeltonurmi	259	1 455	12 469	21 286	35 469
Monivuotoisuuspellot	142	807	3286	7 459	11 694
Monivuotiset ympäristönurmet	0	1	223	293	517
Orgaanisen katteen käyttö puutarhakasveilla ja siemenperunalla	17	406	2371	3459	6 252
Peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys	6 379	24 792	20 2801	485 075	719 047
Puutarhakasvien vaihtoehtoinen kasvinsuojelu	0	1	287	341	629
Ravinteiden ja orgaanisten aineiden kierrättäminen	8	311	1379	3 821	5 519
Ravinteiden tasapainoinen käyttö	8 434	35 679	254 652	655 846	954 611
Säätökastelu	0	0	0	363	363
Säätösaloitus	1 292	0	66	1 342	2 700
Saneerauskasvit	0	79	1 306	772	2 156
Suojavyöhykenurmet	418	2 154	8 278	18 548	29 398
Viherlannoitusnurmet	62	185	1 813	7 844	9 903
Yhteensä	18 726	68 366	516 390	1 324 524	1 928 007
Keskiarvo/vuosi	2 341	8 546	64 549	165 566	241 001

Liitetaulukko 31. Ohjelmakauden 2014–2022 ympäristömuksen alatoimenpiteet, eurot (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	Ulkosaaristo	Välisaaristo	Sisäsaaristo	Saaristomaiset manneralueet	Saaristo yhteensä
Kerääjäkasvit	107 274	184 222	1 517 828	3 517 814	5 327 137
Kuivatusvesien kierrätys	0	0	0	0	0
Lietelannan sijoittaminen peltoon	25 472	26 077	490 011	3 305 851	3 847 411
Luonnonhoitopeltonurmi	25 769	172 068	1 452 746	2 324 164	3 974 746
Monimuotoisuuspellot	42 728	241 509	981 821	2 228 690	3 494 749
Monivuotiset ympäristönurmet	0	57	11 083	14 567	25 707
Orgaanisen katteen käyttö puutarhakasveilla ja siemenperunalla	8 396	201 545	1 140 572	1 721 575	3 072 087
Peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys	63 326	959 959	6 660 301	9 696 866	17 380 452
Puutarhakasvien vaihtoehtoinen kasvinsuojelu	0	485	110 882	156 486	267 852
Ravinteiden ja orgaanisten aineiden kierrättäminen	339	12 422	55 147	152 633	220 542
Ravinteiden tasapainoinen käyttö	471 260	2 060 999	14 811 914	37 434 577	54 778 751
Säätökastelu	0	0	0	90 030	90 030
Säätösalaajitus	90 276	0	4 654	93 911	188 841
Saneerauskasvit	0	23 535	391 259	231 448	646 242
Suojavyöhykenurmet	186 560	1 072 064	4 037 046	8 557 202	13 852 871
Viherlannoitusnurmet	3 322	9 977	97 757	421 750	532 805
Yhteensä	1 024 721	4 964 918	3 1763 020	69 947 563	107 700 222
Keskiarvo/vuosi	128 090	620 615	3 970 377	165 566	241 001

Liitetaulukko 32. Ohjelmakaudella 2014–2022 maksetut ympäristötuet, hehtaarit (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	Ulkosaaristo	Välisaaristo	Sisäsaaristo	Saaristomaiset manneralueet	Saaristo yhteensä
Ympäristökorvaus 2014–2022	18 726	68 366	516 390	1 324 524	1 928 007
Suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito	0	57	118	333	508
Kosteikon ja lask.altaan per./hoito	0	0	46	89	135
Monivaikutteisen kosteikon hoito	0	0	16	19	36
Maiseman kehittäminen ja hoito	0	0	0	10	10
Luonnon monimuotoisuuden edistäminen	0	14	56	55	125
Luonnon ja maiseman monimuotoisuus	6	82	340	367	794
Perinnebiotooppien hoito	0	76	174	259	510
Pohjavesialueiden peltoviljely	0	0	0	27	27
Säätösalaajitus	0	0	0	46	46
Säätökastelu	0	0	0	0	0
Lietelannan sijoittaminen peltoon	0	0	0	0	0
Turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely	0	0	70	381	451
Alkuperäiskasvien viljely	0	0	0	0	0
Yhteensä	18 732	68 596	517 210	1 326 110	1 930 648
Keskiarvo/vuosi	2 341	8 574	64 651	165 764	241 331

Liitetaulukko 33. Ohjelmakaudella 2014–2022 maksetut ympäristötuet, eurot (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat)

	Ulkosaaristo	Välisaaristo	Sisäsaaristo	Saaristo-maiset manneralueet	Saaristo yhteensä
Ympäristökorvaus 2014–2022	1 024 721	4 964 918	31 763 020	69 947 563	10 7700 222
Suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito	0	12 735	24 932	77 497	115 164
Kosteikon ja lask.altaan per./hoito	0	145	12 758	26 849	39 753
Monivaikutteisen kosteikon hoito	0	0	3 690	4 159	7 849
Maiseman kehittäminen ja hoito	0	0	0	2 962	2 962
Luonnon monimuotoisuuden edistäminen	0	2 985	14 637	11 910	29 532
Luonnon ja maiseman monimuotoisuus	1 265	18 401	70 647	64 931	155 244
Perinnebiotooppien hoito	0	17 204	32 534	55 831	105 569
Pohjavesialueiden peltoviljely	0	0	0	2 094	2 094
Säätösalaajitus	0	0	0	1 247	1 247
Säätökastelu	0	0	0	0	0
Lietelannan sijoittaminen peltoon	0	0	0	0	0
Turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely	0	0	3 137	21 060	24 198
Alkuperäiskasvien viljely	0	0	0	0	0
Yhteensä	1 025 985	5016388	31 925 355	70 216 104	108 183 832
Keskiarvo/vuosi	128 248	627048	3 990 669	8 777 013	13 522 979

M11 – Tuki luonnonmukaiselle tuotannolle

Liitetaulukko 34. Luonnonmukaisen tuotannon tukea saaneiden maatalojen osuus saaristoluokittain (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
Luonnonmukaisen tuotannon tukea saaneet maatilat	7	22	133	368	530
Kaikki alueen maatilat	43	296	1 525	2 795	4 659
<i>Osuus alueen maataloista</i>	16 %	7 %	9 %	13 %	11 %

Liitetaulukko 35. Tuet luonnonmukaiseen tuotantoon: kohdistuminen sekä myönnetty ala saaristoluokittain (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
Myönnettyt eurot 2015–2022	306 280 €	1 277 583 €	8 018 844 €	27 694 482 €	37 297 189 €
Myönnettyt eurot keskiarvo/vuosi	38 285 €	100 564 €	748 084 €	2 585 482 €	3 472 415 €
Luonnonmukaisen tuen alaiset hehtaarit 2015– 2022	1 925	8 502	52 574	182 024	245 025
<i>Luonnonmukaisen tuen alaiset hehtaarit keskiarvo/vuosi</i>	241	632	4 707	16 237	245 025

M14 - Eläinten hyvinvointikorvaus

Liitetaulukko 36. Eläinten hyvinvointikorvausta saaneiden maatalojen osuus saaristoluokittain (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
Eläinten hyvinvointikorvausta saaneet maatilat	7	26	102	468	603
Kaikki alueen maatilat	43	296	1 525	2 795	4 659
<i>Osuus alueen maataloista</i>	16 %	9 %	7 %	17 %	13 %

Liitetaulukko 37. Eläinten hyvinvointikorvaus: kohdistuminen sekä myönnetty ala saaristoluokittain (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
Myönnettyt eurot 2015–2022	202 490 €	1 106 113 €	3 644 618 €	17 124 425 €	22 077 646 €
<i>Myönnettyt eurot keskiarvo/vuosi</i>	25 311 €	138 264 €	455 577 €	2 140 553 €	2 759 706 €
Myönnettyt eläinyksiköt 2015–2022	5 447	31 418	93 658	428 147	558 670
<i>Eläinten hyvinvointikorvausta saaneet eläinyksiköt keskiarvo/vuosi</i>	681	3 927	11 707	53 518	69 834

* Eläinyksikkö (EY) on standardisoitu mittayksikkö, jonka avulla eri eläinlajit voidaan vertailla keskenään tukien laskennassa. Esim. 1 lypsylehmä=1 EY ja 1 lammas=0,1 EY. Tarkat kertoimet vaihtelevat tukimuodon ja säädösten mukaan.

Liitetaulukko 38. Eläinten hyvinvointikorvaus: myönnettyjen eurojen jakautuminen eläinlajeittain eri saaristoluokissa (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
Nautaeläimet	200 943 €	1 026 124 €	3 140 601 €	15 871 300 €	20 238 965 €
Lampaat ja vuohet	1 550 €	59 287 €	355 767 €	343 886 €	760 488 €
Siat	0	0	0	687 998 €	687 998 €
Siipikarja	0	20 704 €	148 256 €	221 241 €	390 195 €
Yhteensä	202 493 €	1 106 115 €	3 644 624 €	17 124 425 €	22 077 646 €

Liitetaulukko 39. Kohdentuminen palkkiolajeittain saaristoluokissa (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

Kohdentuminen palkkiolajeittain euroa	Sisäsaaristo	Välisaaristo	Ulkosaaristo	Saaristomaiset manneralueet	Kaikki yhteensä
Broil./kalkkunoiden pito-olosuht. parant., eu	3 676 €			8 299 €	11 975 €
Broil./kalkkunoiden pito-olosuht. parant., kans.	5 077 €			11 461 €	16 537 €
Broilereiden ja kalkkunoiden pito-olosuhteiden parantaminen	5 142 €			11 625 €	16 766 €
Broilereiden tasot, rampit ja orret	17 101 €			40 077 €	57 178 €
Broilereiden tasot, rampit ja orret, eu	12 828 €			29 291 €	42 119 €
Broilereiden tasot, rampit ja orret, kans.	17 715 €			40 449 €	58 164 €
Emakoiden ja ensikoiden pito-olos. parant., eu				14 123 €	14 123 €
Emakoiden ja ensikoiden pito-olos. parant., kans.				19 503 €	19 503 €
Emakoiden ja ensikoiden pito-olosuhteiden parantaminen				23 866 €	23 866 €
Emolehmien vasikoiden pito-olosuht. parant., eu	38 530 €	42 756 €	1 942 €	202 989 €	286 218 €
Emolehmien vasikoiden pito-olosuht. parant., kans.	53 209 €	59 045 €	2 681 €	280 322 €	395 257 €
Emolehmätilan vasikoiden pito-olosuhteiden parantaminen	70 425 €	57 083 €	10 781 €	351 525 €	489 814 €
Joutilaiden emakoiden ja ensikoiden ulkoilu				1 127 €	1 127 €
Karjupors. kivunliev. kastraatioon liittyen, eu				23 332 €	23 332 €
Karjupors. kivunliev. kastraatioon liittyen, kans.				32 221 €	32 221 €
Karjuporsaiden kivunlievitys ennen ja jälkeen kirurgisen kastraation				29 090 €	29 090 €
Lamp./vuoh. laid. laidunk./jaloitt. sen ulk., eu		4 482 €	144 €	1 557 €	6 184 €
Lamp./vuoh. laid. laidunk./jaloitt. sen ulk., kans		6 190 €	199 €	2 150 €	8 540 €
Lampaiden hoito	50 005 €	5 189 €		49 832 €	105 026 €

Kohdentuminen palkkiolajeittain euroa	Sisäsaaristo	Välisaaristo	Ulkosaaristo	Saaristomaiset manneralueet	Kaikki yhteensä
Lampaiden hoito, eu	44 223 €	3 924 €	223 €	42 860 €	91 229 €
Lampaiden hoito, kans.	61 070 €	5 419 €	308 €	59 188 €	125 984 €
Lampaiden ja vuohien hyvinvointisuunnitelma	4 399 €	804 €		3 038 €	8 241 €
Lampaiden ja vuohien laidunnus laidunkaudella ja jaloittelu laidunkauden ulkopuolella	1 071 €	2 318 €		395 €	3 783 €
Lampaiden ja vuohien pitkäaikaisempi laidunnus laidunkaudella	2 404 €	2 294 €		1 382 €	6 080 €
Lampaiden ja vuohien pito-olosuht. parant., eu	44 944 €	4 009 €	240 €	44 747 €	93 940 €
Lampaiden ja vuohien pito-olosuht. parant., kans.	62 066 €	5 537 €	332 €	61 794 €	129 728 €
Lampaiden ja vuohien pito-olosuhteiden parantaminen	51 626 €	15 413 €		51 236 €	118 274 €
Lampaiden ja vuohien ruokinta	7 018 €	592 €		4 287 €	11 898 €
Lampaiden ja vuohien ruokinta, eu	7 893 €	682 €	44 €	6 581 €	15 199 €
Lampaiden ja vuohien ruokinta, kans.	10 900 €	941 €	60 €	9 089 €	20 991 €
Lampaiden/vuohien pitkäaik. laid. laidunk., eu	3 150 €	627 €		2 415 €	6 192 €
Lampaiden/vuohien pitkäaik. laid. laidunk., kans.	4 350 €	866 €		3 335 €	8 551 €
Lypsy-/emol. sairas-, hoito-, poikimakars., eu	36 131 €	17 392 €	4 726 €	205 774 €	264 023 €
Lypsy-/emol. sairas-, hoito-, poikimakars., kans.	49 897 €	24 017 €	6 526 €	284 168 €	364 609 €
Lypsylehmien ja emolehmien sairas-, hoito ja poikimakarsinat	89 944 €	25 150 €	10 649 €	434 755 €	560 498 €
Munintakanalan ilmanlaadun parantaminen	6 300 €	3 809 €			10 109 €
Munintakanalan ilmanlaadun parantaminen, eu	1 764 €	1 609 €		2 775 €	6 148 €
Munintakanalan ilmanlaadun parantaminen, kans.	2 436 €	2 223 €		3 832 €	8 491 €
Munivien kanojen tasot, rampit ja orret	13 860 €				13 860 €

Kohdentuminen palkkiolajeittain euroa	Sisäsaaristo	Välisaaristo	Ulkosaaristo	Saaristomaiset manneralueet	Kaikki yhteensä
Munivien kanojen tasot, rampit ja orret, eu	3 881 €	1 171 €		3 412 €	8 463 €
Munivien kanojen tasot, rampit ja orret, kans.	5 359 €	1 617 €		4 711 €	11 687 €
Nautojen hyvinvointisuunnitelma	88 244 €	17 429 €	8 161 €	414 199 €	528 033 €
Nautojen laid. laidunk./jal. laidunk. ulkop., eu	33 641 €	34 239 €		138 152 €	206 032 €
Nautojen laid. laidunk./jal. laidunk. ulkop., kans	46 457 €	47 283 €		190 783 €	284 522 €
Nautojen laidunnus laidunkaudella ja jaloittelu laidunkauden ulkopuolella	43 355 €	28 250 €		157 061 €	228 666 €
Nautojen pitkäaikaisempi laidunnus laidunk., eu	63 615 €	23 294 €	6 695 €	315 998 €	409 602 €
Nautojen pitkäaikaisempi laidunnus laidunk., kans.	87 851 €	32 168 €	9 245 €	436 386 €	565 651 €
Nautojen pitkäaikaisempi laidunnus laidunkaudella	70 910 €	43 563 €	8 690 €	343 083 €	466 246 €
Nautojen ruokinta ja hoito	112 071 €	24 390 €	9 733 €	489 124 €	635 317 €
Nautojen ruokinta ja hoito, eu	105 757 €	30 089 €	5 651 €	532 282 €	673 779 €
Nautojen ruokinta ja hoito, kans.	146 048 €	41 552 €	7 805 €	735 073 €	930 478 €
Nautojen sairas-, hoito- ja poikimakarsinat	50 493 €	18 102 €	6 637 €	256 585 €	331 817 €
Nautojen sairas-, hoito- ja poikimakarsinat, eu	26 264 €	16 122 €	1 293 €	153 945 €	197 624 €
Nautojen sairas-, hoito- ja poikimakarsinat, kans.	36 270 €	22 265 €	1 785 €	212 596 €	272 915 €
Parannetut porsimisolosuhteet				8 720 €	8 720 €
Siipikarjan hyvinvointisuunnitelma	5 365 €			3 437 €	8 802 €
Siipikarjan ruokinta ja hoito	9 335 €	2 116 €		6 375 €	17 825 €
Siipikarjan ruokinta ja hoito, eu	5 841 €	3 427 €		13 813 €	23 080 €
Siipikarjan ruokinta ja hoito, kans.	8 066 €	4 732 €		19 075 €	31 873 €

Kohdentuminen palkkiolajeittain euroa	Sisäsaaristo	Välisaaristo	Ulkosaaristo	Saaristomaiset manneralueet	Kaikki yhteensä
Siipikarjan virikkeet	12 341 €			8 251 €	20 592 €
Siipikarjan virikkeet, eu	5 111 €			6 030 €	11 141 €
Siipikarjan virikkeet, kans.	7 058 €			8 328 €	15 385 €
Sikojen hyvinvointisuunnitelma				3 658 €	3 658 €
Sikojen ruokinta ja hoito				17 789 €	17 789 €
Sikojen ruokinta ja hoito, eu				22 322 €	22 322 €
Sikojen ruokinta ja hoito, kans.				30 827 €	30 827 €
Sikojen sairas- ja hoitokarsinat				64 003 €	64 003 €
Sikojen sairas- ja hoitokarsinat, eu				50 788 €	50 788 €
Sikojen sairas- ja hoitokarsinat, kans.				70 136 €	70 136 €
Sikojen virikkeet				20 663 €	20 663 €
Sikojen virikkeet, eu				24 492 €	24 492 €
Sikojen virikkeet, kans.				33 822 €	33 822 €
Vapaaporsitus				5 886 €	5 886 €
Vasik. pito-olos. parant., ei p-alavaat. II, eu	31 774 €	5 121 €	1 388 €	236 008 €	274 292 €
Vasik. pito-olos. parant., ei p-alavaat. II, kans	43 880 €	7 073 €	1 917 €	325 919 €	378 788 €
Vasikoiden pito-olos. parant. p-alavaat. I, eu	177 801 €	19 050 €	4 536 €	955 992 €	1 157 379 €
Vasikoiden pito-olos. parant. p-alavaat. I, kans.	245 537 €	26 307 €	6 264 €	1 320 187 €	1 598 295 €
Vasikoiden pito-olosuhteiden parantaminen ilman pinta-alavaatimusta	28 815 €			303 355 €	332 170 €
Vasikoiden pito-olosuhteiden parantaminen pinta-alavaatimuksella	319 475 €	22 139 €	20 898 €	1 645 528 €	2 008 040 €

Kohdentuminen palkkiolajeittain euroa	Sisäsaaristo	Välisaaristo	Ulkosaaristo	Saaristomaiset manneralueet	Kaikki yhteensä
Vier. por./n. siitossik./lihas. kars. kuiv., eu				42 158 €	42 158 €
Vier. por./n. siitossik./lihas. kars. kuiv., kans.				58 219 €	58 219 €
Vieroit. porsaiden/lihasikojen kars. kuiv., eu				8 284 €	8 284 €
Vieroit. porsaiden/lihasikojen kars. kuiv., kans.				11 440 €	11 440 €
Vieroitettujen porsaiden, nuorten siitossikojen ja lihasikojen karsinoiden kuivittaminen				71 529 €	71 529 €
Vuohien hoito	648 €				648 €
Väh. 12 kk:n nautojen pito-olosuht. parant., eu	16 343 €	1 483 €		28 619 €	46 444 €
Väh. 12 kk:n nautojen pito-olosuht. parant., kans.	22 569 €	2 048 €		39 522 €	64 138 €
Väh. 6 kk:n nautojen pito-olosuht. parant., eu	228 190 €	95 146 €	14 060 €	1 231 258 €	1 568 653 €
Väh. 6 kk:n nautojen pito-olosuht. parant., kans.	315 122 €	131 393 €	19 416 €	1 700 319 €	2 166 250 €
Vähintään 12 kk ikäisten nautojen pito-olosuhteiden parantaminen	28 947 €			25 756 €	54 703 €
Vähintään 6 kk ikäisten nautojen pito-olosuhteiden parantaminen	433 036 €	112 175 €	29 464 €	1 924 037 €	2 498 712 €
Kaikki yhteensä	3 644 618 €	1 106 113 €	202 490 €	17 124 425 €	22 077 646 €

M02 – Neuvonta

Liitetaulukko 40. Neuvontatoimenpiteen hyväksytyt maksut saaristoluokittain (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
Neuvontatapahtumat	179	368	2 369	7 860	10 776
Neuvotut tilat	18	109	498	1 333	1 958
Maksettu julkinen tuki, €	59 411 €	191 754 €	1 013 378 €	3 097 719 €	4 362 263 €
Tuen keskimääräinen suuruus per tila	3 301 €	1 759 €	2 035 €	2 324 €	2 228 €

Liitetaulukko 41. Neuvontatoimenpiteen kohdentuminen (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

Kohdentuminen (NeuvoKohde) euroa (Sampo maksettu)	Kaikki yhteensä
2a Maatilojen kilpailukyvyyn parantaminen ja maatalouden monipuolistaminen	1 616 513 €
2b Maanviljelijöiden ammatillisen osaamisen parantaminen ja sukupolven vaihdosten helpottaminen	181 527 €
3a Ruokaketjut, paikalliset markkinat ja lähiruoka sekä eläinten hyvinvoinnin edistäminen	820 605 €
4a Maisemanhoito ja luonnon monimuotoisuuden ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen	483 365 €
4b Vesien ja maanhoidon edistäminen sekä vesipuitedirektiivin tavoitteisiin vastaaminen	860 012 €
4c Eroosion estäminen ja maaperän hoidon parantaminen	107 381 €
5b Maatalouden ja elintarvikejalostuksen energiatehokkuuden lisääminen	80 676 €
5c Uusiutuvien energialähteiden ja biotalouden raaka-aineiden hankinnan ja käytön helpottaminen	118 044 €
5d Maatalouden kasviuonekaasu- ja ammoniakkipäästöjen vähentäminen	18 488 €
5e Hiilen sitomisen edistäminen maa- ja metsätaloudessa	75 652 €
Kaikki yhteensä	4 362 263 €

Liitetaulukko 42. Neuvontatoimenpide: Hyväksytyjen maksujen jakautuminen neuvonnan osa-alueittain saaristoalueilla. (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

Kohdentuminen (NeuvoOsa-alueet) euroa (Sampo maksettu)	Sisäsaaristo	Välisaaristo	Ulkosaaristo	Saaristomaiset manneralueet	Kaikki yhteensä
Ammoniakkipäästöjen vähentäminen ruokinnan avulla	569 €			17 026 €	17 595 €
Biologinen monimuotoisuus (täydentävät ehdot)	1 094 €			4 971 €	6 065 €
Biologinen monimuotoisuus täydentävien ehtojen ylittävin osin	54 703 €	18 105 €	2 538 €	41 058 €	116 404 €
Eläintaudit, vain TSE-taudit sekä tuonti- ja vientiasiat (täydentävät ehdot)	479 €			336 €	814 €
Eläinten hyvinvointi (täydentävät ehdot)	6 723 €	1 510 €	2 024 €	43 936 €	54 194 €
Eläinten hyvinvointi täydentävien ehtojen ylittävin osin	20 418 €	1 750 €	715 €	30 965 €	53 849 €
Eläinten hyvinvointikorvaus	20 756 €	3 911 €	2 354 €	97 615 €	124 637 €
Eläinten tunnistus ja rekisteröinti (täydentävät ehdot)	17 811 €	5 932 €	1 361 €	38 370 €	63 474 €
eläintuotantotilojen elintarvikehygieniä ml. kielletyt aineet ja jäämät (täydentävät ehdot)				10 182 €	10 182 €
Energiasuunnitelma	16 159 €	2 074 €		49 434 €	67 668 €
Ilmastonmuutokseen sopeutuminen	19 115 €	9 314 €		5 663 €	34 092 €
Ilmastonmuutoksen hillitseminen: hiilen sitominen	3 687 €			10 543 €	14 229 €
Ilmastonmuutoksen hillitseminen: Kasvinhuonekaasupäästöjen vähentäminen	269 €			624 €	893 €
Integroitu torjunta	40 094 €	4 052 €	367 €	46 176 €	90 690 €
Kasvinsuojelu (täydentävät ehdot)	10 692 €	546 €	389 €	27 940 €	39 568 €
Kasvinsuojelu täydentävien ehtojen ylittävin osin	16 342 €	378 €		15 281 €	32 001 €
Kasvintuotantotilojen elintarvike- ja rehuhygieniä (täydentävät ehdot)	5 069 €			1 188 €	6 256 €
Kiertotalous	834 €			2 402 €	3 236 €

Kohdentuminen (NeuvoOsa-alueet) euroa (Sampo maksettu)	Sisäsaaristo	Välisaaristo	Ulkosaaristo	Saaristomaiset manneralueet	Kaikki yhteensä
Kilpailukyvyyn parantaminen	236 900 €	22 072 €	11 882 €	812 872 €	1 083 726 €
Luonnonmukaisen tuotannon ehdot	77 421 €	7 086 €	2 674 €	256 233 €	343 413 €
Maaperä ja hiilivarasto (täydentävät ehdot)	18 108 €	1 648 €	488 €	62 816 €	83 060 €
Maatalousmaan säilyttäminen	37 808 €	10 363 €	703 €	58 508 €	107 381 €
Maatilan investointi	21 186 €	2 403 €	1 829 €	91 914 €	117 332 €
Maisema (täydentävät ehdot)	3 946 €	190 €		13 346 €	17 482 €
Muu energianeuvonta, energiatehokkuus	4 643 €	239 €		8 127 €	13 009 €
Muu energianeuvonta, uusiutuva energia	11 767 €	814 €		80 589 €	93 170 €
Nykykaistamis- ja kilpailukyky-suunnitelma	50 775 €	2 600 €	3 509 €	279 120 €	336 003 €
Ravinnetaselaskelmat	65 228 €	60 485 €	126 €	116 099 €	241 938 €
Rehujen sekoitus ja eläinten ruokinta, rehuhygieniä (täydentävät ehdot)	9 820 €	1 508 €	1 520 €	31 977 €	44 826 €
Sukupolvenvaihdos	45 456 €	6 047 €	5 275 €	170 109 €	226 887 €
Tuotantoeläinten hyvinvointisuunnitelma	818 €	256 €	516 €	7 558 €	9 148 €
Tuotantoeläinten terveydenhuoltosuunnitelma	61 054 €	5 784 €	1 890 €	384 497 €	453 225 €
Vesien ja maaperän suojelu täydentävien ehtojen ylittävin osin	6 433 €		142 €	11 552 €	18 126 €
Vesiensuojelu (täydentävät ehdot)	8 729 €			9 602 €	18 330 €
Viherryttämistuen vaatimukset	53 180 €	18 186 €	18 873 €	48 163 €	138 401 €
Ympäristökorvauksen ehdot; ympäristökorvauksen toimenpiteiden muuttaminen	65 292 €	4 500 €	238 €	210 099 €	280 128 €
Ympäristösuunnitelma				830 €	830 €
Kaikki yhteensä	1 013 378 €	191 754 €	59 411 €	3 097 719 €	4 362 263 €

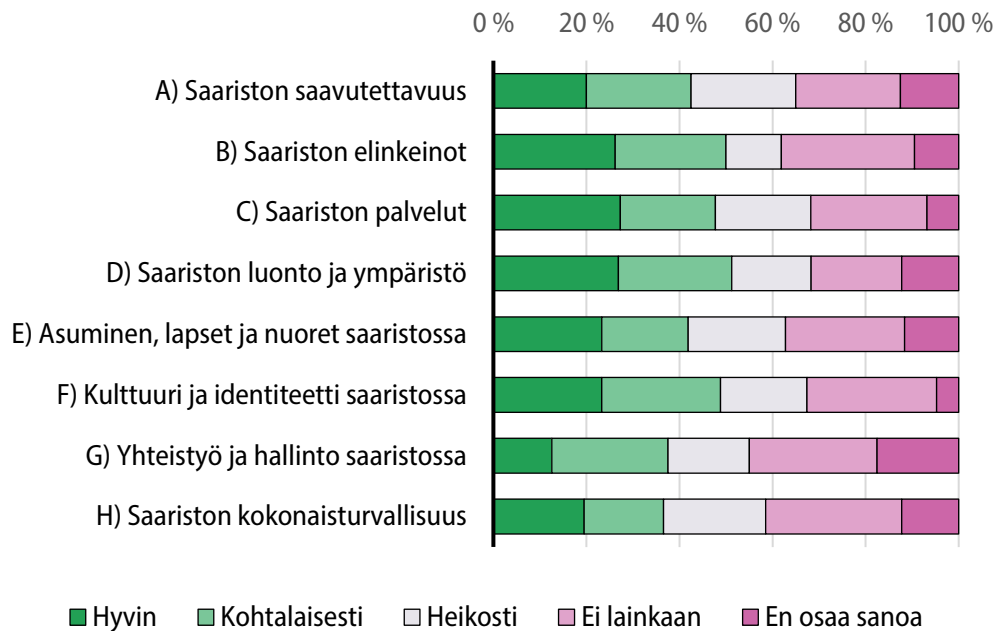
Liitetaulukko 43. Neuvontatoimenpiteen hyväksytyjen maksujen jakautuminen kohdealoittain saaristoalueilla. (Ruokavirasto, Hyrrä- ja Vipu-tietokannat).

Kohdentuminen (NeuvoKohde) euroa (Sampo maksettu)	1. Ulkosaaristo	2. Välisaaristo	3. Sisäsaaristo	4. Saaristomaiset manneralueet	Saaristoalueet yhteensä
2a Maatilojen kilpailukyvyyn parantaminen ja maatalouden monipuolistaminen	19 477 €	38 052 €	344 194 €	1 214 790 €	1 616 513 €
2b Maanviljelijöiden ammatillisen osaamisen parantaminen ja sukupolven vaihdosten helpottaminen	3 017 €	4 384 €	29 237 €	144 889 €	181 527 €
3a Ruokaketjut, paikalliset markkinat ja lähiruoka sekä eläinten hyvinvoinnin edistäminen	10 380 €	20 652 €	142 949 €	646 623 €	820 605 €
4a Maisemanhoito ja luonnon monimuotoisuuden ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen	5 212 €	25 381 €	137 165 €	315 608 €	483 365 €
4b Vesien ja maanhoidon edistäminen sekä vesipuitedirektiivin tavoitteisiin vastaaminen	20 135 €	88 146 €	265 989 €	485 742 €	860 012 €
4c Eroosion estäminen ja maaperän hoidon parantaminen	703 €	10 363 €	37 808 €	58 508 €	107 381 €
5b Maatalouden ja elintarvikejalostuksen energiatehokkuuden lisääminen		2 313 €	20 802 €	57 561 €	80 676 €
5c Uusiutuvien energialähteiden ja biotalouden raaka-aineiden hankinnan ja käytön helpottaminen	488 €	814 €	15 914 €	100 827 €	118 044 €
5d Maatalouden kasvihuonekaasu- ja ammoniakkipäästöjen vähentäminen			838 €	17 651 €	18 488 €
5e Hiilen sitomisen edistäminen maa- ja metsätaloudessa		1 648 €	18 482 €	55 521 €	75 652 €
Yhteensä	59 411 €	191 754 €	1 013 378 €	3 097 719 €	4 362 263 €

Liite 5. Selvityksessä toteutettujen kyselyiden liitteitä

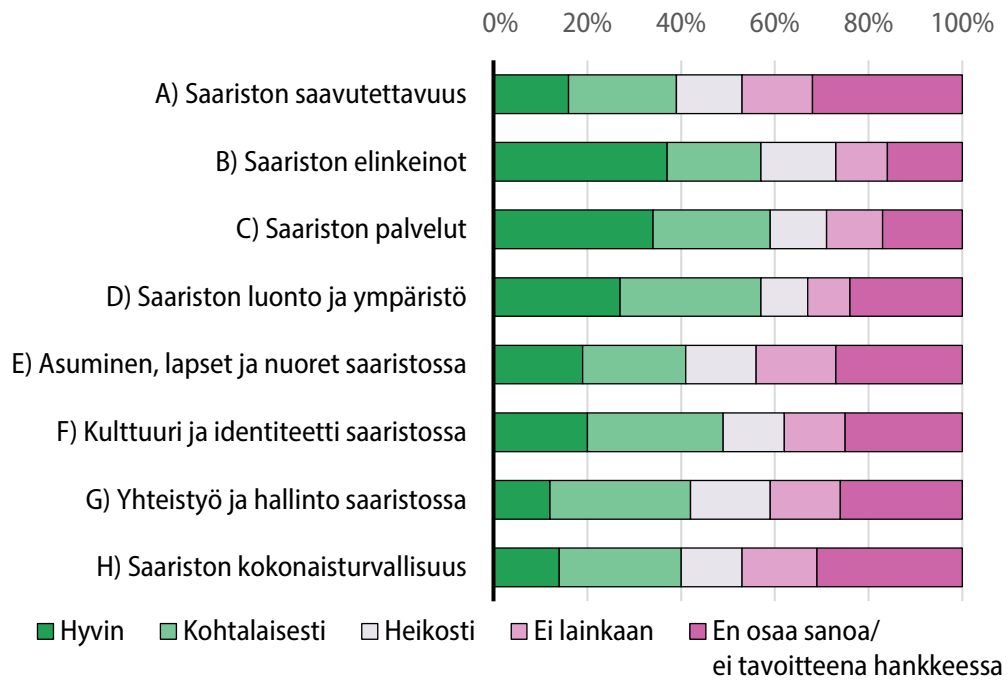
Liitekuva 3. Kehittämishankkeiden vastaajien näkemykset siitä, kuinka hyvin Saaristo-ohjelmien teemat näkyvät maaseutuohjelmasta rahoitetuissa hankkeissa (n=44).

Kuinka hyvin seuraavat Saaristo-ohjelmien (2016–) teemat näkyvät maaseutuohjelmasta rahoitetuissa hankkeissa alueellanne/toiminta-alueellanne?

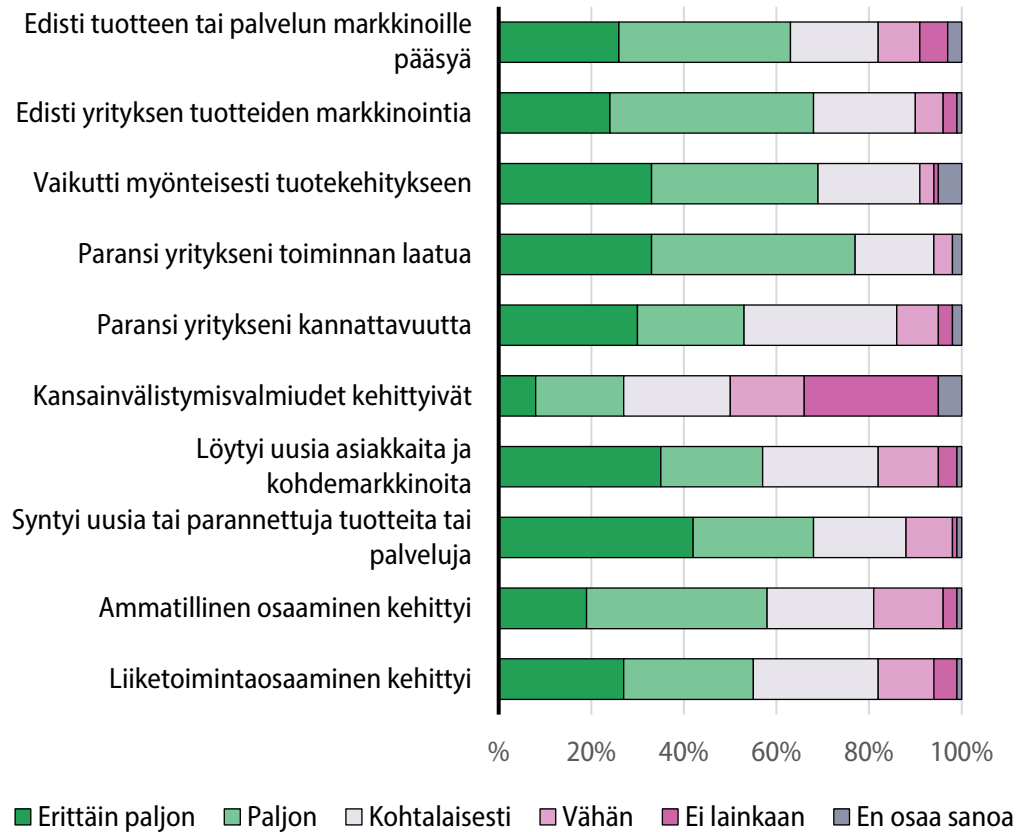
Liitekuva 4. Yritystukihankkeiden vastaajien näkemykset siitä, kuinka hyvin Saaristo-ohjelmien teemat näkyvät maaseutuohjelmasta rahoitetuissa hankkeissa (n=93).

Kuinka hyvin seuraavat Saaristo-ohjelmien (2016–) teemat näkyvät maaseutuohjelmasta rahoitetuissa hankkeissa alueellanne/toiminta-alueellanne?

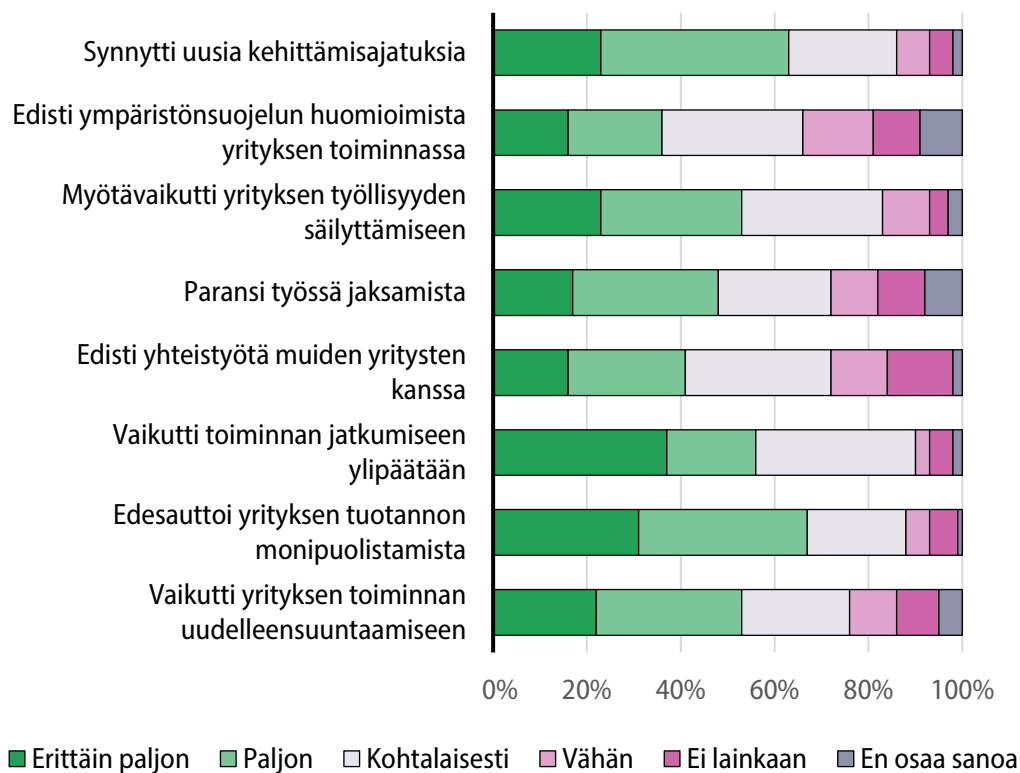
Liitekuva 5. Yritystukihankkeiden vastaajien näkemykset hankkeissa syntyneistä tuloksista I (n=93).

Yritystukihankkeiden tuloksia I

Liitekuva 6. Yritystukihankkeiden vastaajien näkemykset hankkeissa syntyneistä tuloksista II (n=93).

Yritystukihankkeiden tuloksia II

maaseutu.fi

Maa- ja metsätalousministeriö
Hallituskatu 3 A, Helsinki
PL 30, 00023 Valtioneuvosto
mmm.fi

ISBN: 978-952-366-108-0 PDF
ISSN: 2984-5394 PDF